

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Základní škola Dolní Újezd v letech 1945–1989

Bakalářská práce

Autor:	Jan Doseděl
Studijní program:	B3928 Technická podpora humanitních věd
Studijní obor:	Počítačová podpora v archivnictví
Vedoucí práce:	Mgr. Irena Kapustová

Hradec Králové

2015

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: **Jan Doseděl**

Studijní program: B3928 Technická podpora humanitních věd

Studijní obor: Počítačová podpora v archivnictví

Název závěrečné práce: Základní škola Dolní Újezd v letech 1945–1989

Název závěrečné práce AJ: Primary school Dolni Ujezd in years 1945–1989

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá socialistickým školstvím, jeho proměnami, zákony a vyhláškami. To vše je doloženo na vývoji školy v Dolním Újezdě. Metody zpracování: heuristická (práce s prameny), komparace.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kapustová

Konzultant:

Oponent: Ing. Monika Borkovcová

Datum zadání závěrečné práce: 26. 11. 2014

Datum odevzdání závěrečné práce:

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Ireny Kapustové samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Jan Doseděl

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Ireně Kapustové za pečlivé vedení a za příkladnou komunikaci s ní po celou dobu tvorby mé bakalářské práce.

Rád bych poděkoval také paní Mgr. Marii Lázničkové, zástupkyni ředitele na ZŠ Dolní Újezd, za zapůjčení školních materiálů a v neposlední řadě také Zdeňkovi Holubovi, pamětníkovi a jednatelem *Klubu oživení historie obce* v Dolním Újezdě, za zapůjčení mnoha potřebných dokumentů a za sdělení cenných informací, vzpomínek a námětů.

Anotace

DOSEDĚL, Jan. *Základní škola Dolní Újezd v letech 1945–1989*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 95 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá vývojem školy v Dolním Újezdě u Litomyše v rozmezí let 1945–1989. Rozebírá události na obecné a měšťanské škole i na školách následných, a to jak v rovině vyučovacích metod, tak i v oblasti mimoškolní a zájmové činnosti. Pojednává také o výstavbě a proměnách školní budovy v průběhu let. S uvedeným tématem souvisí potíže s nedostatkem prostoru ve škole, které jsou v oddíle o budování školního areálu také zaznamenány. Práce rekapituluje vývoj socialistického školství v návaznosti na klíčové politické události v zemi. Zvláštní podkapitoly se věnují problematice náboženství na škole a průběhu normalizačních let po roce 1968. Kromě vymezeného období se v práci vyskytují i stručné informace o nejstarších dějinách obce Dolní Újezd i samotné školy a zmíněna je také situace ve škole v průběhu války.

Klíčová slova: Dolní Újezd, pedagogika, základní škola, socialistické školství, normalizace

Annotation

DOSEDĚL, Jan. *Primary school Dolni Ujezd in years 1945–1989*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University Hradec Králové, 2015, 95 pp. Bachelor Degree Thesis.

The Bachelor Thesis deals with the development of education in Dolni Ujezd by Litomyšl between the years 1945–1989. It analyzes events in the basic school, the secondary school and subsequent schools, both in terms of teaching methods as well as in extracurricular activities and recreational activities. Besides it discusses the construction of school buildings and their transformation over the years. In the section on building the campus there are problems with the space shortage referred as they are related to the same subject. The thesis also summarizes the development of socialist education with relation to the key political events in the country. Special sections involve the issue of religion at school and course of normalization throughout the years after 1968. In addition to the period defined at work, there is also brief information about the earliest history of the village of Dolni Ujezd and the school itself, and the situation in the school during the war is mentioned as well.

Keywords: Dolni Ujezd, pedagogy, primary school, socialist education, normalization

Obsah

Úvod.....	- 1 -
1 Historie školy v Dolním Újezdě a vývoj školního areálu.....	- 4 -
1.1 Nejstarší dějiny obce a školy.....	- 4 -
1.2 Proměny školního areálu v průběhu let.....	- 8 -
1.2.1 Výstavba školy od války do roku 1989	- 9 -
1.3 Školní družina a stravování.....	- 12 -
2 Historie českého školství a názvy škol sídlících v Dolním Újezdě.....	- 15 -
2.1 Vývoj českého školství v odrazu politických událostí.....	- 15 -
2.2 Školy působící v Dolním Újezdě v letech 1945–1989.....	- 24 -
3 Události na škole v závěru války a výuka do roku 1968	- 27 -
3.1 Škola v průběhu války.....	- 27 -
3.2 Poválečná situace ve škole.....	- 29 -
3.3 Výuka od 2. světové války do roku 1968.....	- 31 -
4 Rok 1968 a období normalizace	- 36 -
4.1 Normalizační opatření v životě školy po roce 1968.....	- 36 -
4.2 Výuka v období let 1968 až 1989	- 39 -
5 Zájmová činnost a nepovinné předměty	- 47 -
5.1 Zájmové kroužky, soutěže a brigády	- 47 -
5.2 Socialistické organizace pro děti a mládež	- 52 -
5.3 Náboženství.....	- 54 -
6 Webová prezentace	- 58 -

6.1	Webové stránky.....	- 58 -
6.1.1	Statické vs. dynamické stránky.....	- 63 -
6.2	Praktická východiska	- 63 -
	Závěr	- 67 -
	Seznam použitých pramenů, literatury a dalších zdrojů	- 70 -
	Seznam příloh	- 75 -
	Seznam použitých zkratk	- 101 -
	Seznam obrázků.....	- 103 -
	Jmenný rejstřík.....	- 104 -

Úvod

Tématem bakalářské práce je novodobá historie školy v Dolním Újezdě. Téma jsem si vybral záměrně, jelikož jsem toto zařízení navštěvoval v letech 1977–1985. Další důvod, který mne ovlivnil při jeho volbě, byla skutečnost, že novodobé dějiny školy zaměřené na epochu socialismu nebyly doposud podrobněji zpracovány. Její historií od samých počátků se dosud zabýval místní pamětník a historik Zdeněk Holub v újezdských obecních novinách, které se staly jedním z použitých zdrojů v první kapitole. Pro určení názvu práce se, vzhledem k širokému záběru informací v pramenech se vyskytujících, v podstatě nejvíce nabízí zvolená varianta.

K tvorbě práce jsem mj. využíval heuristickou metodu (práci s archívními prameny). Získané informace jsem interpretoval a provedl komparaci se současnou situací ve školství. Interpretoval jsem rovněž vybranou literaturu, která se věnuje vývoji školství v českých zemích od svých počátků, s důrazem na období socialismu.

Ze sledovaného období od dob poválečných do revoluce v roce 1989 se ve Státním okresním archívu Svitavy se sídlem v Litomyšli nachází především školní kroniky obecné a měšťanské školy a školy národní. Největší objem informací jsem však čerpal z kronik, jež jsou dosud uloženy přímo ve škole v Dolním Újezdě.

Kromě údajů, vztahujících se k období socialismu, jsou v bakalářské práci zahrnuty i stručné informace obsahující nejvýznamnější historické mezníky obce i školy od prvních zmínek až po 2. světovou válku. Součástí první kapitoly je subkapitola věnující se výstavbě samotného areálu školy. Zmíněná část školní historie je poměrně významná, protože nedostatek místa pro výuku doprovází újezdskou školu téměř od svého založení a k řešení tohoto problému muselo často vedení školy vynaložit nemalého úsilí, často za cenu mnoha kompromisů.

V části následující je uvedena historie českého školství od svých prvopočátků spolu s podrobným vývojem socialistického školství po roce 1945, kdy se země vzpamatovávala z válečného období. Ve stejné kapitole jsou zaznamenány i zaváděné školské reformy v dobách socialismu. Druhá kapitola obsahuje oficiální názvy škol,

kteřé v újezdské školní budově v rozsahu let 1945–1989 působily, v jakém konkrétním období to bylo, případně na základě kterého školského zákona se název školy změnil.

Výukové metody užívané v újezdské škole jsou popsány ve dvou částech. První je spojena s událostmi těsně po válce a dosahuje až k roku 1968. Druhá, následující část, se zabývá výukou v dobách normalizace.

Zvýšenou pozornost jsem při zpracovávání pramenů věnoval vlivům událostí pražského jara v roce 1968 na školství a zejména na to újezdské. Proto jsem své úsilí směřoval na zmínky v kronikách, které se k tomuto vzrušenému období vztahují, abych zjistil, jak se tyto politické záležitosti projeví na každodenním chodu instituce. S tím souvisí i sledování vývoje činnosti školy v průběhu následně probíhající normalizace.

Jako nezbytné jsem vyhodnotil uvést v této práci také okolnosti obecně narušující výuku. Ty byly v průběhu let různého charakteru a jsou také v pramenech místy uvedené. Jedná se hlavně o poválečné těžkosti, o problémy s vytápěním školních prostor, o nemoci sužující žactvo a s nimi související epidemie žloutenky z přelomu sedmdesátých a osmdesátých let. Uvedené a ostatní podobné záležitosti doprovázející běžný život školy jsou průběžně zařazeny do textu tak, aby chronologicky zapadaly do školních událostí ostatních.

Jiná oblast, která se v práci taktéž objevuje, je vývoj školního stravování společně s otázkou chodu školní družiny.

Rozsáhlá je i tematika činnosti různých zájmových kroužků a socialistických organizací pro děti a mládež, které se za socialismu ve škole vedly nebo na ní působily. Zmíněná oblast je v pramenech zastoupena nebývalým množstvím informací a jenom činnost Pionýru v újezdské škole spolu se stručnými dějinami organizace by jistě bylo možné zpracovat v samostatnou práci. Proto jsou z uvedeného tématu vybrány nejdůležitější záznamy zmiňující jak činnost jednotlivých kroužků, tak i jejich výčet. Údaje jsou doplněny záznamy o různých brigádách, sběrech a výletech školou konaných. Součástí jsou také vysvětlující poznámky k termínům souvisejícím s pionýrským hnutím a jeho historií.

Neméně zajímavé jsou z pramenů dostupné údaje o aktivitách školy v oblasti výuky náboženství. Vzhledem k tehdejší vysoké koncentraci věřících rodin v obci i v obcích okolních, z nichž děti školu navštěvovaly, a vzhledem k okolnosti, že pro

tehdejší režim výuka náboženství nebyla zcela žádoucí, se informace kolem uvedené problematiky pravidelně objevují ve školních záznamech. Z toho důvodu je v samém závěru práce vyčleněna náboženství samostatná podkapitola, která se zaměřuje na jeho existenci ve škole, převážně v období od srpnových událostí roku 1968 do roku 1989.

V rámci možností, které obecně prameny nejnovějších dějin nabízí, jsou v práci zpracovány i údaje zahrnující počátky výpočetní techniky na škole. Protože je však historie uvedeného odvětví otázkou několika posledních desetiletí, odpovídá tomu také skromné množství záznamů ve školních materiálech.

Nedílnou součástí bakalářské práce jsou též webové stránky obsahující část zpracovaných dat, které budou sloužit jak odborné, tak laické veřejnosti. V kapitole 6 jsou popsána jak teoretická východiska vztahující se k webovým stránkám obecně, tak východiska praktická popisující samotnou tvorbu stránek věnujících se novodobé historii újezdské školy.

1 Historie školy v Dolním Újezdě a vývoj školního areálu

1.1 Nejstarší dějiny obce a školy

Obec Dolní Újezd se nachází v okrese Svitavy, nedaleko města Litomyšle.¹ K 31. 12. 2013 měla obec 1983 obyvatel² a ve vztahu k venkovským obcím okolním se dnes jedná o obec střediskovou.

První písemná zmínka o obci se datuje k roku 1167.³ Oblast byla ve 12. století velikým, rozsáhlým újezdem, který byl v místech, kde se potok *Lubný* vléval do řeky *Desné*. Ve středu tohoto újezdu byla velká osada, dnešní Horní a Dolní Újezd.⁴

Dolní Újezd zahrnoval ve 14. století celou řadu míst se zvláštními jmény: *Lubníček*, *Cikov*, *Hraničky*, *Krasinova ves* (dnes *Krásňoves*), *Láskova ves* (dnes již neexistuje, pravděpodobně ležela v okolí dnešní vísky), *Propastné* (rovněž dnes neexistuje), *Lysá* (třetí zmizelá část Újezdu), *Žďár* (dnes už sice také neexistuje, ale jméno žďárská strana naznačuje, kde stál), *Přibinova ves* (dnešní *Přibiňoves*).⁵

První zmínka o škole v obci se vyskytuje v Trauttmansdorfském urbáři z roku 1659.⁶ Dle údajů uvedených v tomto urbáři se škola nacházela v č. p. 55, což je sídlo dnešní Mateřské školy. V té době byla ještě docházka nepovinná a vyučovalo se od podzimu do jara. Školu již tenkrát navštěvovali občas i žáci z několika okolních vesnic. Výuku na škole v té době řídil vikariát a škola také náležela pod pravomoc

¹ Viz mapa v příloze 23.

² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2014*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20556283/1300721403.pdf/cbf58cfc-65ed-4d7b-ab41-f13024e09fcf?version=1.0>

³ *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970: Počet obyvatelů a domů podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850–1970*, Praha 1978, s. 644.

⁴ NEJEDLÝ, Zdeněk, *Dějiny města Litomyšle a okolí*, Litomyšl 1903, s. 38.

⁵ *Tamtéž*, s. 350.

⁶ Rod Trauttmansdorffů je rakouská rytířská, později knížecí rodina, která k nám přišla na počátku sedmáctého století. V Čechách se usadil z tohoto rodu Maxmilián, který byl v roce 1623 povýšen do stavu říšských hrabat. Z konfiskací koupil mj. Horšovský týn, pozdější rodové sídlo Trauttmansdorffů a později se jmění této rodiny rozrostlo také o nedalekou Litomyšl (HALADA, Jan, *Lexikon české šlechty*, Praha 1992–1994, s. 165–166).

patrimoniální vrchnosti. V roce 1683 byla z důvodu zchátralosti tehdejší budovy postavena škola nová. Bylo to za doby pana faráře Jiřího Braunera.⁷

Na samém počátku 19. století navštěvovalo školu již na 183 žáků a budova už prostorově nevyhovovala. Proto byla postavena školní budova nová, která pojala až 200 žáků. Stavba vznikla na místě dnešního obecního úřadu a tehdejší Danielské kaple, která těmto potřebám musela ustoupit. Řídícím byl od roku 1824 ustanoven Josef Příbyl st.⁸ I zvýšená kapacita školy však po čase přestala být dostačující. V roce 1844 se již v budově tísnilo 233 žáků.⁹

Protože v roce 1869 byla škola podle nového školského zákona oddělena od církve a šestiletá povinná školní docházka se změnila na osmiletou, bylo o rok později rozhodnuto dosavadní jednotřídní školu zbořit a schválena byla stavba nové trojtřídní školy s byty pro kantory.¹⁰ Nová škola byla vysvěcena v následujícím roce 1871 a řídícím učitelem a správcem školy se stal Josef Příbyl ml., syn správce dosavadního, Josefa Příbyla.

Již v roce 1877 bylo nutno z důvodu nárůstu žáků, a z toho pramenícího nedostatku prostor, zrušit a upravit jeden byt učitele na další třídu. Tento scénář se opakoval i o deset let později, kdy vznikla již pátá třída z dalšího bytu učitele. Ještě v roce 1884 vystřídal řídícího učitele Josefa Příbyla ml. Jaroslav Holub, který se do Dolního Újezdu přesunul ze školy v Bohuňovicích u Litomyšle.¹¹ Holub však v roce 1908 ze zdravotních důvodů z této funkce odstoupil a po ročním zástupu učitelem Janem Nádvorníkem se stal vedoucí osobou školy Bernard Beniš, místní rodák.¹²

Děti ve staré budově školy neustále přibývalo a po zavržení projektu přístavby budovy byl roku 1908, po zakoupení sousedícího pozemku, usazen pamětní kámen školy nové. Budova nové školy byla slavnostně otevřena v září 1910 a obsahovala 7 tříd, jednu pracovnu na ruční práce, 2 kabinety, tělocvičnu, knihovnu, sborovnu a

⁷ HOLUB, Zdeněk, *Počátky školy v Dolním Újezdě*, Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd, č. 9, 1996, s. 7.

⁸ *Tamtéž*.

⁹ TÝŽ.

¹⁰ HOLUB, Zdeněk, *Jak se v roce 1870 bourala stará škola*, Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd, č. 9, 1997, s. 5.

¹¹ HOLUB, Zdeněk, *Škola v Dolním Újezdě v letech 1870–1908*, Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd, č. 10, 1997, s. 7.

¹² HOLUB, Zdeněk, *Nová škola v letech 1908–1920*, Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd, č. 11, 1997, s. 9.

ředitelnu. U školy také vznikla letní tělocvična a školní zahrada.¹³ Stavitelem budovy školy byl Václav Šilhavý z Litomyšle a v době realizace díla se ve funkci starosty obce nacházel Josef Švec.¹⁴

Velmi významným dnem se pro Dolní Újezd a jeho školu stal 19. červenec roku 1914. Ve školním parku byl toho dne odhalen pomník *Lukáše Pakosty*¹⁵, rychtáře zdejší obce, který za osvobození selského lidu v roce 1680 položil svůj život. O nic méně pozoruhodná je vzhledem k velikosti obce i informace z pramenů o počtu tomuto aktu přihlížejících, kde prameny uvádějí 15 000, jiné až 20 000 lidí.¹⁶

Na začátku roku 1920 přebral dočasně vedení školy místní učitel Jindřich Racek, protože dosavadní řídicí učitel Beniš byl napaden členy Lidové strany¹⁷. Jako důvod k tomuto počínu je v literatuře uvedeno Benišovo zrušení náboženských cvičení a úkonů. Toto opatření mu však nařizoval oběžník zemské školní rady z 26. března 1919 a učitel po napadení a následném psychickém zhroucení odešel do penze.

Po zmíněné události nastoupil v roce 1920 nový ředitel Bohumil Vokoun a zároveň se škola rozšířila na měšťanskou.¹⁸

Roku 1923 se Dolní Újezd dočkal výjimečné návštěvy z vlády Československé republiky. V obci byli v té době ubytováni vojáci československé armády, jelikož nedaleko probíhaly vojenské manévry. Vojáky zde tehdy navštívil ministr obrany František Udržal¹⁹ a také náčelník generálního štábu, generál Mittenhauser.²⁰

I další údaj z pramenů se vztahuje k mimořádné, tentokrát však nešťastné události. V březnu roku 1928 v obci vypukl velký požár. Vznikl na jednom stavení a

¹³ HOLUB, Zdeněk, *Nová škola v letech 1908-1920*, Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd, č. 11, 1997, s. 9.

¹⁴ SOKA Svitavy, f. Kronika měšťanské školy v Dolním Újezdě 1920-1940, sig. KR 76, s. 17.

¹⁵ Autorem sochy je Jan Štursa, tehdejší asistent na Akademii výtvarných umění v Praze (GLOSER, Jaroslav – NEPRAŠ, Jan Jaromír – RŮŽIČKA, Jindřich, *Přísaha na chléb*, Dolní Újezd 1980, s. 6).

¹⁶ SOKA Svitavy, f. Pamětní kniha obce Dolní Újezd 1922-1939, sig. KR 227, s. 14.

¹⁷ Lidová strana reprezentovala křesťansko-katolický proud ve společnosti. Její elektorát se rekrutoval zejména z oblasti Moravy, kde si strana udržovala stabilní postavení. K hlavním partnerům strany patřila katolická církev. ČSL byla (mimo úřednické kabinet) součástí všech vládních koalic let 1918-1938. Nejznámější postavou strany byl Msgre. Jan Šrámek (*Dějiny Československa 1918-1992*, s. 5, dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>).

¹⁸ HOLUB, Zdeněk, *Nová škola v letech 1908-1920*, Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd, č. 11, 1997, s. 9.

¹⁹ František Udržal (1866–1938), český agrární politik, statkář v Dolní Rovni na Pardubicku. Ministrem národní obrany byl v letech 1921–1925 a 1926–1929. V letech 1929–1932 byl předsedou vlády (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 6, s. 357).

²⁰ SOKA Svitavy, f. Pamětní kniha obce Dolní Újezd 1922-1939, sig. KR 227, s. 28–29.

prudkým větrem se rozšířil na domy další. Celkem tehdy shořelo 15 chalup a tohoto rozsáhlého požáru se účastnilo 18 hasičských sborů z širokého okolí.²¹

Z doby předválečné pochází zápis ze školní kroniky, který přibližuje situaci v kraji v období po mnichovské dohodě: „*Po statečném odhodlání našeho lidu hájit celistvost republiky, přichází dne 30. 9. 1938 tragedie, kdy opuštění od spojenců jsme nuceni v zájmu světového míru vydati velkou část státního území Německu. Stanovená demarkační čára zabíhá i do katastru naší obce, takže část polností směrem k obci Pohodlí, jež byla zabrána, ocitá se náhle v sousední říši.*“²²

Represe ze strany německých okupantů se v lehčí podobě projevíly ve školním roce 1941–1942 ve formě nařízení okresního školního výboru v Litomyšli, kdy škola musela odstranit z fasády své budovy nápisy „*Vlasti a národu*“ a „*Uč se a pracuj*“. Na škole byla na pokyn četnické stanice umístěna tabulka „*Schutzraum – Úkryt*“.²³

Události v Dolním Újezdě, které v obci probíhaly koncem války, lze zjistit i ze školních zdrojů. Již z dubna 1945 pochází záznam ve školní kronice, který udává všeobecné netrpělivé čekání na osvoboditele. Velké očekávání místního obyvatelstva nastalo zejména poté, co Rudá armáda obsadila moravská města. Na konci měsíce dubna ustupuje obcí maďarské vojsko a některé jednotky se zde ubytovávají. Od 5. května se již všemi silnicemi valí proudy německé armády, měnící se po několika dnech „*v šilenný útěk*“. V těchto dnech se v obci schází 1. národní výbor se svým předsedou, starostou Josefem Zavoralem.²⁴

²¹ SOkA Svitavy, f. Pamětní kniha obce Dolní Újezd 1922-1939, sig. KR 227, s. 60–62.

²² SOkA Svitavy, f. Kronika obecné a měšťanské školy v Dolním Újezdě V. 1929–1940, sig. KR 75, s. 94.

²³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 24.

²⁴ *Tamtéž*, s. 68–70.

1.2 Proměny školního areálu v průběhu let

Jedno z nejčastěji vyskytovaných slovních spojení, které lze spatřit ve školních kronikách újezdské školy, je bezesporu „nedostatek prostoru“. Škola s tímto problémem bojovala od svých počátků a ne vždy bylo řešení ideální. Za příklad může sloužit několikrát přemístování školní družiny (viz. 1.3). Potíže s prostory se často musely řešit různými provizorií a prostředí, ve kterém žáci poté přebývali, se nezdálo být optimálního až během provozu. V této souvislosti se v pramenech běžně píše o různém stěhování, přesunech, úpravách prostor, přístavbách, stavbách, ale také například o směnování při výuce.

V souvislosti s vyučovacími prostory se ztížené podmínky k výuce objevují na újezdské škole už v průběhu sídlení v předchozích školních budovách (viz. 1.1). Komplikace s místem pokračují i v prvním školním poválečném roce. Budova se již stává prostorově nedostatečnou pro provoz měšťanské, obecné a také lidové zemědělské školy. Dle záznamů v pramenech se v té době uvažuje o rozšíření budovy pro školu II. stupně a o učitelských bytech.²⁵

Z blíže neurčeného, patrně však poválečného období, pochází písemná žádost školy adresovaná spoluobčanům, o finanční příspěvek na podporu stavby a úpravy školní budovy „...jako projev díky za své osvobození.“ Použité prostředky měly být poté využity také k adaptaci ústředního topení.²⁶

Na přelomu 50. a 60. let nastávají opět komplikace s nedostatkem místa a některé třídy jsou nuceny vyučovat na směny.²⁷ Ve stejné době se daří do okresního plánu uložit přístavbu školní budovy. Práce jsou naplánovány na období let 1964–1965 a uvolněno na ně je půl milionu tehdejších korun. Rozpočet obsahuje také náklady na ústřední topení.²⁸

Ačkoliv je kronika obce Dolní Újezd na zmínky o škole velmi skoupá, právě o vytápění budovy školy zde pojednává kratší zápis z počátku 60. let. Tato poznámka ukazuje, jak náročná byla v té době práce školníka. Jelikož se muselo v zimním období

²⁵ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 80.

²⁶ ZŠ Dolní Újezd, Korespondence a neinventarizované dokumenty školy.

²⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 253.

²⁸ *Tamtéž*, s. 262.

denně zatápět ve všech třídách školy zvláště, musel do nich školník roznášet uhlí. Taková práce byla fyzicky velice náročná, pokud se vezme v potaz fakt, že škola měla kromě přízemí i 1. patro a uhlí se nosilo ze sklepních prostor po schodech. Z výše uvedeného důvodu se zde nachází zápis o výměně školníka, protože stávající tuto namáhavou práci již nezvládal.²⁹

Potíže s prostory pokračují i v letech následujících. Během školního roku 1961–1962 se musí vyučovat na směny už na celém prvním stupni.³⁰ Ani na, v té době správně oddělené, národní škole nezbyvá, než v některých třídách zavést střídavé polodenní vyučování a 5. třídu je dokonce nutné přemístit do staré školy.³¹

1.2.1 Výstavba školy od války do roku 1989

V období 1945–1989 průběžně probíhalo rozšiřování areálu školy, které vyřešilo mnohé problémy se stísněnými prostory a zlepšilo kvalitu výuky a komfort žáků.

Prvním záznamem zmíněným v pramenech, který se vztahuje k výstavbě školy, je budování nového školního hřiště. Práce na něm proběhly ve školním roce 1947–1948 a hřiště bylo zřízeno v bezprostřední blízkosti školy na „*Tržišti*“. Na tomto místě se byl zároveň vybudován i pozemek na školní zahrádku.³²

Po neuskutečněné realizaci plánu přístavby školy z poloviny šedesátých let (viz. 1.2), nastalo další velké rozšiřování školního areálu až v polovině let sedmdesátých. V akci Z³³ se rozběhla výstavba mimo-vyučovacího pavilonu s jídelnou a kuchyní.³⁴ Výstavba pavilonu je v pramenech označována jako podmínka úspěšné realizace záměrů nového projektu školské soustavy (viz. 4.2). Budova pavilonu byla ukončena

²⁹ SOkA Svitavy, f. Kronika obce Dolní Újezd 1940–1966, sig. KR 157, s. 350–351.

³⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 279.

³¹ SOkA Svitavy, f. Kronika Národní školy v Dolním Újezdě 1948-1953, sig. KR 187, s. 14–15.

³² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 118.

³³ Akcí Z se rozumí různá zvelebování měst a obcí občanskou svépomocí, organizovanou národními výbory. Převážná část prací akce Z byla v době socialismu vykonávána formou brigád a bylo k ní využíváno materiálů z místních zdrojů. Této organizované činnosti se účastnil také stát a to svými příspěvky v podobě finančních prostředků ze státního rozpočtu (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 1., s. 75).

³⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 91.

v roce 1980 a dílo bylo připraveno k provozu od 31. srpna.³⁵ Celé této výstavbě asistovali rovněž místní učitelé, kteří zde odpracovali několik set brigádnických hodin.³⁶

Oficiální otevření nové budovy proběhlo při zahájení nového školního roku 1980–1981. Kromě jídelny pavilon obsahoval novou kuchyň, čítárnu, žákovskou knihovnu, učitelskou knihovnu, školní družinu a dvě první třídy. Nakoupen byl též nový nábytek a vybavení kuchyně za 500.000,-- Kčs. Upraveno bylo také prostranství mezi pavilonem a školou, a k nové budově byla položena nová asfaltka. Díky tomuto uskutečněnému projektu se poprvé od roku 1945 mohlo přestat vyučovat na směny.³⁷

Současně se stavbou mimo-vyučovacího pavilonu se modernizovala i stávající budova školy, do které se také zavedl topný kanál z nové kotelny v pavilonu.³⁸ Sklepní prostory hlavní budovy se adaptovaly na žákovské šatny, čehož bylo docíleno brigádnickými hodinami a materiální pomocí místního jednotného zemědělského družstva (JZD).³⁹

Z nového pavilonu bylo vyvedeno topení také do vedlejší sokolovny. Tím se zlepšily podmínky k výuce tělesné výchovy v zimních měsících. Kromě všech uvedených počinů se vyměnil v učebnách školy i nábytek a zvelebil se park před školou.⁴⁰ Uvedená sokolovna v Dolním Újezdě, jež je situována v těsném sousedství školy, sloužila škole k výuce tělesné výchovy mnoho let a vystavěna byla v roce 1924. Kromě tělovýchovy sloužila hlavně místnímu ochotnickému divadlu.⁴¹

Po zahájení provozu nového pavilonu v září roku 1980 měla škola k dispozici již 15 učeben. Kromě deseti tříd v hlavní budově se jednalo o čtyři učebny v novém pavilonu a jedna třída byla ve škole staré.⁴² V roce 1985 byla v mimoškolním pavilonu zřízena také učebna hudební výchovy.⁴³

Celou výstavbu školního areálu, která byla rozvržena do tří etap, projektoval Stavoprojekt Choceň pod vedením ing. Havíře. Tato organizace zpracovala i projektový

³⁵ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 116.

³⁶ *Tamtéž*, s. 171.

³⁷ TÝŽ, s. 128-129.

³⁸ TÝŽ, s. 116.

³⁹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 117.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 130.

⁴¹ Počátky ochotnického divadla v Dolním Újezdě se datují k sedmdesátým létům 19. století (*Ochotnické divadlo a sokolovna v Dolním Újezdě u Litomyšle*, Litomyšl 1994, s. 6–9).

⁴² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 176.

⁴³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 13.

úkol na výstavbu deseti-učebnového pavilonu. Vystavěn měl být opět v akci Z a obsahovala ho 7. pětiletka plánu obce.⁴⁴

Koncepce projektu byla schválena hned příští rok a předpokládaná hodnota díla byla vyčíslena na 5.000.000 Kčs.⁴⁵ Výstavba byla zahájena v srpnu roku 1982 a hrubá stavba přízemí i 2. podlaží byla dokončena v červnu příštího roku.⁴⁶ Práci se účastnily brigády Národní fronty (NF), Sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ) a občanských výborů a rodičů.⁴⁷ V létě 1984 již byly hotové omítky a podlahy. Ve stávající budově byly upraveny třídy, jejichž části v letech následujících sloužily jako spojovací chodby s budovou novou. V tomto roce se už také objevil projekt, jenž měl být součástí III. etapy výstavby a který zahrnoval vybudování nové tělocvičny a dílny.⁴⁸

Následující školní rok 1984–1985 byl ve znamení slavnostního otevření přístavby pro 5. až 8. třídu, která byla vystavěna v rámci II. etapy výstavby. Nová součást školy byla budována místním národním výborem (MNV) v akcích Z a vznikla v průběhu dvou let.⁴⁹ Dle údajů ve školní kronice na ní bylo bezplatně odpracováno několik desítek tisíc brigádnických hodin.⁵⁰ Tímto počinem se vyřešilo mnoho problémů a vzniklo množství výhod, které v dalších letech usnadnily výuku na škole.

Nová přístavba měla, dle záznamů, několik kladů. Jedním z nich byla centralizace vyučovacích prostor v jedné budově (I. stupeň nyní sídlil ve stávající budově, II. stupeň v nové části). Byl vyřešen mnohaletý nedostatek vyučovacích prostor a také šatny. Na II. stupni vznikly odborné pracovny pro výuku některých předmětů (fyzika, chemie, přírodopis, výtvarná výchova, zeměpis) a kabinety mohly být rozděleny dle odborností. Novou přístavbou vznikla též speciální pracovna, určená k výuce šití a vaření (cvičná kuchyně).⁵¹

V rámci III. etapy byly práce na přístavbě školy, které opět probíhaly v akci Z, zahájeny v červnu roku 1986. Byla zhotovena železobetonová konstrukce tělocvičny a připravovaly se zemní práce na přístavbu spojovací chodby a dílen. Ve druhém pololetí

⁴⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 125-126.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 141.

⁴⁶ TÝŽ, s. 157.

⁴⁷ TÝŽ, s. 174.

⁴⁸ TÝŽ, s. 190.

⁴⁹ TÝŽ, s. 205.

⁵⁰ TÝŽ, s. 207.

⁵¹ TÝŽ, s. 205.

školního roku 1985–1986 se prováděla generální oprava historické budovy školy z roku 1910, zahrnující mj. výměnu věžních hodin, opravu střechy, výměnu okapů a oplechování, fasády a výměnu oken. Práce byly prováděny za pomoci brigádníků z řad rodičů a pracovníků místního JZD⁵².⁵³ Na brigádnické práci se též podílely organizace NF, SRPŠ, komise MNV a široká veřejnost.⁵⁴

V průběhu školního roku 1989–1990 byly uvedeny do provozu tři nově vybudované části školy: spojovací chodba mezi učební částí a jídelnou, kompletně zařízená tělocvična a školní dřevoobráběcí a kovoobráběcí dílny s příslušenstvím. Podle zápisů ve školní kronice zajistilo úspěšné provedení III. etapy výstavby školy zvýšení úrovně výuky tělesné výchovy a pracovního vyučování.⁵⁵

Na počátku školního roku v září 1985 nastala ve škole historická událost. V Horním Újezdě a v Budislavi byly uzavřeny základní školy se svými prvními stupni (1–4. ročník) a žáci z okolních obcí Horní Újezd, Poříčí, Zrnětín, Mladočov a Budislav přestoupili do ZŠ Dolní Újezd. Celkem se jednalo o 75 žáků a tímto se počet tříd ve škole zvýšil na 16. I. stupeň v rozsahu osmi tříd byl umístěn v původní historické budově a dalších osm tříd druhého stupně se nacházelo v nové přístavbě.⁵⁶

1.3 Školní družina a stravování

Školní družina pro děti zaměstnaných rodičů při škole v Dolním Újezdě byla poprvé zřízena během školního roku 1957–1958. Družina podle dostupných pramenů neměla vlastní místnost, fungovala však dobře. V době mimo vyučování ji v tomto roce využilo 46 žáků.⁵⁷

⁵² Jednotné zemědělské družstvo Dolní Újezd bylo založeno roku 1950 a prvním jeho předsedou byl František Bis (GLOSER, Jaroslav – NEPRAŠ, Jan Jaromír – RŮŽIČKA, Jindřich, *Přísaha na chléb*, Dolní Újezd 1980, s. 28).

⁵³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985–2006, s. 16.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 51.

⁵⁵ TÝŽ, s. 80.

⁵⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985–2006, s. 3.

⁵⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940–1965, s. 227.

O dva roky později byla družina nouzově umístěna do budovy mateřské školy, kde ale byly stísněné nevyhovující prostory.⁵⁸ Ještě týž rok dalo místní JZD k dispozici škole dvě kanceláře, které měly pomoci problém zmírnit.⁵⁹

V letech 1961–1962 Místní národní výbor v Dolním Újezdě pro potřeby školní družiny uvolnil domek se zahradou. Jednalo se o bývalé sídlo zubní ambulance.⁶⁰ V tomto domku družina zůstala 11 let a potom byla umístěna v budově staré školy, v místnostech, které vznikly adaptací soukromého bytu, a které byly vybaveny novým nábytkem z dotace MNV.⁶¹ Od školního roku 1980-1981 se družina přestěhovala do nově postaveného mimoškolního pavilonu.⁶² Z důvodu přechodu žáků ze zrušených základních škol v Budislavi a Horním Újezdě do ZŠ Dolní Újezd, bylo nutné před zahájením školního roku 1985–1986 rozšířit školní družinu o jedno oddělení na celkem tři.⁶³

V oblasti stravování na škole se v poválečných letech objevily první pokusy o pomoc sociálně slabým žákům a zdravotně ohroženým dětem. Dělo se tak formou jednoho teplého jídla denně po dobu celého 1. pololetí školního roku 1946–1947.⁶⁴

V poválečných letech se také během zimního období dětem, které se přihlásily, podávaly v jídelně místního JZD 3x týdně polévky nebo přesnídávky.⁶⁵

V polovině padesátých let již zahájila provoz školní kuchyň. Do této doby děti dostávaly polévky 3x týdně. Zbylé dny se vařila buď bílá káva, nebo kakao a to ještě pouze přespolním žákům a sociálně chudým. Průměrná cena za oběd se v pramenech udává 2,98 Kčs a masitá strava se vařila dvakrát týdně.⁶⁶

Během sedmdesátých let platily děti ve školních jídelnách polovinu ceny oběda a zbytek se hradil z prostředků národních výborů.⁶⁷ Na přelomu let sedmdesátých a

⁵⁸ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940–1965, s. 253.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 262.

⁶⁰ TÝŽ, s. 279.

⁶¹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 50.

⁶² *Tamtéž*, s. 129.

⁶³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 3.

⁶⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 102.

⁶⁵ SOkA Svitavy, f. Kronika Národní školy v Dolním Újezdě 1948-1953, sig. KR 187, s. 4–9.

⁶⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 202.

⁶⁷ *Třicet let socialistického školství v Československé socialistické republice 1945-1975*, Praha 1975, sv. 1., s. 17.

osmdesátých tak vycházela cena jednoho obědu na 3,-- tehdejší koruny československé.⁶⁸

Velký zlom v kvalitě úrovně stravování přichází počátkem osmdesátých let, kdy byla otevřena školní jídelna v nově dostavěném pavilonu (viz. 1.2.1). Stravovací zařízení pro žáky mělo kapacitu 125 míst a dětem bylo k dispozici od okamžiku zahájení školního roku 1980–1981.⁶⁹

⁶⁸ Vzpomínka autora.

⁶⁹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 128.

2 Historie českého školství a názvy škol sídlících v Dolním Újezdě

2.1 Vývoj českého školství v odrazu politických událostí

Novodobá česká škola vyšla z odkazu utvářejícího se od tereziánských reforem, které byly součástí komplexních změn habsburské říše ve druhé polovině 18. století. Obecná škola byla reorganizována podle školního řádu z roku 1774, zpracovaném Johannem Ignazem Felbigerem (1724–1788). Zavedena byla povinná školní docházka a vyučovacím jazykem byla němčina.

Školský zákon z roku 1869 zavedl osmiletou povinnou školní docházku a zřídil též osmiletou obecnou školu (na vesnici) a školu tříletou, měšťanskou.⁷⁰

Vážný pokus o pedagogickou koncepci přinesl vynikající vědec a univerzitní profesor Bernard Bolzano (1781–1848) ve svém spisu *O nejlepším státě*, ve kterém se zamýšlel i nad problémy výchovnými.⁷¹

S promyšleným plánem na reformu základní školy ve shodě s Komenským vystoupil v polovině 19. století Karel Slavoj Amerling (1807–1884). Podle něj měla být výchova všestranná, soustavná, orientovaná na všechny základní obory lidského vědění a lidské činnosti.⁷²

Další, kdo navázal svojí demokraticky orientovanou pedagogikou na odkaz Komenského, byl Gustav Adolf Lindner (1828–1887), první profesor pedagogiky na Univerzitě Karlově.⁷³

Dne 28. října roku 1918 Rakousko-Uhersko vyslovilo souhlas s mírovými podmínkami prezidenta USA Woodrowa Wilsona⁷⁴ a tato zpráva se stala impulsem pro

⁷⁰ JÚVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 49.

⁷¹ *Tamtéž*, 1995, s. 51.

⁷² TÝŽ, s. 51.

⁷³ TÝŽ, s. 51.

⁷⁴ Wilson Thomas Woodrow (1856–1924) byl prezidentem USA v letech 1913–1921 (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 6., s. 720).

vznik nezávislého Československa. Týž den vydal Národní výbor první zákon československého státu, kterým se zrod republiky potvrzoval. Prvním československým prezidentem se stal Tomáš Garrigue Masaryk.⁷⁵

Po I. světové válce stalo Československo, přestože jako jeden z nástupnických států poraženého Rakousko-Uherska, na straně vítězných mocností Dohody.⁷⁶ V té době, na prahu dvacátého století, filozof, státník a politik Tomáš Garrigue Masaryk přišel s myšlenkou, na které byla postavena jeho filozofie, a to, že v centru výchovy mládeže stojí mravní formování osobnosti.⁷⁷

Změny školství v národním a demokratickém duchu přinesla legislativní úprava, tzv. *Malý školský zákon* v roce 1922. Struktura školství však byla po formální stránce převzata z posledních let Rakouska-Uherska.⁷⁸ „*Školský systém v ČSR let 1918-1938 patřil k nejpropracovanějším v Evropě (jeho základy byly položeny již v předchozím století), byly respektovány školy menšinové (zejména německé), počet všech typů škol se zvyšoval a zcela vymizelo placení školného.*“⁷⁹

Po roce 1918 byl důraz kladen na výuku v duchu idejí demokracie a čechoslovakismu, jedním z hlavních cílů školství v Československu let 1918-1938 se stala výchova zodpovědného demokratického občana. Prvním ministrem školství v Československé republice byl sociální demokrat Gustav Habrman⁸⁰.⁸¹ Petr Piřha⁸² hodnotí prvorepublikové školství jako velmi kvalitní, které plynne navazuje na školství rakouské.⁸³

Do druhého desetiletí své existence Československo vstoupilo jako stát stabilní s fungující parlamentní demokracií, s vyspělým hospodářstvím a s relativně vysokou životní úrovní obyvatel. V těchto oblastech bylo ovšem nutno překonávat rozdíly mezi

⁷⁵ UNIVERZITA PALACKÉHO, *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 5. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 12.

⁷⁷ JŮVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 51–52.

⁷⁸ JŮVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 50.

⁷⁹ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 9. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

⁸⁰ Gustav Habrman (1864–1932), ministr školství v letech 1921–1925 (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 2., s. 689).

⁸¹ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 22. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

⁸² Petr Piřha, autor několika učebnic o výchově a autor metod vzdělávání učitelů po roce 1989 (TOMEŠ, Josef, *Český biografický slovník XX. století*, 1999, sv. 2., s. 601).

⁸³ DVORÁK, Ladislav, *Vítejte do školy*, čas 3:35. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2971251>

českými zeměmi na straně jedné a Slovenskem a Podkarpatskou Rusí na straně druhé, kde byla životní úroveň podstatně nižší.⁸⁴

Rok 1930 se v Československu vyznačoval pocitováním prvních příznaků světové krize, jež vypukla na podzim 1929 ve Spojených státech amerických (USA). Nejprve se u nás krize projevila v zemědělství, vzápětí se přelila do průmyslu a rovněž prudce stoupla nezaměstnanost, která vyvolala protestní akce a stávky. Prohluboval se propad československé ekonomiky a tato hospodářská deprese začala odeznívat až v polovině třicátých let. Krize však poznamenala další vývoj Československé republiky, a to jak ekonomický, tak zejména politický.⁸⁵ Reakcí na propad ekonomiky se stala podpora extremistických politických subjektů. Na levé straně politického spektra to byla KSČ v čele s Klementem Gottwaldem, větší nebezpečí pro zemi však představoval vzestup fašistických skupin.⁸⁶

V období předmnichovské republiky se k nejvýznamnějším postavám české pedagogiky řadil Otakar Kádner (1870–1936), profesor pedagogiky z Karlovy Univerzity, který ve svých dílech prosazoval exaktní historicko-srovnávací myšlení.⁸⁷ Z let mezi dvěma světovými válkami lze též jmenovat významného koleniologa a pedagoga Josefa Hendricha (1888–1950). Ten ve svém díle *Filozofické proudy v současné pedagogice*, rozbírá základní směry pedagogiky a sám se hlásí k realistické filozofické orientaci české pedagogiky.⁸⁸

Jedna z nejvýznamnějších událostí roku 1935 byla abdikace prezidenta Masaryka v jeho 85 letech. Bylo to dne 14. prosince a příčinou jeho odstoupení z funkce byly zdravotní důvody. Nástupcem dosavadního prezidenta se v prezidentských volbách stal Edvard Beneš.⁸⁹

O jednotnou školu vnitřně diferencovanou usiloval za předmnichovské republiky Václav Příhoda (1889–1979), další z profesorů pedagogiky a psychologie na Univerzitě Karlově v Praze. Ten své poznatky získané v USA aplikoval na českou situaci a všeobecně se dodnes považuje za průkopníka cesty za zásadními reformami výchovy a

⁸⁴ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 12. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 14–15.

⁸⁶ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 15. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

⁸⁷ JŮVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 53.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 53.

⁸⁹ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 17. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

školy.⁹⁰ Tragickým okamžikem, který se stal zároveň závěrem existence První československé republiky, se poté stalo podepsání mnichovské dohody na konci září 1938.⁹¹

Krátké trvání Druhé československé republiky v letech 1938-1939, která byla fakticky vystavená na milost a nemilost sousednímu nacistickému Německu, ukončila německá okupace 15. března 1939.⁹² O den později byl Adolfem Hitlerem vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Německá okupační zpráva následně provedla, zejména v oblasti československého školství a kultury, řadu opatření. Od listopadu 1939 byly uzavřeny české vysoké školy a poté docházelo i k radikálnímu omezování školství středního a základního. Na základních školách se všichni žáci museli povinně učit německému jazyku, ve výuce byla zakázána řada témat a osobností z české historie a kultury. Němčina získala výsadní postavení ve veškerém úředním styku a veřejní zaměstnanci z ní povinně museli skládat zkoušky.⁹³

Po válce se v zemi ujímá úřadu vláda s ministerským předsedou a sociálním demokratem Zdeňkem Fierlingerem⁹⁴ a ministrem školství se stává Dr. Zdeněk Nejedlý⁹⁵.⁹⁶ Nastává období, kdy probíhá očista školství od fašistické ideologie, v republice začíná obnova českých a slovenských škol všech druhů se zvláštním zřetelem k pohraničním oblastem a mj. dochází k zařazení ruského jazyka do učebních plánů škol.⁹⁷

Po vítězství protihitlerovské koalice ve 2. světové válce nastalo obnovení československého státu, který se ale zároveň dostal do mocenské sféry Sovětského svazu.⁹⁸ Ve stejné době byla vytvořena vláda *Národní fronty Čechů a Slováků*, ve které zaujali významné pozice komunisté.⁹⁹ Vývoj české pedagogiky v tomto období navázal na odkaz předchozí doby, proměny politiky Československa však posílily vliv sovětské

⁹⁰ JŮVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 54.

⁹¹ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 23. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

⁹² *Tamtéž*, s. 26.

⁹³ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 28-29. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

⁹⁴ Z. Fierlinger (1891–1976) byl český diplomat, politik a státník a v úřadu předsedy vlády byl v období let 1945–1946 (*Malá československá encyklopedie*, 1984-1987, sv. 2., s. 425).

⁹⁵ Zdeněk Nejedlý (1878–1962). Ve funkci tehdejšího ministra školství, věd a umění, byl v letech 1948–1953. (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 6., s. 455–456).

⁹⁶ ZŠ Dolní Újezd, *Kronika 1940-1965*, s. 71.

⁹⁷ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 10.

⁹⁸ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 36–37. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 39.

pedagogiky. Změny na politickém poli vedly ke snahám o unitární pedagogický i školský systém a současně k oslabení kontaktů se západními pedagogickými proudy.¹⁰⁰

V Československu bylo v roce 1945 základní vzdělání osmileté, obnovovala se pětiletá obecná škola, která byla za okupace zkrácena na 4 roky. Měšťanská škola měla stále jen tři postupné ročníky. *Jednoroční učební kurzy (JUK)*, jež se od roku 1903 připojovaly k některým měšťanským školám, a tak měly nahrazovat jejich 4. ročník, byly v roce 1945 připojeny ke všem měšťanským školám. Obecná škola v tomto období poskytovala vzdělání i některým žákům 6.–8. ročníku, kteří by jinak navštěvovali školy měšťanské. Jedenáctileté děti navštěvovaly buď školu obecnou nebo měšťanskou či nižší školu střední.¹⁰¹

V dobách socialismu odborná literatura školu označuje jako politickou instituci, která se má orientovat na těsné přátelství se SSSR (Svaz sovětských socialistických republik) a s ostatními slovanskými státy ve výchově politické, státní, branné, národní, sociální a lidové. Vedle předmětů obvyklých v obecné škole jako je mateřský jazyk, prvouka, předměty o vlasti a přírodě, počty, psaní, kreslení, ruční chlapecké i dívčí práce, hudební výchova, tělesná výchova a náboženství, byl nově zaveden též ruský jazyk a politická výchova. Ta se později nazývá výchovou občanskou. Tyto dva nově zavedené předměty byly vyučovány také na II. stupni společně s jazykem mateřským, latinou, matematikou, zeměpisem, dějepisem, chemií, biologií, fyzikou, výtvarnou výchovou, ručními pracemi, rýsováním, hudební výchovou a náboženstvím.¹⁰²

V únoru 1948 se chopila absolutní moci ve státě Komunistická strana, která se snažila důsledně napodobovat sovětský ekonomický a politický model. Proti odporu jinak smýšlejících částí společnosti používala KSC represi.¹⁰³

Komunistická strana Československa v tomto období převzala odpovědnost i za rozvoj školství. Byla zavedena důsledná koncepce jednotného školství za pomoci řady školských zákonů a reforem. Tyto reformy podle Vladimíra Jůvy, který toto období analyzuje ve svých materiálech věnujících se dějinám pedagogiky, nebyly však nikdy plně realizovány a nepřinesly očekávané výsledky. Výchova, kterou socialistické

¹⁰⁰ JŮVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 54.

¹⁰¹ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 48.

¹⁰² *Tamtéž*, s. 49.

¹⁰³ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 44. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

školsství zavedlo, vedla údajně k pasivitě, průměrnosti a k nižší odborné úrovni našeho školství.¹⁰⁴

V roce 1948 nastávají i zásadní změny v organizaci vzdělávání. Na základě vydání nového školského zákona *o jednotném školství*¹⁰⁵ je základní vzdělání poskytováno na školách I. a II. stupně, tzn. školou národní a střední. Ty tvoří druhý článek jednotné školské soustavy. Škola střední nahradila bývalé tři typy druhého stupně. Struktura učebních předmětů této školy zůstává v podstatě shodná se strukturou z roku 1945.¹⁰⁶ Jak uvádí odborná literatura, ve výuce zeměpisu, dějepisu a občanské nauky měl být posílen zřetel mj. i k výraznějšímu poučení o SSSR.¹⁰⁷ Nutno dodat, že tímto zákonem z roku 1948 se povinnost školní docházky rozšiřuje z osmi na devět let. Po třech letech od praktického zavedení, se taktéž *de iure* potvrzuje zrušení platby školného, jež ukládaly staré rakousko-uherské zákony.¹⁰⁸

Po roce 1948 též probíhaly ve školství čistky od nežádoucích osob, jak přednesl ministr školství Zdeněk Nejedlý při projevu na IX. sjezdu KSČ: „*Provedli jsme již značnou očistu jak učitelských, tak i studentských kádří, abychom z našich škol vyplenili nejhorší aspoň plevel.*“¹⁰⁹

Školským zákonem *o školské soustavě a vzdělávání učitelů*¹¹⁰ z roku 1953 byla vytvořena osmiletá střední škola a jedenáctiletá střední škola. Povinná školní docházka byla zkrácena na osm let a tři poslední ročníky jedenáctileté střední školy byly určeny jako výběrové, připravující především pro studium na vysoké škole. Škola národní se stala součástí střední školy. Pro II. stupeň školy měl tento zákon z roku 1953 především ten důsledek, že byl zkrácen ze čtyř na tři roky a z toho důvodu bylo z učebního plánu odstraněno náboženství a nauka o domácnosti určená dívkám.¹¹¹

Po přijetí dalšího školského zákona *o soustavě výchovy a vzdělávání*¹¹² v roce 1960 a vzniku základní devítileté školy byly do jejího učebního plánu II. stupně

¹⁰⁴ JÚVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 50.

¹⁰⁵ Zákon 095/1948 Sb.

¹⁰⁶ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 52.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 54.

¹⁰⁸ TÝŽ s. 21.

¹⁰⁹ DVOŘÁK, Ladislav, *Vítejte do školy*, čas 6:00. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2971251>

¹¹⁰ Zákon 031/1953 Sb.

¹¹¹ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 54-55.

¹¹² Zákon 186/1960 Sb.

zařazeny také předměty občanské výchovy a pracovního vyučování. V občanské výchově se kladl důraz na seznamování žáků s otázkami budování socialismu a komunismu a také se zde měl upevňovat vědecký světový názor a ateistické přesvědčení.¹¹³ Po Stalinově smrti v roce 1953 nastalo uvolňování poměrů jak v SSSR, tak i ve vztahu k dílčím změnám v Československu.¹¹⁴

Z vývoje české pedagogiky ve druhé polovině dvacátého století lze vyzdvihnout několik významných skutečností. Pedagogická pracoviště byla vybudována na všech vysokých školách, rozvíjela se specializovaná výzkumná pedagogická pracoviště a v roce 1964 vznikla *Československá pedagogická společnost*, která usiluje o rozvoj a integraci pedagogických snah ve společnosti. Pedagogická věda se zajímala i o oblast výchovy mimoškolní, rodinné a rovněž o oblast dospělých. Významné výsledky ve druhé polovině 20. století zaznamenala také komeniologie.¹¹⁵ Československé školství je v době socialismu charakterizováno jako demokratické, řešící rovnost přístupu ke vzdělání, bez ohledu na sociální původ, národnost či náboženské přesvědčení.¹¹⁶ Součástí péče tehdejšího socialistického státu o rodiny s dětmi bylo poskytování učebnic a školních pomůcek (sešity, tužky, pera, pravítka, štětce atd.) zdarma.¹¹⁷

Po volbě Alexandra Dubčeka do čela KSČ tzv. Československým jarem v roce 1968, vyvrcholila proměna režimu. Tyto snahy o vytvoření „*socialismu s lidskou tváří*“ však byly násilně přerušeny invazí vojsk pěti států Varšavské smlouvy do Československa, 21. srpna 1968. Nastalo období tzv. normalizace, jež přineslo obnovení totalitního režimu.¹¹⁸

Počátek normalizace po roce 1968 vyžadoval v oblasti školství rovněž odpovídající osoby, tak jak tomu bylo po roce 1948. Doslova byla žádoucí „*uvědomělost pedagogických kádrů*“, jak uvedl ve svém projevu při zahájení školního

¹¹³ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 58.

¹¹⁴ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 46. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

¹¹⁵ JŮVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 55.

¹¹⁶ *Třicet let socialistického školství v Československé socialistické republice: 1945-1975*, Praha 1975, sv. 1., s. 8.

¹¹⁷ *Třicet let socialistického školství v Československé socialistické republice: 1945-1975*, Praha 1975, sv. 1., s. 17.

¹¹⁸ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 50. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

roku 1969-1970 tehdejší normalizační ministr školství Jaromír Hrbek¹¹⁹: „... o tyto zocelené a v boji vyzkoušené kádry se budeme ve své školské politice opírat.“¹²⁰

Personální změny ve vedení Komunistické strany Československa požadoval na setkání KSČ a KSSS v roce 1968 v Kyjevě i Leonid Brežněv. Pokračování reformního procesu v Československu bylo nemožné. Zvláště citelně se následná normalizace dotkla školství. Postihla všechny typy škol, ale především vysoké. Učitelé byli degradováni do politicko-ideové služební role a následky této zničující politiky jsou často patrné do dnešních dnů.¹²¹

Pro další vývoj základního školství mělo velký význam červencové zasedání ÚV KSČ v roce 1973. Hlavním úkolem pro základní školství bylo určeno přehodnocení výběru učiva a zkvalitnění jeho obsahu. Byly vytvořeny osnovy a učebnice pro nové pojetí výchovně vzdělávací práce a od školního roku 1976–1977 se toto pojetí zavádělo do všech československých základních škol. Jako samostatný předmět byla na základě stranického dokumentu z roku 1973 zařazena branná výchova.¹²²

V roce 1975 byl zvolen federálním shromážděním do funkce prezidenta republiky symbol normalizačních procesů Gustáv Husák. Československá zahraniční politika se již v té době plně orientovala na zahraniční politiku SSSR, v čemž pokračovala i celá následující 80. léta. Dva roky po nástupu G. Husáka na místo hlavy státu se zformovala opoziční platforma zvaná *Charta 77*, jež apelovala na dodržování lidských práv a svobodu slova.¹²³

Školským zákonem *o soustavě základních a středních škol*¹²⁴ ze dne 22. března 1984 se zavádí osmiletá základní škola a spolu se školou střední tvoří součást československé výchovně vzdělávací soustavy.¹²⁵

V roce 1985 po nástupu Michaila S. Gorbačova do čela ÚV KSSS nastal zlom, který spustil reformní proces (*perestrojka a glasnost*). Normalizátoři v čele KSČ však

¹¹⁹ Jaromír Hrbek (1914-1992), ministrem školství v letech 1969–1971 (TOMEŠ, Josef, *Český biografický slovník XX. století*, Praha 1999, sv. 1., s. 514).

¹²⁰ DVOŘÁK, Ladislav, *Vítejte do školy*, čas 17:45. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2971251>

¹²¹ *Dějiny Československa (1918-1992)*, s. 52–55. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

¹²² *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 60.

¹²³ *Dějiny Československa (1918–1992)*, s. 55–58. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

¹²⁴ Zákon č. 029/1984 Sb.

¹²⁵ ČESKO, Zákon č. 29 ze dne 22. března 1984 o soustavě základních a středních škol (školský zákon). 1984, s. 110-111.

tento vývoj přijímali jen neradi, avšak se mu nemohli zcela vyhnout. Tyto veškeré procesy nakonec v listopadu 1989 zapříčinily pád normalizačního režimu v Československu.¹²⁶ Jak se udává v odborné literatuře v souvislosti s politickými změnami v roce 1989, „...listopad 1989 vytváří kvalitativně nové a podstatně příznivější podmínky pro rozvoj pedagogické teorie na bázi demokracie a pluralismu.“¹²⁷

Události na Národní třídě 17. listopadu 1989 byly impulsem k definitivnímu zhroutilí komunistického režimu v Československu. Bylo ustaveno *Občanské fórum* (OF), v němž se angažovali všichni ti, kteří odmítali neomezenou vládu KSČ. Identická organizace na Slovensku se jmenovala *Verejnost' proti násiliu* (VPN). Obě tyto organizace se později staly vítězi prvních svobodných voleb v zemi, a to po dlouhých 41 letech komunistické nadvlády. Dne 29. prosince 1989 byl zvolen nový prezident, který nahradil dosavadního Gustáva Husáka, kterým se stala jedna z čelních osobností OF – Václav Havel.¹²⁸

Po roce 1989 vzniká vedle státních rozsáhlá síť škol soukromých. Probíhá rovněž rozvoj pedagogické teorie v těchto oblastech: filozofie výchovy a obecná pedagogika, podstata a proměny alternativního školství, didaktické problémy, speciální pedagogika a poslední jmenovanou je pedagogika rodinná.¹²⁹

Petr Piťha uvádí, že po roce 1989 bylo též zapotřebí doškolit učitele v oborech, jako například v jazycích, české literatuře, dějepise a dalších oblastech, kam dosahovala ideologická oprese z dob socialistického školství.¹³⁰

Po parlamentních volbách v červnu 1992 se dvě vítězné národní strany neshodly v představách o dalším směřování ČSFR (Česko-Slovenské federativní republiky). V České republice tehdy zvítězila v parlamentních volbách 1992 *Občanská demokratická strana* (ODS) vedená Václavem Klausem a na Slovensku *Hnutie za*

¹²⁶ *Dějiny Československa (1918–1992)*, s. 58. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

¹²⁷ JÚVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 56.

¹²⁸ *Dějiny Československa (1918–1992)*, s. 60–61. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

¹²⁹ *Tamtéž.*

¹³⁰ DVORÁK, Ladislav, *Vítejte do školy*, čas 20:30. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2971251>

demokratické Slovensko (HZDS) v čele s Vladimírem Mečiarom. Počínaje rokem 1993 se tedy země rozdělila na dva samostatné státy, Českou republiku a Slovensko.¹³¹

V oblasti školství se významnou událostí v polistopadové době stalo založení *České asociace pedagogického výzkumu (ČAPV)* v roce 1992, která sdružuje výzkumné pracovníky, učitele i další odborníky za účelem rozvoje pedagogického výzkumu. Za důležitý počin se také považuje vydání *Pedagogického slovníku*¹³² v roce 1995 autory Janem Průchou, Eliškou Walterovou a Jiřím Marešem.¹³³

V devadesátých letech 20. století se ve školství uplatňovaly zejména takové směry, jako je angažované učení, škola hrou, zdravá škola, integrované vyučování, projektové vyučování, otevřené vyučování a dramatická výchova.¹³⁴

2.2 Školy působící v Dolním Újezdě v letech 1945–1989

Od roku 1945 až do pádu socialismu v roce 1989 působily ve zdejší školní budově různé druhy škol. Ty, jež byly určeny k povinné školní docházce, měly v průběhu těchto let různé názvy, ale často se jednalo o totožné instituce.¹³⁵

Názvy škol tak, jak se vyskytovaly v Dolním Újezdě ve sledovaném období

Obecná škola. Existovala před r. 1700, od r. 1871 to byla obecná trojtřídní škola s českým jazykem vyučovacím, od r. 1877 čtyřtřídní, od r. 1887 pětiletá. Roku 1920 byla obecná škola spojena s nově zřízenou školou měšťanskou, s níž měla přechodně

¹³¹ *Dějiny Československa (1918–1992)*, s. 62. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

¹³² Toto dílo je rovněž užito k objasnění některých pojmů z oblasti pedagogiky v této práci.

¹³³ JÚVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995, s. 56.

¹³⁴ *Tamtéž*, s. 57.

¹³⁵ Statistické údaje o počtu žáků jednotlivých škol jsou zpracovány v přílohách 10–15.

společnou správu.¹³⁶ Počínaje školním rokem 1948–1949 se obecná škola v Dolním Újezdě přejmenovala na školu národní.¹³⁷

Měšťanská škola. Od školního roku 1920–1921, spojená pod společnou správou s obecnou školou, s českým jazykem vyučovacím.¹³⁸

Újezdní měšťanská škola. Vznikla roku 1938 a navázala na školu měšťanskou.¹³⁹

Újezdní hlavní škola. 10. září 1941 se tímto názvem přejmenovala měšťanská škola.¹⁴⁰

Střední škola. Další z názvů původně měšťanské školy. Zaveden je počínaje školním rokem 1948–1949 na základě školského zákona *o základní úpravě jednotného školství* ze dne 21. dubna 1948.¹⁴¹

Národní škola. Od školního roku 1948–1949 se tak nazývala původně škola obecná, na základě nového školského zákona *o základní úpravě jednotného školství*. Existence školy trvala přesně pět školních roků a ukončena byla dalším školským zákonem *o školské soustavě a vzdělávání učitelů* ze dne 24. 4. 1953.¹⁴²

Osmiletá střední škola. Název zaveden školským zákonem *o školské soustavě a vzdělávání učitelů* od školního roku 1953–1954.¹⁴³

Základní devítiletá škola (ZDŠ). Název určen školským zákonem *o soustavě výchovy a vzdělávání* v roce 1960. Byla to škola nástupnická po osmileté střední škole. Přeměnu názvu školy zapříčinilo usnesení, jež přijal ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) v dubnu 1959, a které se týkalo těsnějšího spojení školy se životem a dalšího rozvoje výchovy a vzdělávání v Československu. Základní vzdělávání měla zabezpečovat právě ZDŠ jako škola prvního cyklu.¹⁴⁴

¹³⁶ RŮŽIČKA, Jindřich, *Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli: Průvodce po archivních fondech a sbírkách*, Hradec Králové 1972, s. 324.

¹³⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940–1965, s. 123.

¹³⁸ *Tamtéž*.

¹³⁹ TÝŽ.

¹⁴⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940–1965, s. 23. (výnos č. 105.179/41–I)

¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 123.

¹⁴² SOMR, Miroslav, *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987, s. 306.

¹⁴³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940–1965, s. 191.

¹⁴⁴ SOMR, Miroslav, *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987, s. 309.

Základní škola (ZŠ). Na základě školského zákona *o soustavě základních a středních škol* se újezdská škola na základní školu přejmenovala během školního roku 1983–1984.¹⁴⁵

Další školy různého charakteru a určení sídlící v budově

Lidová (újezdní) osvětová škola. Zřízena byla ve školním roce 1945–1946 a přednášela se zde státně politická výchova, mateřština, dějepis a zeměpis. Dle záznamů v pramenech, měla za úkol odstranit škody a nedostatky mládeže zapříčiněné okupací.¹⁴⁶ Vyučovalo se v zimních měsících ve večerních hodinách formou jedné přednášky týdně.¹⁴⁷

Lidová škola hospodářská. Od září 1941 zde probíhala výuka 2x týdně, ve středu a ve čtvrtek.¹⁴⁸

Lidová škola zemědělská. Vyučoval se vždy celý čtvrtek, ve dvou ročnících.¹⁴⁹

Hudební škola. V činnosti byla od roku 1946 a ve stejné době se na ní vyučovala hra na housle. Sídlo měla škola ve staré budově a působila zde v pátek a v sobotu - jako pobočka hudební školy v Litomyšli.¹⁵⁰ Učitel dojížděl z Ústí nad Orlicí.¹⁵¹

¹⁴⁵ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 177.

¹⁴⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 86.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, s. 120.

¹⁴⁸ TÝŽ, s. 86.

¹⁴⁹ TÝŽ, s. 120.

¹⁵⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 120.

¹⁵¹ *Tamtéž*, s. 102.

3 Události na škole v závěru války a výuka do roku 1968

3.1 Škola v průběhu války

Počátek školního roku 1940–1941 se vyznačuje rozsáhlými změnami ve složení učitelského sboru. Na celkem 8 učitelských postech se vystřídali učitelé. Ti, kteří se ze školy odebrali, skončili povětšinou ve školách okolních vesnic nebo měst.

Od července 1939 byl zatímním ředitelem zdejší obecné a měšťanské školy Josef Duchan, který přišel z měšťanské školy dívčí v Litomyšli.¹⁵² Pohyb na místě ředitele školy je v první polovině čtyřicátých let mimořádný. Už na jaře roku 1941 byl dosavadní ředitel Duchan tzv. pensionován. Stalo se tak dle ustanovení §21, vládního nařízení č. 379/38 Sb. ve znění nařízení říšského protektora z 30. prosince 1940, jelikož dosáhl 55 let věku. Měsíc poté se funkce zatímní ředitelky ujala Amálie Kolářová, která přišla z dívčí měšťanské školy v Ústí nad Orlicí. Ani tato ředitelka ovšem ve svém úřadě dlouho nepobyla. I ona byla již v září 1941 pensionována a školu převzal Jan Valný, zdejší definitivní odborný učitel, který se tak stal zastupujícím ředitelem za zatímního ředitele a tajemníka okresního školního výboru Jaroslava Vaňáska.¹⁵³ Valný zůstal v této funkci do září 1942, kdy ho vystřídal Jan Röhricht, jenž do té doby vyučoval na hlavní chlapecké škole v Litomyšli.¹⁵⁴ Jan Valný se na post zatímního ředitele vrátil opět v září 1944, kdy Röhricht odešel do Poličky.¹⁵⁵

Probíhající válečné události se odrazily i v životě školy. Několik zdejších učitelů bylo určeno k válečnému zasazení.¹⁵⁶ Jednoho, Stanislava Radimeckého¹⁵⁷, dokonce

¹⁵² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 2.

¹⁵³ *Tamtéž*, s. 16–19.

¹⁵⁴ TÝŽ, s. 34.

¹⁵⁵ TÝŽ, s. 62–63.

¹⁵⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965.

¹⁵⁷ Stanislav Radimecký, všestranný kulturní pracovník, člen újezdského ochotnického divadla, režisér několika představení. V době protektorátu byl zatčen a poté vězněn v koncentračním táboře DORA u Nordhausenu. Po svém návratu napsal sbírku básní s názvem „*Na Doře slunce nesvíti*“, kde se odráží jeho pobyt v lágru (*Ochotnické divadlo a sokolovna v Dolním Újezdě u Litomyšle*, Litomyšl 1994, s. 10). Podle pamětníka Zdeňka Holuba se údajně tento učitel během nuceného pobytu v lágru seznámil

německá policie zatkla.¹⁵⁸

Během války musel učitelský sbor také povinně skládat zkoušky z německého jazyka a to včetně školníka.¹⁵⁹ Příčinou takového opatření se stala postupná germanizace celého prostoru, tzv. protektorátu, o kterou se zasazovali němečtí ideologové fašismu po 15. březnu 1939. Z tohoto důvodu byly postupně zaváděny do školských institucí principy fašistické pedagogiky spočívající na rasové diskriminaci, výchově elit a zastírání třídních rozporů.¹⁶⁰

Počínaje 1. zářím 1940 byly staženy z užívání všechny dosavadní učebnice. Ty měly být přepracovány nebo nahrazeny učebnicemi novými. Přepracovány měly být též učební osnovy. Česká školní rada oznamovala postupně učebnice, které byly připuštěné k vyučování i s nařízenými opravami.¹⁶¹

Škole v Dolním Újezdě se během války nevyhýbaly ani různé nemoci, které pomáhaly decimovat už tak špatnou školní docházku. Ve školním roce 1942–1943 se ve škole objevil například záškrta a kvůli této chorobě bylo nutno přerušovat výuku. Přesto jeden žák první třídy nemoc odnesl smrtí.¹⁶² Ve stejném roce se ve škole také rozšířila epidemie spalniček, kdy další žákyně zaplatila nemoc životem poté, když se jí choroba zkomplikovala zápallem plic.¹⁶³

Školní události během závěru války se vyznačovaly také obsazením školy německými vojáky. Stalo se to při odsunu německých vojsk, kdy se prchající vojáci ubytovali nejen v budově školy, ale v celé obci.¹⁶⁴

Komentáře ke konkrétním událostem z doby německé okupace země a jak se projevovala v obci či na škole, jsou v použitých pramenech poměrně řídké. Hojně jsou zastoupeny naopak zmínky o výuce německého jazyka. To poukazuje na důležitost tohoto předmětu v době protektorátu. Pravidelně se během válečných let v pramenech též zaznamenává povinná každoroční školní oslava narozenin vůdce Adolfa Hitlera.

s bratrem prezidenta Eduarda Beneše, Jiřím. Ten byl zde rovněž držen, což dokládá jeho kniha „*V německém zajetí*“ (BENEŠ, Jiří, *V německém zajetí*, Praha 1946).

¹⁵⁸ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 42.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, s. 38.

¹⁶⁰ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, 1982, sv. 1., s. 9.

¹⁶¹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 9–10.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 39.

¹⁶³ TÝŽ, s. 46.

¹⁶⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 68.

3.2 Poválečná situace ve škole

10. května 1945 se v obci objevují první ruští vojáci. V už opuštěné škole se zabýdluje generální štáb, škola se mění ve skladiště potravin, obuvi i šatstva. Na školní zahradě jsou vystavěny pekárny. Ruské vojsko se zde zdržuje až do 9. června.¹⁶⁵

Do školy v Dolním Újezdě se vrací po několika letech strávených v koncentračním táboře Buchenwald¹⁶⁶, učitel Stanislav Radimecký. Má projev při slavnostním zahájení vyučování, které se koná 14. června. Na škole se díky obsazení německým a poté ruským vojskem nevyučuje už od 4. května. Výuka probíhá do 19. července, kdy se předává žákům vysvědčení. Ještě měsíc před koncem školního roku se opětovně ujímá funkce ředitele Jan Valný, který je nucen v květnu, spolu s dalšími dvěma učiteli, nastoupit vojenskou službu. Na svou žádost je však služby zproštěn a 26. června mu školu předává jeho zástupkyně, Vlasta Vavřínová.¹⁶⁷

Podmínky k výuce v letech poválečných nejsou z mnoha důvodů ideální. Ve školství se projevuje nedostatek učebnic a sešitů a ani docházka dětí není nejlepší. Z důvodu úbytku pracovních sil v důsledku stěhování obyvatelstva do pohraničí, musí děti často pomáhat rodičům při podzimních pracích na poli.¹⁶⁸

Poválečné poměry se vyznačují i špatnou úrovní ošacení a obutí žáků. Není výjimkou, že děti chodí do školy v botách svých rodičů nebo do školy nechodí vůbec, protože nemají boty žádné. V těžké situaci se snaží vypomoci národní výbor, který některé boty daruje a některé prodává. Vypomáhá i *Okresní péče o mládež* v Litomyšli a přiděluje ošacení a obuv z darů UNNRA¹⁶⁹.¹⁷⁰ Tato organizace však není jedinou, která

¹⁶⁵ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 70.

¹⁶⁶ Tento nacistický lágr se nacházel v Durynsku, asi 8 km od Výmaru a založen byl již v létě roku 1937. Patřilo k němu celkem 136 pobočných pracovních komand a internačních táborů. Jedním z nich byla i Dora, kam byl učitel Radimecký posléze umístěn. Do konce války v roce 1945 Buchenwaldem prošlo kolem 240 000 vězňů, z toho bylo asi 8000 Čechů (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984–1987, sv. 1., s. 604).

¹⁶⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 71-73.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, s. 78.

¹⁶⁹ United Nations Relief and Rehabilitation on Administration (Správa spojených národů pro pomoc a obnovu) byla mezinárodní organizace poskytující pomoc státům poškozeným druhou světovou válkou (KRAUS, Jiří – PETRÁČKOVÁ, Věra, *Akademický slovník cizích slov*, Praha 1998, s. 796).

¹⁷⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 82.

školu podporuje hmotnými dary. Od amerického červeného kříže dostává škola velké množství drobných dáreků s doprovodnými dopisy a fotografiemi.¹⁷¹

V listopadu roku 1945 nastává další komplikace, která ztěžuje výuku na škole. Díky tyfosnímu vředu umírá školník František Jiskra. Kromě zármutku, který školu postihuje, je z důvodu infekční povahy choroby nutno na týden přerušit vyučování a uzavřenou školu důkladně vydezinfikovat.¹⁷²

Soupis škod vzniklých škole a školní radě za německé okupace je sepsaný na školním dokumentu neznámého data. Dle nařízení¹⁷³ bývalého Reichsprotektora byly z nadací a fondů odvedeny finanční prostředky do *Bank der Deutschen Arbeit* v Praze a další škody vznikly na školních pomůckách, nábytku a malbě. Celková výše je sečtena na 56.878,-- korun.¹⁷⁴

V kronice národní školy se uvádí, že se prováděla po válce fluorizace chrupu. Také zdravotně ohrožení žáci byli navrženi na prázdniny do ozdravoven.¹⁷⁵

Zajímavé zjištění se objevilo v průběhu tzv. tuberkulinové zkoušky. Kromě toho, že byl shledán nedobrý zdravotní stav dětí, se přišlo na to, že venkovští žáci jsou na tom hůře než městští a to přestože za války žily v lepších stravovacích poměrech. Podle zápisu ve školní kronice se tato skutečnost přisuzovala přetěžování dětí polními pracemi, nedostatku správně vedeného sportu a špatně sestavenému jídelníčku.¹⁷⁶

Kromě zmíněných problémů školu též sužují problémy s nedostatkem uhlí, které se musí nahrazovat uhelným prachem se špatnou hořlavostí. Z toho důvodu se prodlužují vánoční prázdniny školního roku 1945–1946.¹⁷⁷

¹⁷¹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 102.

¹⁷² *Tamtéž*, s. 82.

¹⁷³ Nařízení č. III H 7043 Sachgeb. 93/3180 ze dne 6. 7. 1942.

¹⁷⁴ ZŠ Dolní Újezd, Korespondence a neinventarizované dokumenty školy.

¹⁷⁵ SOKA Svitavy, f. Kronika Národní školy v Dolním Újezdě 1948-1953, sig. KR 187, s. 13.

¹⁷⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 104.

¹⁷⁷ *Tamtéž*, s. 83.

3.3 Výuka od 2. světové války do roku 1968

Po válce nastává v újezdské škole velký nedostatek učitelstva. Proto se hlásí do služby učitel ve výslužbě Václav Peterka, kterému je tou dobou 64 let. Nastupuje i výpomocná učitelka Pavla Kutová, která z důvodu špatného výsledku z německého jazyka na maturitním vysvědčení zde nemohla za protektorátu vyučovat.¹⁷⁸

Na své původní místo ředitele se v září 1945, po zproštění z funkce okresního školního inspektora, vrací do Újezdu Jaroslav Vaňásek. Nepobývá zde ovšem dlouho. Ze zdravotních důvodů vzápětí žádá dovolenou a po ní se stává pedagogickým referentem u *Ústřední péče o mládež* v Praze.¹⁷⁹ Ředitelem školy tedy nadále zůstává Jan Valný.

Zajímavé opatření, které lze postřehnout ve školní kronice, a které se týká výukových metod na škole v Dolním Újezdě, se vztahuje k poválečnému období. Konkrétně se jedná o školní rok 1945–1946 a zde prameny udávají existenci dvou studijních větví měšťanské školy: větev latinskou a větev technickou. V tomtéž roce je však latinská větev zrušena pro nezájem žáků a otevřena je proto pouze technická.¹⁸⁰

22. dubna 1948 se do školy dostává nový školský zákon *o jednotné škole* ze dne 21. dubna 1948 o základní úpravě jednotného školství.¹⁸¹ Probíhá beseda s žáky, kde je zdůrazněn sociální charakter zákona a jeho pokrokovost. Tento moment je označen jako vznik nové éry československého školství a na budovu je u této příležitosti vyvěšena státní vlajka.¹⁸² V důsledku zavedení nového zákona se od 1. září 1948 připravuje též rozdělení správy školy zvlášť pro obecnou a pro měšťanskou. Je vypsán konkurz na místo řídícího učitele na škole I. stupně. Počínaje školním rokem 1948–1949 má tedy národní škola samostatné vedení a v budově ji je přiděleno přízemí. Začíná si psát svoji kroniku a ředitelem se stává učitel Stanislav Radimecký.¹⁸³ Kronika národní školy

¹⁷⁸ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 76–77.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, s. 79.

¹⁸⁰ TÝŽ, s. 78.

¹⁸¹ SOMR, Miroslav, *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987, s. 306.

¹⁸² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 116.

¹⁸³ *Tamtéž*, s. 121-123.

uvádí, že tímto rokem je zpřístupněno právo na vzdělání všem a odstraní se tím třídní rozdíly ve výchově a vyučování.¹⁸⁴

Ve stejných pramenech se udává, že ve školním roce 1951–1952 národní školu postihla onemocnění různého druhu. Zasažen byl mimořádně velký počet žáků a téměř všichni byli napadeni spalničkami, planými neštovicemi a zarděnkami.¹⁸⁵

Ve školním roce 1952–1953, se v újezdské škole projevuje školská reforma zákonem o školské soustavě a vzdělávání učitelů z 24. dubna 1953. Výroční zkoušky nově konají také žáci třetích ročníků. Vzhledem k tomu, že toto rozhodnutí padá na samém konci roku, projevuje se to negativně na výsledcích. Žáci se nestačí řádně připravit.¹⁸⁶ „Učitelský sbor si plně uvědomuje závažnost nové školské reformy a velikost úkolů, které budou na něj čekat v nově organizované osmiletce.“¹⁸⁷ Zde se uvádí, že „učitelé studovali sovětské zkušenosti, aby se dobře vyzbrojili do příštího roku“.¹⁸⁸

Od školního roku 1953–1954 vzniká novým školským zákonem o školské soustavě a vzdělávání učitelů osmiletá střední škola.¹⁸⁹ Ke střední škole se povolují dvě pobočky a to při I. a II. ročníku. Vznikají 2 místa „*extra statum*“, pro nedostatek učitelů se však obsazuje pouze jedno.¹⁹⁰ Organizační změna se nedotýká sboru personálně. Pouze učitel Stanislav Radimecký opouští školu a dobrovolně odchází učit na Karlovarsko.¹⁹¹

V polovině padesátých let je v rámci celostátní akce škola pověřena ministerstvem školství provádět výzkum nových osnov, učebnic a učebních plánů.¹⁹² Pro učitelský sbor to přináší mimořádné pracovní zatížení v podobě různých úkolů, které je třeba splnit. Jedná se například o prohloubení přípravy na vyučování, účelnou organizaci práce, metodickou činnost a o pozorování a zaznamenávání zkušeností. První etapa výzkumu je vyhodnocena na *Uherskobrodských dnech Jana Amose*

¹⁸⁴ SOKA Svitavy, f. Kronika Národní školy v Dolním Újezdě 1948-1953, sig. KR 187, s. 1.

¹⁸⁵ *Tamtéž*, s. 16–17.

¹⁸⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 182.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 190.

¹⁸⁸ TÝŽ.

¹⁸⁹ SOMR, Miroslav, *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987, s. 306.

¹⁹⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 123.

¹⁹¹ *Tamtéž*, s. 191.

¹⁹² TÝŽ, s. 235.

*Komenského*¹⁹³.¹⁹⁴ Během následujícího školního roku, výzkum nadále pokračuje a hlavní problematikou je tentokrát vymezení učiva.¹⁹⁵

Četba knih coby mocný činitel ve výchově dítěte je vyzdvížena v článku ze školních novin z 12. prosince 1955. U této příležitosti se také poukazuje na knihy nevhodné pro děti. Zmiňují se zejména knihy používající satiru a ironii. Děti, jenž mají 13–14 let, nemají údajně schopnost pochopit takto zabarvenou četbu a její účinek je potom právě obrácený. Jako vhodná náhražka se obecně žákům doporučuje četba knih namísto hry v karty, kterou dětem, dle školního plátku, nelze trpět.¹⁹⁶

Další poznámka z oblasti výchovy věnující se chování tehdejších žáků se nachází opět ve školních novinách z padesátých let. Zde se žákům vytýká málo různé vystupování, které postrádá zdravé sebevědomí a přitom je slušné a zdvořilé. Děti prý mluví příliš potichu. „*Když si však myslí, že je nikdo nevidí, užívají hrubých výrazů (i dívky) a zdá se, že to nepovažují za přestupky, protože prý i dospělí tak mezi sebou mluví!*“¹⁹⁷

Při dalším hodnocení chování a prospěchu žáků ve školních novinách se objevuje také kritika rodičů. Zejména jde o rodiče, kteří se nedostavili na pohovor do školy, který se po nich žádal z důvodu špatného prospěchu jejich dítěte. Podle zápisu „...*stojí tací rodiče stranou školy a někteří se za 7 let školní docházky nepodívali na pracoviště svých dětí ani jednou!*“¹⁹⁸

Údaj ze školních pramenů, který popisuje spíše výjimečný okamžik, kdy se do výuky zavádí technika, pochází z padesátých let. Tehdy škola zakoupila přístroj zvaný *epidiaskop*¹⁹⁹. Částečnou úhradou obnosu potřebného k nákupu zařízení se staly roční členské příspěvky rodin do SRPŠ.²⁰⁰

¹⁹³ Jednalo se o shromáždění učitelů a výchovných pracovníků, jež se konalo každoročně od roku 1958. Tato akce navazovala na tradici sjezdů předválečných, kde se scházelo pokrokové učitelstvo. Jako svolavatelé tohoto shromáždění se uvádí ministerstvo školství a Odborový svaz pracovníků školství a vědy (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 6., s. 361).

¹⁹⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 236.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 249.

¹⁹⁶ Osmiletá střední škola Dolní Újezd, Zprávy ze školy, 1955, s. 1.

¹⁹⁷ Osmiletá střední škola Dolní Újezd, Zprávy ze školy, 1957, s. 1.

¹⁹⁸ *Tamtéž*, s. 1.

¹⁹⁹ *Epidiaskop* je zařízení určené k promítání diapozitivů, fotografií nebo ilustrací (KRAUS, Jiří, *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2005, s. 212).

²⁰⁰ Osmiletá střední škola Dolní Újezd, Zprávy ze školy, 1956, s. 1.

Rok 1958–1959 se označuje jako přechodný, směřující k zásadní přestavbě školy, ve smyslu usnesení XI. sjezdu KSČ.²⁰¹ V dubnu 1959 vydává ÚV KSČ usnesení *o těsném spojení školy se životem* a dalším rozvoji výchovy a vzdělávání v Československu.²⁰²

Podle tohoto dokumentu mají předškolní výchovu poskytovat dětem jesle a mateřské školy. ZDŠ má jako povinná škola postupně získávat charakter všeobecně vzdělávací pracovní a polytechnické školy. Označována je jako škola I. cyklu. Na ni mají navazovat školy II. cyklu, tedy školy střední a odborná učiliště.²⁰³

Charakteristickým rysem práce v újezdské škole je v uvedeném roce nazváno prohlubování práce v rámci uplatňování zásady těsnějšího spojení školy se životem. To se projevuje jak v polytechnické a pracovní výchově, tak i v pokusech o nový styl metodické didaktické práce a odkrývání rezerv.²⁰⁴ Jak je zmíněno v kronice školy z tohoto období, učitelé hledají nové pracovní formy za účelem produktivnějšího učebně-výchovného procesu a škola se těsněji přimyká k životu. Žáci poprvé dostávají učebnice a pomůcky zdarma.²⁰⁵

Pro spojení školy se životem se také organizují besedy žáků s mimoškolními činiteli. V případě ze školního roku 1961-1962 se například koná setkání s protifašistickým bojovníkem, poslankyní krajského národního výboru, lékařem, rybářem či příslušníkem Veřejné bezpečnosti.²⁰⁶

15. prosince 1960 Národní shromáždění ČSSR vydává další školský zákon *o soustavě výchovy a vzdělávání*. V důvodové části se výchova jednoznačně označuje za věc celé společnosti, pod přímým vedením školy.²⁰⁷ Stává se tak ve chvíli vyhlášení nové ústavy našeho státu, podle níž se stává Československá republika socialistickým státem (ČSSR). Podle tohoto zákona tvoří výchovná zařízení jednotný školský systém.²⁰⁸

²⁰¹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 250.

²⁰² SOMR, Miroslav, *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987, s. 309.

²⁰³ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 34.

²⁰⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 263.

²⁰⁵ *Tamtéž*, s. 275.

²⁰⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 281.

²⁰⁷ SOMR, Miroslav, *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987, s. 310.

²⁰⁸ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 35.

Školní rok na újezdské škole tento nový zákon dle zápisu v kronice ovlivňuje přeměnou dosavadní osmiletky na základní devítiletou školu a způsobuje její obsahovou přestavbu. „*Učitelé začali nesměle hledat nové pracovní formy, aby učebně-výchovný proces byl produktivnější a škola se těsněji přimkla k životu.*“²⁰⁹

Ve školním roce 1965–1966 se provádí pokus o individuální přístup k žákům při „*učebně-výchovné práci*“. Jsou učiněny pokusy o vnitřní diferenciaci jako příprava na diferenciaci vnější, která se má na škole experimentálně provádět roku příštího. Je realizována varianta „B“, takže žáci 9. tříd se mají napříště diferencovat v českém jazyce a matematice do studijní a praktické skupiny.²¹⁰

Další krok ke zvýšení individuální péče o žáky probíhá i příštího školního roku, kdy je ředitel školy Jan Valný oceněn prezidentem republiky propůjčením státního vyznamenání „*Za vynikající práci*“. Spouští se experiment s prováděním vnější diferenciaci v matematice a českém jazyce. Podle záznamů ve školní kronice nejednoznačné výsledky ukazují, že testovaný způsob nesplňuje očekávání.²¹¹

²⁰⁹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 275.

²¹⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 6.

²¹¹ *Tamtéž*, s. 12.

4 Rok 1968 a období normalizace

Stejně jako ve všech ostatních institucích v tehdejším Československu se i ve škole v Dolním Újezdě odrazily politické události v roce 1968. Příchodem vojsk Varšavské smlouvy v srpnu a násilným potlačením těchto pokusů o vlastní svobodný vývoj země následně přišla doba normalizace. Období se projevilo na újezdské škole v různých podobách a dělo se tak po mnoho let.

Už v závěru školního roku 1967–1968 se ve školní kronice objevuje stručná poznámka o vzrušené politické situaci ve společnosti.²¹² V roce příštím, kdy umírají dlouholetí učitelé Alois Kašpar a Jiřina Weinbauerová a celý učitelský sbor je odchodem těchto dvou osobností zasažen, politické události graduji.²¹³

Ředitel Jan Valný dění na škole, tak jak se projevilo pod tíhou událostí v zemi, komentoval na konci školního roku zápisem ve školní kronice: *„Úkoly letošního školního roku jsme plnili ve složité politické situaci. Silná emotivní reakce na ni a vnitropolitické krizové momenty měly svůj odraz i v naší práci. Ztěžovaly ji a nepřispívaly k vytváření předpokladů k dosažení dobrých výchovných a vyučovacíh výsledků. Výchovná práce byla značně ovlivňována rodinou a veřejností. Za této situace bude třeba postupovat s velkou citlivostí, taktem a vyvarovat se všech administrativních a jiných nevhodných zásahů do výchovné práce.“*²¹⁴

4.1 Normalizační opatření v životě školy po roce 1968

Během školního roku 1969–1970 se už v plné míře projeví opatření, jež měla analyzovat odraz pražského jara na dění ve škole v Dolním Újezdě a vyvodit z tohoto patřičné závěry. Zvláštní pozornost byla věnována pedagogickým pracovníkům, u nichž se hodnotila činnost a postoje v letech 1968–1969. S nimi se prováděly individuální

²¹² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 17.

²¹³ *Tamtéž*, s. 19.

²¹⁴ *TÝŽ*, s. 23.

pohovory a vypracována byla analýza práce a politické situace na škole. Učitelé byli zapojeni do politického studia, poměry na škole se v pramenech označují jako konsolidované.²¹⁵

V roce následujícím se konsolidační proces na škole jeví jako dokončený. Přičítá se to hlavně prohloubení tzv. ideově-politické a pedagogické činnosti. Tímto slovním spojením se označuje dialektické sepětí vyučovacího a výchovného procesu. Je vyvíjeno úsilí na „*formování vlastností dětí ve smyslu morálního kodexu komunistického člověka a rozšířena výchovná péče o mládež v mimoškolním čase.*“ „*V důsledku uvedeného působení nebyly na škole zaznamenány žádné projevy otevřeného odporu žáků.*“ Záznamy ve školní kronice uvádí, že pouze u několika jedinců se v určitých situacích pozoruje jakési „*reservované mlčení*“. Toto se přisuzuje působení mimoškolních vlivů.²¹⁶

Školní rok 1971–1972 je na škole ve znamení práce v duchu závěrů XIV. sjezdu KSČ. Zdůrazňuje se socialistický charakter školy, je zintenzivněna komunistická výchova, včetně výchovy branné. Učitelé absolvují písemné práce na ukončení politického vzdělání.²¹⁷

Od počátku 70. let, v dobách normalizace, byl učitelský sbor nucen navštěvovat různé typy politických školení a také sledovat dění na všech sjezdech KSČ.²¹⁸ Studovali buď dálkově, postgraduálně, na večerních školách KSČ nebo absolvovali základní kurs politické výchovy.²¹⁹ V některých letech jsou zaznamenány účasti pedagogických pracovníků při vzdělávání na VUML (Večerní univerzita marxismu-leninismu).²²⁰ Byla zavedena také studia základů světonázorové výchovy. Právě poznatky z této výchovy byly, dle údajů, využívány v ateistické propagandě a ve styku s rodiči i veřejností.²²¹

Ve školním roce 1978–1979 na škole vzniklo další z mnoha politických školení v podobě večerní školy pro učitele zabývající se tématem poznatků z dějin KSSS.²²² Na přelomu 70. a 80. let se tehdejší ředitel školy Zdeněk Galatík stal nejprve

²¹⁵ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 29.

²¹⁶ *Tamtéž*, s. 36.

²¹⁷ TÝŽ, s. 45.

²¹⁸ TÝŽ, s. 97.

²¹⁹ TÝŽ, s. 56.

²²⁰ TÝŽ, s. 66.

²²¹ TÝŽ, s. 104.

²²² TÝŽ, s. 111.

místopředsedou ZO KSC (základní organizace Komunistické strany Československa).²²³ Následující rok byl zvolen předsedou a jeho zástupkyně Jarmila Darebníková se stala předsedkyní ZV ROH (závodní výbor Revolučního odborového hnutí).²²⁴ Škola kromě těchto dvou organizací spolupracovala též s MNV, JZD, NF a SRPŠ.²²⁵

Ze dne 8. března 1978 pochází dopis soudruhu řediteli Galatíkovi, který mu zasílá VO KSC (vesnická organizace Komunistické strany Československa) Dolní Újezd. Vyjadřuje se zde poděkování za účast a pomoc školy při zajišťování organizace oslav 30. výročí Vítězného února.²²⁶

Počátkem let osmdesátých probíhala ve škole politická školení *Lektoři VŠ* (večerní školy) a *večerní škola z dějin KSC*.²²⁷ Nejužší vedení školy v osobě tehdejšího ředitele Galatika a také jeho zástupkyně Jarmily Darebníkové se účastnilo školení *Lektoři IPVU* (ideologicko-politické vzdělávání učitelů) a mnoho dalších učitelů potom politického vzdělávání pro posluchače IPVU.²²⁸ Uvádí se zvýšení politické a odborné angažovanosti učitelů.²²⁹ Koncem osmdesátých let bylo obsahovou náplní školení IPVU podle údajů v kronice přestavba hospodářského mechanismu a socialistická demokracie.²³⁰

Jako zásadní směrnice řídící práci na škole se v roce 1973–1974 opět stanovily závěry XIV. sjezdu KSC a také červencové plénum ÚV KSC k otázkám socialistické výchovy mládeže. Působení učitelů na žáky v období normalizace probíhalo skrze učební látku a různé výchovné příležitosti vnitřního života ve škole, což mělo údajně pozitivní vliv na žáky ve smyslu socialistického vlastenectví a internacionalismu.²³¹ K realizaci tzv. ideových záměrů se používal taktéž redakční kroužek a jeho angažované

²²³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 125.

²²⁴ *Tamtéž*, s. 141.

²²⁵ TÝŽ, s. 172.

²²⁶ ZŠ Dolní Újezd, Korespondence a neinventarizované dokumenty školy.

²²⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 140.

²²⁸ *Tamtéž*, s. 171.

²²⁹ TÝŽ, s. 79.

²³⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985 - 2006, s. 48.

²³¹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965 - 1985, s. 68.

relace ve školním rozhlasu, jenž se vysílaly k různým významným událostem a výročím.²³²

Další organizací, která rovněž organizovala odborné vzdělávání učitelů I. a II. stupně a školní družiny bylo *Okresní pedagogické středisko (OPS)* ve Svitavách.²³³

Ve škole byla také uplatňována komunistická výchova. Usnesení o zvýšení úrovně komunistické výchovy bylo přijato ÚV KSČ v roce 1962.²³⁴ V rámci ní byl kladen důraz například na různá výročí a události, činnost PO SSM, zájmovou činnost dětí, tělesnou a brannou výchovu, internacionální výchovu, veřejně prospěšnou práci žáků, profesionální orientaci a volbu povolání nebo na ateistickou propagandu a světonázorovou výchovu.²³⁵

4.2 Výuka v období let 1968 až 1989

Literatura, zabývající se hodnocením našeho školství v letech 1945–1975, udává rok 1968 jako okamžik, kdy byl progresivní vývoj školství v ohrožení. V té době došlo k narušení principu jednotné školy zřizováním osmiletých gymnázií, jež měla být určena pro výchovu tzv. elit a kdy byl učiněn pokus odtrhnout národní školu od II. stupně základní devítileté školy.²³⁶

Po nástupu nového vedení KSČ, které vedl Gustáv Husák, byl v dubnu 1969 spuštěn konsolidační proces také na úseku školství a probíhala politická konsolidace učitelských sborů.²³⁷

Na újezdské škole není zřejmý zásah do složení učitelského sboru z důvodu počínající normalizace ve školství. Z počátku 70. let pochází pouze dva údaje o

²³² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965 - 1985, s. 93.

²³³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 64.

²³⁴ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 36.

²³⁵ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 360.

²³⁶ *Třicet let socialistického školství v Československé socialistické republice: 1945-1975*, Praha 1975, sv. 1., s. 15.

²³⁷ *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, sv. 1., s. 39.

přeložení dvou učitelek do Litomyšle, konkrétně v roce 1970 respektive 1971.²³⁸ Důvod jejich přemístění se však nepodařilo zjistit.

V újezdské škole se ve školním roce 1972–1973 rozvíjela metodická činnost pomocí obou metodických sdružení a předmětové komise matematiky, českého a ruského jazyka²³⁹. Za zvlášť účinné se tehdy považovaly tzv. hospitace²⁴⁰, spolupráce se školami z obvodu, s mateřskou školou, školní družinou a s vedoucími pionýrské organizace.²⁴¹ Zmíněným metodickým zařízením a jejich hospitacím se velkým podílem přisuzovalo zlepšení prospěchu na škole příštího školního roku.²⁴²

V roce 1974–1975 odešel nedávno prezidentem republiky vyznamenaný ředitel Jan Valný po 42 letech působení na místní škole do důchodu. Jeho nástupcem se od školního roku následujícího stal Zdeněk Galatík z Proseče.²⁴³

Ještě před touto personální výměnou na nejvyšším postu se ocenění dostalo i samotné škole. Veřejné uznání ji přidělilo ministerstvo školství ČSR a *Český výbor odborového svazu pracovníků školství a vědy*.²⁴⁴

Již během funkčního období ředitele Galatíka byl položen základ k realizaci modernizačních procesů ve výuce. Celý počin byl zaměřený na aktivizační formy ve vyučování, rozvoj logického myšlení a samostatnou práci žáků.²⁴⁵

Zvláštní poznámku lze nalézt v pramenech z období poloviny sedmdesátých let. Žáci, vycházející ze školy ve školním roce 1976–1977, byli, dle zápisu z pedagogické rady, tohoto roku komplexně hodnoceni z hlediska rodinného prostředí a angažovanosti rodičů. Ta měla být ověřena u organizací.²⁴⁶ Podle tohoto je možno odvodit souvislost mezi udávanou angažovaností či naopak neangažovaností rodičů a umístěním jejich potomka do školy druhého řádu.

²³⁸ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 31, 38.

²³⁹ Ruský jazyk byl v újezdské škole počínaje školním rokem 1992–1993 zrušen a poté nahrazen jazyky německým a anglickým (ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 101, 133).

²⁴⁰ Hospitace jsou návštěvy vyučovací hodiny (ředitelem, inspektorem nebo jiným učitelem) pro poznání úrovně výchovně-vzdělávací práce a výměnu pedagogických zkušeností (KRAUS, Jiří, *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2005, s. 314).

²⁴¹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 56.

²⁴² *Tamtéž*, s. 67.

²⁴³ TÝŽ, s. 79-83.

²⁴⁴ TÝŽ, s. 79.

²⁴⁵ TÝŽ, s. 88.

²⁴⁶ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 39.

Ve školním roce 1976–1977 se postupně od 1. tříd zaváděla nová výchovně-vzdělávací soustava.²⁴⁷ Byla výsledkem dokumentu nazvaného „*Další rozvoj československé výchovně-vzdělávací soustavy*“, schváleného usnesením předsednictva ÚV KSČ ze dne 4. června 1976. Dokument byl logickým vyústěním zákona o jednotné škole z roku 1948.²⁴⁸ „*Samotnému přijetí tohoto dokumentu předcházela v období mezi XIV. a XV. sjezdem KSČ významná etapa koncepčních vědeckovýzkumných, analytických prací tak, aby bylo dosaženo proporcionálního, optimálního vyvážení všeobecného, polytechnického a odborného vzdělání v rámci nové koncepce s akcentem na jednotu výchovy a vzdělání, proporcionalitu teoretické a praktické stránky přípravy mládeže na život a práci v socialistické společnosti.*“²⁴⁹ Celý tento systém byl uzákoněn v červnu 1978.²⁵⁰ K prosazení výchovných cílů na škole se využívaly tzv. třídní chvílky a také mimoškolní akce.²⁵¹

Z konce sedmdesátých let se vyskytuje v pramenech zápis věnující se problematice leváků mezi dětmi. Blíže nespecifikovaná komise zjišťuje v souvislosti s neúspěšnými žáky ve III. třídě jejich laterálníitu. „*Je třeba věnovat větší péči osvětě mezi rodiči, aby vyhraněné leváky nepřecvičovali.*“ Popisuje se zde případ, kdy vyhraněná levoruká žákyně psala pravou rukou a ve 2. pololetí musela být převedena zpět na levou, protože začala zadržávat při řeči. Skutečné obtíže se zde popisují jako ne ihned projevující se, nýbrž postupně přicházející v následných ročnících. Logopedický asistent se podle zápisu má doporučovat rodičům žáků, kteří mají tendenci užívat ke psaní levou ruku.²⁵²

Po dvou letech od zavedení byla výchovně-vzdělávací soustava, která měla za úkol zvyšovat efektivitu vyučovacího procesu a prohlubovat úroveň pojetí výuky a která se školního roku 1977–1978 uplatňovala již v prvních dvou třídách, hodnocena velmi kladně. Nesla však s sebou zvýšené nároky na přípravu ze strany učitelů. Cílem celého opatření bylo snížení procenta propadajících.²⁵³

²⁴⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 96.

²⁴⁸ SOMR, Miroslav, *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987, s. 313.

²⁴⁹ *Tamtéž.*

²⁵⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 100.

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 101.

²⁵² ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 131.

²⁵³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 104.

Během školního roku 1978–1979, kdy projekt výchovně-vzdělávací soustavy probíhal již ve třetím ročníku, se výuka poněkud zkomplikovala neplánovanými prázdninami, kterými bylo vedení školy nuceno prodloužit prázdniny zimní na jeden měsíc a prázdniny jarní následně zrušit.²⁵⁴ Zmíněné prázdniny byly neoficiálně nazvány uhelnými, jelikož vznikly z důvodu nedostatku uhlí na škole a z toho pramenící nemožností vytápění školních prostor.²⁵⁵

Mimořádná komplikace narušující výuku v újezdské škole byla epidemie velkého rozsahu, která se zde objevila ve školním roce 1979–1980. Jednalo se o výskyt infekční žloutenky (viz příloha 18), který si vynutil řadu hygienických opatření na škole, a kterou bylo k 1. září 1979 postiženo 62 žáků. Dokonce bylo nutné zavést pro uzdravené žáky na dobu osmi měsíců do provozu v místní sokolovně dočasnou jídelnu, kde se jim předkládala dietní strava.²⁵⁶ Touto epidemií byla též poznamenána účast žáků na celostátní spartakiádě²⁵⁷ v létě roku 1980, kdy byl pobyt v Praze z důvodu nemoci na škole vyhodnocen jako vyloučený a výjezd byl zrušen.²⁵⁸

Velký význam měla ve škole výuka branné výchovy, která se často objevuje ve školních kronikách i zápisech z pedagogických rad. Důležitost dokládá i zaznamenané občasně školení učitelů, které se v tomto oboru provádělo a obsahovalo test.²⁵⁹ Z usnesení pedagogické rady na přelomu let 1982–1983 pro učitele vyplývá, že bylo nutné uplatňovat branné zřetele ve vyučování i činnosti mimoškolní, vzdělávat se dalším studiem látky branné výchovy VII–VIII. tříd a prohlubovat tak své znalosti. Poznatků poté využívat k propagandě s cílem získat žáky ke studiu na vojenských školách.²⁶⁰

Počátkem osmdesátých let se u žáků prováděla analýza ke zjištění úrovně mravní výchovy v internacionální a vlastenecké oblasti, dále se zjišťoval vztah k práci a

²⁵⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 108.

²⁵⁵ Vzpomínka autora.

²⁵⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 118.

²⁵⁷ Spartakiáda byla akce tělovýchovného charakteru, jíž se účastnily tělovýchovné jednoty. Navazovala na tradici sokolských sletů, ale ideologicky jí záměrně jakoby konkurovala (KRAUS, Jiří, *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2005, s. 741).

²⁵⁸ Vzpomínka autora.

²⁵⁹ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 233.

²⁶⁰ *Tamtéž*, s. 238.

kolektivismu²⁶¹. To vše za účelem zlepšení morálních a charakterových vlastností žáků.²⁶²

Z pedagogického referátu v zápisu z pedagogických rad je možno počátkem osmdesátých let vyčíst, že mravní návyky se hodnotily prostřednictvím plnění povinností a také, že výsledky žáků v této oblasti se posuzovaly z hlediska prospěšnosti pro kolektiv a měly se uplatňovat způsoby k potlačování individualismu. Sledovat se měly rovněž vztahy žáků ke svěřeným hodnotám a jejich celkové chování.²⁶³

Projekt výchovně-vzdělávací soustavy se v posledních, osmých třídách školy zaváděl ve školním roce 1983–1984. Vedení školy ho spatřovalo jako systém, který má své přednosti „v *povšechných znalostech žáků*“. Nebylo ovšem stále vyčleněno základní učivo předmětů a témat, které by bylo závazné pro všechny žáky. Uvádí se, že zásluhou obtížnosti látky nového pojetí se zvýšil počet neprospívajících a z toho opakujících třídu. Kladem zůstal stejný počet žáků s vyznamenáním.²⁶⁴

11–12. června 1984 se konala celostátní konference učitelů v Praze. Tam byl celý projekt výchovně-vzdělávací soustavy zhodnocený kladně. Od 1. září 1984 se, dle rozhodnutí, již mělo vyučovat v 1. třídě podle definitivních osnov a učebnic.²⁶⁵

Počátkem školního roku 1984–1985 se v rámci projektu výchovně-vzdělávací soustavy koncepce školy zaměřuje:

- na prohlubování zkušeností s výukou v 1. až 4. ročníku
- na přechod žáků z mateřské školy do 1. třídy a ze 4. do 5. třídy
- na ověřování zkušeností s výukou na II. stupni základní školy²⁶⁶

V průběhu školního roku 1986–1987 navštívilo školu několik zajímavých hostů. Počátkem roku se v Dolním Újezdě objevila delegace Sociálně demokratické strany

²⁶¹ Zdůrazňování významu kolektivu a kolektivních zájmů. V socialismu je všeobecným principem mezilidských vztahů, nejdůležitější zásadou morálního jednání člověka (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 3., s. 440).

²⁶² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965 - 1985, s. 169.

²⁶³ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 239.

²⁶⁴ ZŠ Dolní újezd, Kronika 1965-1985, s. 184-186.

²⁶⁵ *Tamtéž*, s. 188.

²⁶⁶ *TÝŽ*, s. 194.

Finska (viz příloha 5), vedená generálním tajemníkem Erkki Liikanenem.²⁶⁷ V říjnu téhož roku školu potom navštívily dvě skupiny učitelů z Japonska, kteří na studijní cestě Evropou navštívili ČSSR a v obvodu Litomyšl také školu v Dolním Újezdě.²⁶⁸

Nová oblast, ve které se na jednání pedagogické rady v dubnu 1986 provádělo školení učitelů, bylo využití elektroniky ve škole. Prováděl jej učitel Vlastimil Žák a na pořadu bylo například programování pro učitele matematiky a fyziky na II. stupni, školení pracovníků *ODPM (Okresní dům pionýrů a mládeže)*, vedoucích kroužků elektroniky nebo perspektivy vybavování škol mikropočítači. Pro školu v Dolním Újezdě byl vybrán typ *IQ 151*^{269, 270}.

Zlomový okamžik ve výuce informatiky²⁷¹ na škole v Dolním Újezdě nastal ve školním roce 1987–1988, kdy škola zřídila počítačovou učebnu *PMD 85-2*²⁷². Vybavení zakoupilo místní JZD a výuku vedla učitelka Jana Staňková.²⁷³

V roce 1987 se stal ministrem školství a tělovýchovy Karel Juliš²⁷⁴ a s jeho nástupem došlo k analýze výchovně-vzdělávací soustavy na všech typech škol. Pro ZŠ to znamenalo k 30. 6. 1988 několik změn. V první řadě se zredukovalo učivo v některých předmětech. Zrušeny byly také povinně volitelné předměty v VII. a VIII. třídách. Dále se od září 1989 dotovala jedna hodina českého jazyka a zeměpisu v sedmých třídách a jedna hodina českého jazyka a hudební výchovy v třídách osmých. V I. třídách se přestalo klasifikovat známkou a nepovinné předměty se na základních školách rozšířily o výuku jazyků.²⁷⁵

²⁶⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 32.

²⁶⁸ *Tamtéž*.

²⁶⁹ Tento typ byl jeden z prvních mikropočítačů z poloviny osmdesátých let vyrobených v Československu. Počítač IQ 151 se vyráběl konkrétně v PMD Nový Bor, byl známý ze školního prostředí a patřil mezi nejznámější domácí mikropočítače (ZELENÝ, Jaroslav – MANNOVÁ, Božena, *Historie výpočetní techniky*, Praha 2006, s. 152).

²⁷⁰ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 342.

²⁷¹ Informatika se na škole v současné době vyučuje jako samostatný, nepovinný předmět (ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985–2006, s. 127). Internet se do počítačové učebny, v níž tato výuka probíhá, zaváděl koncem roku 2000 (ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985–2006, s. 160).

²⁷² Označení pro mikropočítač, který byl v Československu vyráběn od roku 1985 postupně v několika verzích. Vyvinut byl ing. Romanem Kisseem v Tesle Piešťany. Stal se základem pro některé další mikropočítače. (ROOT.CZ, *Československé osmibitové počítače 2 – PMD 85*, dostupné z: <http://www.root.cz/clanky/ceskoslovenske-osmibitove-pocitace-2-ndash-pmd-85/>)

²⁷³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985–2006, s. 44.

²⁷⁴ Karel Juliš, profesor Českého vysokého učení technického a místopředseda Československé akademie věd (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 6., s. 919).

²⁷⁵ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 49.

Ve stejném školním roce byly zaznamenány mimořádně dobré výsledky při okresní prověrce VIII. tříd. V českém jazyce a matematice byla škola vyhodnocena jako nejlepší v okrese. Žáci si dobře vedli i při přijímacích zkouškách na střední školy. Ředitel dlouhodobě sledoval a porovnával výsledky výroční klasifikace vycházejících žáků VIII. tříd s klasifikací v I. pololetí na středních školách a odborných učilištích. Výsledky jsou v záznamech hodnoceny jako stejné, v řadě případů lepší.²⁷⁶

Protože v říjnu roku 1988 došlo na ministerstvu školství ke změnám a ministra školství Karla Juliše vystřídala Jana Synková, byly po analýze výchovně-vzdělávací soustavy a závěrech XIII. zasedání ÚV KSČ ke školství vyneseny závěry k 1. září 1989. Podle nového rozhodnutí se zavedly definitivní osnovy a učebnice v VI. třídách, v I. třídě se nemělo nadále klasifikovat známkou a nepovinný předmět, německý jazyk, měl postoupit do VI. tříd.²⁷⁷

Pozoruhodný záznam z oblasti prospěchu a chování žactva je možné nalézt v hodnocení školního roku 1989–1990. Ačkoliv se v záznamech z předchozích let zpravidla objevovaly poznámky jak kladné, tak záporné, komentáře k chování a prospěchu žáků v roce, kdy se politická situace v zemi radikálně změnila, byly odlišné: „... v drtivé většině špatné hodnocení není z neschopnosti, špatné vztahy k práci, lajdáctví, nezájem.“ Napsal ředitel školy. Ze 470 žáků na škole mělo 25 nedostatečnou a z jednoho a více předmětů mělo nedostatečnou žáků patnáct, což je v porovnání s rokem minulým podstatné zhoršení. Vyznamenání získalo 56 žáků, rok předtím to bylo žáků 70. To je označeno jako podstatné zhoršení. Na druhém stupni došlo k závažným kázeňským nedostatkům, jež musely být zhodnoceny zhoršenými známkami z chování. Třetí stupeň z chování byl udělen po sedmi letech.²⁷⁸

Na závěr zápisu ve školní kronice ze školního roku 1989–1990 je stručná poznámka dosavadního ředitele školy Galatíka uvádějící jeho odstoupení z funkce a jeho přání, aby se škole nadále dařilo.²⁷⁹

²⁷⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 63.

²⁷⁷ *Tamtéž*, s. 63-65.

²⁷⁸ TÝŽ, s. 78.

²⁷⁹ TÝŽ, s. 81.

Po odstoupení Zdeňka Galatíka, který přechází do řad učitelů, se od září 1990 v této funkci objevuje dosavadní dlouholetý učitel Vlastimil Pešina^{280 281}.

²⁸⁰ Ředitel Pešina na tomto postu zůstává až do konce školního roku 2001–2002 a poté se stává zástupcem ředitele. Střídá ho Jiří Lněnička, který je ředitelem dosud, a který zde do té doby vyučoval. J. Lněnička je do funkce oficiálně uveden v létě roku 2003 (ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 174).

²⁸¹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 85.

5 Zájmová činnost a nepovinné předměty

5.1 Zájmové kroužky, soutěže a brigády

Veškeré dění na újezdské škole bylo doprovázeno od svých počátků různými organizovanými kroužky a činnostmi určených dětem, jež je měly rozvíjet, zdokonalovat a otvírat jim obzory v leckdy zajímavých odvětvích. Nermalou funkcí těchto konání bylo i politické působení na žáky. K dispozici byly všelijaké kroužky jak pro veškeré žactvo, tak pouze pro pionýry. Měly mnoho zaměření a jako příklad je možné jmenovat kroužky sportovní, pěstitelské, technické, přírodovědné, umělecké, doučovací, zdravotnické a mnoho dalších. Doučovací kroužky měly pomoci zvýšit prospěch žáků a v nich se doučoval hlavně český jazyk a matematika.²⁸²

Mnoho let byl činný kroužek německého jazyka. Ve školním roce 1973–1974 byl tento jazyk vyučován dokonce už ve třech odděleních a navštěvovalo jej 58 žáků.²⁸³

Školní tělovýchovná jednota byla ve škole zřízena ve školním roce 1954–1955 a předsedou se stal učitel Jaroslav Caska. Náplní této organizace bylo řídit činnost tělovýchovných kroužků a hlavně pak nácvik na I. celostátní spartakiádu, které se škola v tomto roce účastnila na okresní, krajské i celostátní úrovni v Praze.²⁸⁴ Zásadou vedoucího tělovýchovného kroužku učitele Miroslava Švece²⁸⁵ bylo zřízeno v polovině padesátých let při škole kluziště. Na něm se uskutečňovalo bruslení a hokej.²⁸⁶ Stejný učitel také vedl žáky v Sokole, do něhož se uskutečnil nábor ve stejném období. Do něj

²⁸² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 173.

²⁸³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 63.

²⁸⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 199.

²⁸⁵ Miroslav Švec, obětavý učitel ve sportovní výchově mládeže. Pod jeho vedením bylo vedeno kluziště za školou a školní hokej. Měl též velkou zásluhu na prosazování stavby koupaliště v Dolním Újezdě, kde poté vedl školní plavecké výcviky. V pozdějších letech vyvíjel aktivní činnost na sportovní škole v Pardubicích (vzpomínka Zdeňka Holuba). V Pardubicích byl jako dlouholetý trenér plavání v roce 2000 oceněn „Medailí města Pardubic“ (KLUB PŘÁTEL PARDUBICKA, *Medaile města Pardubic*, dostupné z: http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Medaile_mesta_Pardubic&rozcz=v%9Ae)

²⁸⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 207.

bylo získáno přes polovinu všech žáků školy.²⁸⁷ Každoročně pořádanou záležitostí byly plavecké výcviky, které zpravidla probíhaly v šestých třídách. V kronice se udává například týdenní stanování spojené s plaveckým výcvikem.²⁸⁸ Další z pravidelně pořádaných výcviků byl i lyžařský v ročnících sedmých.²⁸⁹ Jiné akce se zaměřovaly na mnoho dalších sportů jako například sáňkování, fotbal, košíkovou, házenou, běh na lyžích, stolní tenis, atletiku, šachy apod.²⁹⁰

Ve škole se též vedlo divadlo. Pod vedením učitele Radimeckého vystupovalo i v okolních obcích jako tomu bylo například v květnu 1945. Žáci nacvičili hru *Tajemný dub* od Čeňka Habarta.²⁹¹

V pramenech se uvádí také vedení kroužku loutkářského, který byl pod vedením učitele Jaroslava Casky založen během školního roku 1948-1949. Současně vznikl i kroužek pěvecký, který vedl Stanislav Radimecký. V témž roce byl zaveden také doučovací kroužek, který měl dopomoci k lepšímu prospěchu zaostávajících žáků a tento předpoklad se později potvrdil.²⁹²

Tzv. kroužek mičurinsko-pěstitelský, nazvaný podle Ivana Vladimiroviče Mičurina²⁹³, na škole vznikl v poválečných letech.²⁹⁴ K účelu pěstování plodin bylo založeno na škole pokusné políčko.²⁹⁵

Během školního roku 1946–1947 oslovila žákovská samospráva²⁹⁶, za účelem pořízení sborníku tehdejších umělců, některé literární osobnosti a skutečně obdrželi

²⁸⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 218.

²⁸⁸ *Tamtéž*, s. 282.

²⁸⁹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 87.

²⁹⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940–1965, s. 292.

²⁹¹ *Tamtéž*, s. 90.

²⁹² TÝŽ, s. 125.

²⁹³ Sovětský biolog a šlechtitel (1855–1935), zasloužil se o rozvoj genetiky a cytogenetiky zejména ovocných rostlin. Jeho zásluhou se rozšířily jižní kultury do severních oblastí Sovětského svazu. Ve svých pracích položil základ pro možnou změnu genotypu rostlin vlivem vnějších podmínek (*Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987, sv. 4., s. 233).

²⁹⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 140.

²⁹⁵ *Tamtéž*, s. 207.

²⁹⁶ Orgán vytvářený žáky nebo studenty školy a původ má v USA a Švýcarsku, kde vznikl koncem 19. století. Za úkol má mnoho funkcí jako např. udržovat kázeň a pořádek, pomáhat dosáhnout lepších studijních výsledků nebo spoluřešit otázky hospodaření. Progresivním trendem je podporovat zapojení žáků do života školy či je připravovat na občanský život (PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří, *Pedagogický slovník*, Praha 2013, s. 389).

příspěvky od Františka Halase, Jaroslava Seiferta, Petra Bezruče, Petra Kříčky a Petra Jilemnického.²⁹⁷

Jinou žákovskou organizací, která se starala o pořádání nejrůznějších akcí, besídek, školních oslav, soutěží, členství ve svazech, školních rozhlasových novin, sběrů, brigád, sbírek, která pořádala společná shromáždění, oslavy a vzpomínky při různých výročích a měla mnoho dalších činností, byla organizace žákovská. Obzvláště ve čtyřicátých a začátku padesátých let je této organizaci ve školní kronice věnován velký prostor, kde je výčet nejrůznějších jejích činností.

Velkou tradici měl ve škole kroužek pěvecký. Účastnil se často soutěží a vystupoval též na různých slavnostech a výročích.²⁹⁸

Na přelomu let šedesátých a sedmdesátých se také pravidelně objevuje kroužek mladých historiků.²⁹⁹

Kromě všech uvedených zájmových činností se organizovaly různé poznávací výlety s vlastivědným, kulturním nebo politickým zaměřením, letní tábory pro děti a žáci se často účastnili rozličných soutěží, olympiád a závodů. Tábory, kterých se děti účastnily, bylo několik. V pramenech jsou uvedeny například zvláštní tábory pro učně v hornictví nebo budovatelské tábory.³⁰⁰ Tradičním místem pro konání letních táborů byl Rychmburk a Dolnímu Újezdu nepřilíží vzdálené Vranice v Budislavi.

K dlouholetým tradicím patřil na škole i sběr surovin a bylin. Mezi údaji ve školní kronice z dob poválečných se nachází zajímavá poznámka vztahující se k tehdejšímu, školou pořádanému sběru surovin, bylin a plodů, který se konal v rámci hospodářské pomoci. Uvádí se zde, že bylo mj. sebráno 187 kg starých mincí.³⁰¹

Další z mnoha akcí ve škole organizovaných, byly besídky u příležitosti nejrůznějších oslav a svátků s nacvičeným vystoupením dětí. Často lze spatřit ve školní kronice také poznámky o návštěvách filmových představení v újezdském kině, ale i výchovných koncertů. Koncem šedesátých let se ve škole několikrát objevilo Východočeské divadlo z Hradce Králové. Stalo se tak i školního roku 1969–1970, kdy

²⁹⁷ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 105.

²⁹⁸ *Tamtéž*, s. 243.

²⁹⁹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 27.

³⁰⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 145.

³⁰¹ *Tamtéž*, s. 194.

je tímto souborem žákům předvedeno literární pásmo. Jeho tematika byla spojena s přeepsanými učebními osnovami.³⁰²

Další školou vedenou činností byly žákovské pracovní brigády, které zejména spočívaly ve spolupráci s místním JZD. Jednou z nich bylo například organizované hledání legendárního amerického brouka, mandelinky bramborové. Podobné to bylo se sbíráním chrousta, kterého jeden poválečný rok žáci nasbírali údajně 762 litrů.³⁰³ Mezi další brigády patřilo sázení stromků v lese, sběr brambor, sklizeň námele či sběr makovic. Pořádaly se také zájezdy na česání chmele.³⁰⁴ Další brigády, jichž se žáci účastnili, byly práce při zřizování nebo úpravách školních sportovišť.³⁰⁵

Z počátku 60. let pochází záznam o sběru brambor, kterého se účastnili žáci 8. a 9. ročníků. Ti pracovali dobrovolně po vyučování za vedení učitelů pro místní JZD a nasbírali celkem 50 vagónů ze 17 ha pole.³⁰⁶ Poděkování za pomoc při sběru brambor v zemědělských závodech zaslalo škole předsednictvo OV KSČ Svitavy 11. prosince 1964. Jako dodatek v dopisu se píše: „*Věříme, soudruzi, že učiníte vše, aby zmeškané učební hodiny byly Vaší další svědomitou prací nahrazeny.*“³⁰⁷

Kromě výše popsaných aktivit, se pro žáky pořádalo mnoho besed s nejrůznějšími veřejnými činiteli, dělníky, apod. Příkladný je školní rok 1960–1961, kdy se v jeho průběhu konaly besídky o ochraně přírody, dopravních předpisech nebo škodlivosti kouření.³⁰⁸

V polovině šedesátých let se objevuje ve školní kronice zápis o novém kroužku motoristickém. Jeho členové měli možnost při zakončení získat zkouškami řidičský průkaz na malá motorová vozidla.³⁰⁹

Organizace, v níž se žáci často angažovali, a která je v pramenech poměrně často zmiňována, je *Československý červený kříž*. V záznamu z druhé poloviny šedesátých let

³⁰² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 28.

³⁰³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 112.

³⁰⁴ *Tamtéž*, s. 183.

³⁰⁵ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 11.

³⁰⁶ SOkA Svitavy, f. Kronika obce Dolní Újezd 1940-1966, sig. KR 157, s. 351.

³⁰⁷ ZŠ Dolní Újezd, Korespondence a neinventarizované dokumenty školy.

³⁰⁸ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 281.

³⁰⁹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 4.

ve školní kronice se například udává, že zdravotní hlídka získala 1. místo v okresní soutěži.³¹⁰

V rámci tělovýchovné činnosti se žáci také pravidelně účastnili *Běhů Mladé fronty*³¹¹. Tento závod doprovází každoroční záznamy ve školních kronikách.³¹² Jinou branně-tělovýchovnou akcí byl závod *O partyzánský samopal*³¹³, jež se školou pořádal od počátku sedmdesátých let.³¹⁴

Během první poloviny sedmdesátých let byl na škole zaveden nový výchovný systém s názvem *Mládež a kultura*. Projekt měl žáky seznamovat s kulturními událostmi formou různých návštěv kulturních institucí, jako jsou divadla, muzea, kina a též se v jeho rámci organizovaly návštěvy výstav, literárních besed, exkurze do galerií a další společenské akce určené především žákům základních škol.³¹⁵

V rámci tzv. internacionální výchovy se scházeli žáci II. stupně, kteří si mj. dopisovali s přáteli ze SSSR.³¹⁶ Během školního roku 1980–1981 tito žáci založili ve škole *Interklub*. Na besedě Interklubu ve škole byli přítomni i zástupci sovětské posádky z České Třebové. Ve stejném roce členové klubu navštívili během dvoudenního zájezdu Německou demokratickou republiku.³¹⁷

³¹⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 10.

³¹¹ Masová svazácká soutěž, vznikla v roce 1956. Z množství nejrůznějších běžeckých tratí postupem času zůstaly dvě: běh na 1500 a 3000 metrů (VITOUŠ, Pavel, *Běh Mladé fronty a Smeny s novou tváří*, Metodické listy pro tělovýchovně brannou činnost, 1985, č. 1, s. 9).

³¹² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 94.

³¹³ Branná soutěž pro děti od 8 do 15 let, kterou pořádal PO SSM (KRÁTKÝ, Karel, *Branná výchova v PO SSM*, Praha 1986, s. 59).

³¹⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 101.

³¹⁵ *Tamtéž*, s. 101-103.

³¹⁶ TÝŽ, s. 121.

³¹⁷ TÝŽ, s. 134–135.

5.2 Socialistické organizace pro děti a mládež

Organizace, jež měly žáky vychovávat v duchu komunistických myšlenek, byly hlavně *Pionýr*³¹⁸, který měl nahrazovat dřívější hnutí *Skaut*³¹⁹ a *Jiskra*³²⁰.

Na schůzích SRPŠ v újezdské škole byla otázka pionýrské organizace projednaná poprvé ve školním roce 1949–1950. Výsledkem byl nábor, v němž bylo získáno 64 prvních pionýrů ve škole, a založena byla skupina³²¹ o 3 oddílech.³²² Při X. výročí osvobození vlasti, na shromáždění konajícím se 7. května 1955, byla skupina v Dolním Újezdě pojmenována. Tento akt provedla zástupkyně *OV ČSM (Okresního výboru Československého svazu mládeže)* soudružka Fuksová: „*Od této chvíle se má vaše skupina jmenovat Pionýrská skupina Julia Fučíka.*“³²³

Při desátém výročí založení organizace bylo jejím členem již 75 % všech žáků školy. A v tomto jubilejním roce byl založen i oddíl jisker.

Tradiční činností členů organizace bylo dopisování s pionýry ostatních socialistických zemí, zejména ze SSSR.³²⁴ Další organizovanou náplní v rámci PO SSM byly tradiční pionýrské tábory, které se pořádaly zpravidla v přírodě a během letních prázdnin. V nich se vytvořila vlastní organizační struktura a z tábora se stalo samostatné

³¹⁸ Pionýrská organizace socialistického svazu mládeže (PO SSM, Pionýr) se označovala jako dětská organizace a jejími základními principy byly jednotnost, masovost a dobrovolnost. Tato organizace byla založena v roce 1949 pod původním názvem PO ČSM, spolu s Československým svazem mládeže (ČSM), během slučovací konference dosavadních národních svazů mládeže. Svůj pozdější název získala PO SSM v roce 1970 během celostátní ustavující konference této organizace a organizace socialistického svazu mládeže. Svě členy mělo PO SSM za úkol vychovávat v duchu socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu. Posláním pionýrského hnutí bylo poskytovat dětem šťastné mládí, vychovávat nejmladší generaci s pomocí svazu mládeže a pod vedením komunistické strany v duchu idejí socialismu a komunismu a připravovat ji za aktivního podílu samotných dětí na budování nové společnosti (*Pionýrská encyklopedie*, Praha 1978, sv. 1., s. 18–29).

³¹⁹ Skauting je hnutí zaměřené na výchovu mládeže v přírodě (KRAUS, Jiří, *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2005, s. 732).

³²⁰ Jiskra byla určena pro děti mezi 6. a 8. rokem jako přípravná organizace pro vstup do Pionýra (*Pionýrská encyklopedie*, Praha 1978, sv. 1., s. 94).

³²¹ Pionýrskou skupinou se označovala základní politickovýchovná organizační a hospodářská jednotka PO SSM. Byla to řídicí a výkonná složka, která měla zprostředkovat spojení mezi vyššími orgány PO SSM a oddíly. Pionýrským oddílem se nazývala základní výchovná a organizační jednotka, která byla skupině podřízena, a která měla vytvářet prostor pro aktivní a samostatnou činnost dětí – členů organizace (*Pionýrská encyklopedie*, Praha 1978, sv. 1., s. 111–112).

³²² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940–1965, s. 144.

³²³ *Tamtéž*, s. 201.

³²⁴ TÝŽ, s. 247.

zařízení, patřící pionýrské skupině, ZV ROH či společenské organizaci, s vlastní správou, vybavením, kuchyní a ubytovacími prostory.³²⁵

K pionýrským táborům se vztahuje nálezný materiál ze školních pramenů, který pochází z přelomu let padesátých a šedesátých. V kronice školy se nachází ústřížek z neznámých novin, který by mohl ukazovat na, v té době neobvyklou toleranci vedení školy. Jeden žák z újezdské školy zde popisuje svoji účast na mezinárodním pionýrském táboře ve Vysokých Tatrách. Účastníky tábora byly i děti z Holandska a USA a s jedním americkým chlapcem, jehož babička byla česká krajanka a vnuk tudíž uměl česky, se chlapec rozhodl si dopisovat.³²⁶

Ve školní kronice se také několikrát objevuje poznámka o přijetí těch nejlepších pionýrů na pražském hradě. Stalo se to i ve školním roce 1962–1963, kdy byl jeden pionýr ze sedmé třídy pozván do Prahy na novoroční slavnost a přijat spolu se svými kolegy z celé republiky prezidentem Antonínem Novotným³²⁷.

Československý svaz mládeže (ČSM) na škole působil počínaje školním rokem 1962–1963 a na úvod se v něm zaregistrovalo téměř 67 % žáků obou devátých tříd. V kronice se zdůrazňuje okolnost, že členství v ČSM je zcela dobrovolné. Tomuto faktu se zároveň připisuje skutečnost, že členové svazu pracují samostatně a se zájmem.³²⁸

Ve školním roce 1967–1968 končí ve škole Pionýr svou činnost a napříště již se má vést mimo školu.³²⁹ Tato situace ovšem nenastává nadlouho. Už za dva roky se pionýrská organizace opět vrací do školy a probíhá její opětovné založení. Hned první rok se do ní hlásí přes čtyři desítky žáků.³³⁰ Náplň činnosti Pionýra se označuje jako neformální a tudíž pro žáky přitažlivá. Kromě bohaté zájmové činnosti formou různých soutěží a tělovýchovné a turistické náplně, jsou ovšem přítomny i oslavy různých politických výročí.³³¹

Vzhledem k počtu pionýrů a velikosti školy se ve školním roce 1981–1982 poprvé v dějinách školy ujímá vedení pionýrské organizace uvolněná skupinová

³²⁵ *Pionýrská encyklopedie*, Praha 1978, sv. 1., s. 214.

³²⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 259.

³²⁷ Antonín Novotný (1904–1975), prezidentem republiky v letech 1959–1968 (TOMEŠ, Josef, *Český biografický slovník XX. století*, Praha 1999, sv. 2., s. 473).

³²⁸ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 294-295.

³²⁹ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 17.

³³⁰ *Tamtéž*, s. 28.

³³¹ *TÝŽ*, s. 34.

vedoucí, která je placená. Ve stejné době již na újezdské škole pracuje v pionýrské organizaci 15 oddílů, z toho je 6 zájmových.³³²

5.3 Náboženství

Výuka náboženství v Dolním Újezdě se uvádí ve školních pramenech od počátků školy. Zmínky jsou o něm uvedeny v nejstarších kronikách a nechybí ani záznamy z dob socialismu.

Do roku 1948 byla výuka náboženství na obecných a měšťanských školách vedena jako předmět povinný. Uvedenou skutečnost upravuje *malý školský zákon* č. 226/1922 Sb. *Zákon o jednotné škole*, zavedený vládním nařízením č. 195/1948 Sb. poté výuku náboženství jako povinný předmět ponechal, avšak pouze pro členy církví a náboženských společností. Děti bez vyznání už od tohoto okamžiku nemohly být do předmětu nově pojmenovaného jako *Náboženská výchova* přihlášeny. Další školské zákony z let 1953, 1960 a 1984 vyučování náboženství již nijak neupravují a v důsledku toho se náboženství stalo předmětem nepovinným.³³³

Ve školních pramenech je mezi lety 1945-1989 možné z každoročních zápisů dětí do náboženské výuky pozorovat procento přihlášených až od roku 1954. Počet věřících žáků dle vyznání ovšem prameny uvádí na konci školního roku 1944–1945 a stavy jsou následující:

- českobratrské evangelické - 11 žáků
- českomoravské - 13 žáků
- římskokatolické - 368 žáků

³³² ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 147.

³³³ JANČAROVÁ, Markéta, *Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století*, Praha 2007, s. 31-38. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/dtdownload/8800020568/?lang=cs>

Sečtením těchto čísel, která jsou v kronice zaznamenána na konci školního roku, vychází číslo 392. Celkový počet žáků na počátku uvedeného školního roku bylo 393 dětí.³³⁴ Přes rozdílnou dobu sčítání obou stavů bylo přihlášených žáků do náboženství tedy téměř 100 %. Od té doby účast dětí na tomto vyučování ale klesala prudce dolů.

Ve školním roce 1973–1974 byl ve vedení SRPŠ nový výbor, složený z pokrokově smýšlejících občanů. Plenární schůze se mj. zabývaly i ateistickou výchovou. To vyvolalo prudkou reakci nábožensky cítících rodičů. Tato problematika je zápisem v kronice označena jako „...v místních podmínkách, stále živá záležitost, která se musí řešit velmi citlivě, taktně a trpělivě“. Religiozita³³⁵ v tomto roce je uváděna 34 %, zatímco okresní průměr je přesně polovina.³³⁶

Dle zápisů z pedagogických rad ze školního roku 1975–1976 existoval údajně „Plán opatření ke snížení stavu dětí přihlášených na náboženství v období do konce školního roku 1975–1976“. Učitele s ním seznámil na schůzi dne 22. ledna 1976 ředitel školy Zdeněk Galatík a jím byli poté vyzváni uskutečnit veškerá opatření vyplývající z tohoto plánu.³³⁷

Po mírném snížení přihlašujících se žáků na náboženství v následujících dvou letech, se ve školním roce 1977–1978 uvádí, že místní škola je z okruhu škol vytipovaných se zřetelem k ateistické propagandě. Z rozboru v témže roce vyplynulo, že přes vysoké procento účasti podávají přihlášku na náboženství pouze žáci z bigotně založených rodin.³³⁸

V témž roce referoval v listopadu během pedagogické rady učitel Jonáš o ateistickém působení na žáky, se zřetelem k práci v učební látce svého předmětu – dějepisu. Upozornil na jednoznačný kritický přístup k náboženským otázkám vycházející z nutných odborných znalostí každého učitele.³³⁹

³³⁴ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 64.

³³⁵ Zbožnost (KRAUS, Jiří, *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2005, s. 692).

³³⁶ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 67.

³³⁷ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 16.

³³⁸ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 103.

³³⁹ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 67.

Příští rok se do náboženství opět hlásí žáci z hluboce věřících rodin.³⁴⁰ „Vzhledem ke stále vysoké religiozitě je prvořadým úkolem školy ateistická a protináboženská propaganda.“³⁴¹ Píše se v pramenech o další rok později.

V dalších letech se dařilo působit dobře na žáky, méně však již na rodiče. Procento přihlášených nepříznivě ovlivňovali žáci přicházející z Horního Újezdu a z Desné.³⁴² Škola nadále patří v okrese k silně nábožensky založeným a je zde sledováno ateistické působení.

V červnu roku 1988 dochází rozhodnutím ústředních orgánů ke změně způsobu podávání přihlášek k výuce náboženství. Nově se tyto přihlášky podávají přímo faráři. Tato skutečnost je ve školní kronice komentována s poměrně velkou nevolí a to z několika důvodů. Škole se tímto ztěžuje evidence věřících dětí a možnost jejich přímého ovlivňování a tím je zmařena i možnost snižování počtu přihlášek.³⁴³ Náboženství se však na škole nadále vyučuje.³⁴⁴

To, jak velký problém množství přihlášených žáků na výuku náboženství pro újezdskou školu představovalo, naznačuje nejen míra úsilí vyvíjeného při ateistickém působení na žáky, ale i pravidelný rozbor situace a následně vyvozená opatření v zápisech z pedagogických rad. Za desítky let byly na škole zpracovány různé rozborů tohoto faktu a běžné byly například pohovory jak s vytipovanými žáky, u nichž se předpokládalo podání přihlášky na náboženství, tak i s jejich rodiči.³⁴⁵ Třídní učitelé byli povinni vypracovat na základě těchto individuálních pohovorů seznam žáků a ten poté odevzdat do určitého termínu řediteli školy.³⁴⁶

Jako nepříznivá je v pramenech označována skutečnost, že přihlášky se podávají prostřednictvím doporučených dopisů. Vyzdvihuje se zde fakt, že tento způsob přihlašování na náboženství omezuje pohovor s rodiči v konečné fázi, jež se zde popisuje jako jediný úspěšný postup, jímž lze zabránit nástupu žáka do náboženské

³⁴⁰ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1965-1985, s. 111.

³⁴¹ *Tamtéž*, s. 123.

³⁴² TÝŽ, s. 137.

³⁴³ ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 45.

³⁴⁴ *Tamtéž*, s. 62.

³⁴⁵ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 155.

³⁴⁶ *Tamtéž*, s. 244.

výchovy.³⁴⁷ V tomto směru se zdůrazňuje autorita učitele především. O důležitosti potlačování náboženství na škole svědčí rovněž to, že se rozborům na uvedené téma věnoval přímo ředitel školy.³⁴⁸ Dále zaujme poznámka ze zápisu z pedagogických rad že „Škola je stále ostře sledována.“³⁴⁹

Od roku 1954 lze zjistit přesný počet či procento účasti dětí na náboženské výchově ze školní kroniky. Bohužel ne ve všech školních letech se údaje dají dohledat. Zjištěná čísla jsou vypsána v tabulce uvedené v přílohách (viz příloha 14). V ní jsou též zpracovány údaje o počtu žáků na škole a jejich prospěchu. Počet přihlášených do náboženství je v přílohách zpracován také v grafu (viz příloha 16).

³⁴⁷ ZŠ Dolní Újezd, Zápisy z pedagogických rad 1975–1987, s. 283.

³⁴⁸ *Tamtéž*, s. 239.

³⁴⁹ TÝŽ, s. 216.

6 Webová prezentace

Součástí mé bakalářské práce *Základní škola Dolní Újezd v letech 1945–1989* jsou webové stránky určené především široké veřejnosti. Obsahují stručný výtah z některých kapitol práce a měly by plnit funkci určité upoutávky a přimět čtenáře k nahlédnutí do kompletní bakalářské práce. Do ní je možné se dostat pomocí odkazu umístěného do oddílu, ve kterém je stručně představen autor.

Na úvodní straně je popsána historie obce spojená s dějinami újezdské školy. Další částí je popis výstavby školního areálu během socialismu. Součástí stránek jsou také dvě stati rozdělené rokem 1968, zahrnující nejzajímavější okamžiky ze života školy v období od války do roku 1989. V prezentaci nechybí ani galerie, kde jsou obrázky zachycující většinou výjimečné momenty z průběhu zmíněného období. Nezbytný je též seznam zdrojů, z nichž byla prezentace sestavena a stručné informace o tvůrci stránek respektive bakalářské práce.

6.1 Webové stránky

Www (*World–Wide Web*) je internetový systém provázaný hypertextovými dokumenty. Prostřednictvím prohlížeče tato nejrozšířenější internetová služba zpřístupňuje webové stránky uživatelům. S WWW prohlížečem komunikuje prostřednictvím protokolu HTTP (viz níže) aplikační program – WWW server, který zároveň poskytuje data.³⁵⁰

Webová stránka je HTML soubor. Je to textový soubor, který obsahuje speciální značky (tagy) a vlastní text. Celý jeho obsah se nazývá zdrojový kód. Uvedený soubor se tvoří v některém z *HTML editorů*, což je program pro tvorbu HTML souborů. Výsledná podoba stránky se zobrazí po otevření souboru v internetovém prohlížeči.³⁵¹

³⁵⁰ PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012, s. 177.

³⁵¹ PĚSTUJEME WEB, *Jak to vlastně funguje*. Dostupné z: <http://www.pestujemeweb.cz/jak-to-funguje.php>

Webová stránka obsahuje odkazy na další stránky nebo na internetové zdroje. Tímto způsobem odkazy tvoří složitý systém World–Wide Web. Informace, které jsou organizovány způsobem, kdy z jednoho místa vychází odkazy na místa jiná s podobným obsahem, mají pro tuto formu uspořádání souhrnný název *hypertext*. Přívlastkem dnešního Webu je také slovo *multimediální*. Web totiž obsahuje např. videa, grafiku, hudbu a mnoho dalšího.³⁵²

Tři základní kameny Webu

Jazyk HTML (HyperText Markup Language). Značkovací jazyk, kterým se tvoří webové stránky. Jeho obsahem jsou tagy, které dávají vlastnímu obsahu stránky význam, ale které i dokument z části formátují.³⁵³ *XHTML (eXtensible HyperText Markup Language)* měl být podle původních předpokladů rozšiřitelný hypertextový značkovací jazyk, určený pro tvorbu hypertextových dokumentů a vyvinutý W3C, nástupcem jazyka HTML, jehož vývoj verzí 4.01 skončil.³⁵⁴ Následníkem specifikace 4.01 se stal HTML5 obsahující spoustu nových funkcí a rozšiřující jazyk HTML tak, aby vyhovoval požadavkům zaměřujících se více na tvorbu webových aplikací.³⁵⁵

Adresy URL (Uniform Resource Locator). „...slouží k přesné identifikaci umístění zdrojů informací nacházejících se na webových stránkách nebo na vlastním počítači.“ URL musí znát webový prohlížeč, aby měl např. přístup k domovské stránce.³⁵⁶

HTTP (HyperText Transfer Protocol). Spolu s elektronickou poštou nejrozšířenější internetový protokol, který zabezpečuje přenos hypertextových dokumentů a který se uvádí před adresou jako *http://*.³⁵⁷

³⁵² WINKLER, Peter, *Velký počítačový lexikon: co je co ve světě počítačů*, Brno 2009, s. 459.

³⁵³ PĚSTUJEME WEB, *Co je HTML*. Dostupné z: <http://www.pestujemeweb.cz/obsah/html/html-tagy-struktura.php>

³⁵⁴ PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012, s. 177.

³⁵⁵ GASSTON, Peter, *Moderní web*, Brno 2015, s. 27.

³⁵⁶ WINKLER, Peter, *Velký počítačový lexikon: co je co ve světě počítačů*, Brno 2009, s. 430.

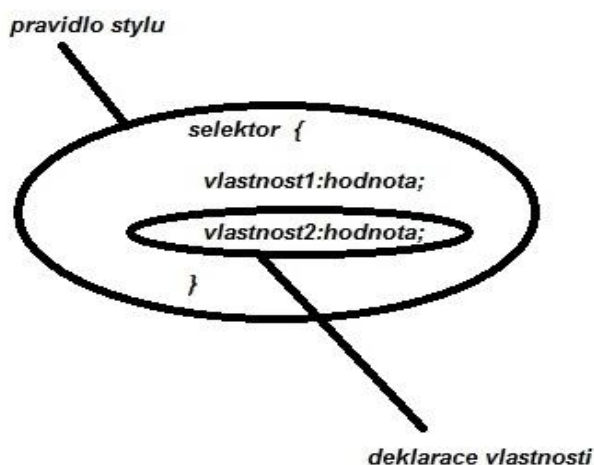
³⁵⁷ PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012, s. 171.

Webové stránky nebo celý dokument mají svůj návrh (uspořádání), který se nazývá *layout*. Sem patří jak prvky textu (souvislý text, nadpisy, záhlaví, zápatí atd.), tak grafické prvky (obrázky, kresby apod.).³⁵⁸

K popisování vzhledu elementů jazyků HTML, XHTML a XML³⁵⁹ slouží *Kaskádové styly (CSS)*. CSS vznikly z důvodu oddělení vzhledu webové stránky od jejího významu. Úkolem kaskádových stylů je popisovat vzhled prvků stránky, zatímco značkovací jazyky (HTML, XHTML nebo XML) dodávají obsahu význam. Základem šablony stylů je tzv. pravidlo stylu skládající se z několika částí. Pravidlo určuje, jak bude prvek, kterému je styl přidělen, vypadat.

Složení jednoho pravidla:

- selektor³⁶⁰ nebo více selektorů
- deklarace³⁶¹ jedné nebo více vlastností³⁶²

Obrázek 1 - Pravidlo stylu CSS

³⁵⁸ WINKLER, Peter, *Velký počítačový lexikon: co je co ve světě počítačů*, Brno 2009, s. 209.

³⁵⁹ Obecný značkovací jazyk určený především pro výměnu dat mezi aplikacemi a také pro publikování dokumentů. (PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012, s. 178).

³⁶⁰ Určuje element, který bude vybrán k přiřazení stylu (DOMES, Martin, *333 tipů a triků pro CSS*, Brno 2011, s. 19).

³⁶¹ Deklarace vlastností je přiřazení jedné či více hodnot vlastnosti (DOMES, Martin, *333 tipů a triků pro CSS*, Brno 2011, s. 19).

³⁶² DOMES, Martin, *333 tipů a triků pro CSS*, Brno 2011, s. 19.

Každý text na webové stránce má obsah a formu. Formátem webových stránek se rozumí např. barva a velikost písma, pozadí, zarovnání aj. Jinými slovy, jedná se o všechno, co nepatří do obsahu. To je formátování.

Dnes existují dva různé způsoby, jak v HTML formátovat text:

1. varianta používající k tomuto účelu HTML tagy (např. kurzíva se tvoří pomocí tagů `<i>` a `</i>`: `<i>kurzíva</i>`). Ne všechny úpravy písma se však dají pomocí tagů udělat,
2. novější způsob jak upravit formu písma, je použití CSS. Kaskádové styly užívají tag `<style>` a obecný atribut "style", jemuž se přiřazuje nějaká definice. Tento způsob je užitečnější, ale složitější.³⁶³

Kaskádové styly lze použít třím způsobem:

1. atributem `style = "..."` přímo u měněného elementu,
2. stylopisem umístěným do hlavičky dokumentu, tzn. seznamem stylů zapsaným `<style></style>`,
3. externím souborem CSS (externí stylopis).³⁶⁴

Design webových stránek se tvoří dvěma způsoby. První možnost je tvorba designu pomocí HTML tabulek. Od tohoto způsobu se však ustupuje, protože stránky se pomalu zobrazují.³⁶⁵

Druhý způsob, jak zpracovat design stránky, je CSS pozicování. Každá část stránky (tj. hlavička, sloupce, obsah, patička) se zapíše mezi tagy `<div>` a `</div>` a celému oddílu se zadá absolutní poloha, šířka, eventuálně výška. I druhá varianta má své nedostatky např. potíže s podbarvením bočního sloupce nejen pod jeho obsahem, ale po celé výšce stránky.³⁶⁶

³⁶³ JAK PSÁT WEB, *CSS styly — úvod*. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/css/css-uvod.html>

³⁶⁴ JAK PSÁT WEB, *CSS prakticky*. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/css/css-prakticky.html>

³⁶⁵ JAK PSÁT WEB, *Design pomocí tabulek: a proč ho nepoužívat*. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/tabulky-design.html>

³⁶⁶ JAK PSÁT WEB, *Použití CSS pozicování: Příklad se sloupcovou úpravou*. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/css/css-design-position.html>

Rozšiřující klientské technologie. Výhody rozšiřujících technologií jsou hlavně ve větší interaktivnosti stránek a ve snazším ovládní. Také rychlejší odezva stránek je považována za významný klad technologií. Není třeba vždy komunikovat se serverem a nemusí se překreslovat celá stránka. Tím dochází k odlehčení zátěže na serveru. Jako nevýhoda je uváděna skutečnost, že „podpora těchto technologií v jednotlivých prohlížečích není navzájem 100% kompatibilní.“³⁶⁷

Některé z technologií nejsou též nezávislé na platformě a některé také umožňují neoprávněně manipulovat s daty na počítači uživatele. Po shrnutí uvedených fakt lze tudíž zjistit, že se na rozšiřující technologie není možné bezmezně spolehnout a proto by základní funkcionality aplikace měla být k dispozici i v prohlížeči bez podpory klientských technologií.³⁶⁸

Princip technologií spočívá v jednoduchých programech vložených přímo do HTML stránky. Program poté může reagovat na události iniciované uživatelem a může také manipulovat s dokumentem a prohlížečem.³⁶⁹

Mezi rozšiřující technologie řadíme např. jeden z klientských skriptů *JavaScript* což je programovací jazyk, který se užívá v internetových stránkách. Umisťuje se přímo do HTML kódu a to je velká výhoda, protože je to jednoduché. Je to klientský skript, tzn., že program je odesílán se stránkou na klienta (do prohlížeče) a tam je teprve vykonáván.³⁷⁰

Další technologie jsou např. CSS, AJAX³⁷¹, Java applety³⁷², ActiveX³⁷³ komponenty, Native Client³⁷⁴.

³⁶⁷ KOSEK, Jiří, *Skriptování na straně serveru a klienta*, s. 11.-12. Dostupné z: <http://www.kosek.cz/vyuka/4iz228/prednasky/skriptovani.pdf>

³⁶⁸ *Tamtéž.*

³⁶⁹ KOSEK, Jiří, *Skriptování na straně serveru a klienta*, s. 14. Dostupné z: <http://www.kosek.cz/vyuka/4iz228/prednasky/skriptovani.pdf>

³⁷⁰ JAK PSÁT WEB, *Úvod do JavaScriptu*. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/javascript/javascript-uvod.html>

³⁷¹ Asynchronous Javascript and XML. Jedná se o pojmenování skupiny technologií a jejich inovativního způsobu užití (KOSEK, Jiří, *Skriptování na straně serveru a klienta*, s. 25, dostupné z: <http://www.kosek.cz/vyuka/4iz228/prednasky/skriptovani.pdf>)

³⁷² Java applety jsou malé kusy kódu běžící přímo v prohlížeči. Jsou umístěny v určitém prostoru obrazovky, do něhož mohou dle potřeby kreslit, číst klávesnici, myš apod. (KOSEK, Jiří, *Skriptování na straně serveru a klienta*, s. 27, dostupné z: <http://www.kosek.cz/vyuka/4iz228/prednasky/skriptovani.pdf>).

³⁷³ Binární komponenta vložená do stránky podobně jako Java applet (KOSEK, Jiří, *Skriptování na straně serveru a klienta*, s. 33, dostupné z: <http://www.kosek.cz/vyuka/4iz228/prednasky/skriptovani.pdf>).

6.1.1 Statické vs. dynamické stránky

Ve svých počátcích byly webové stránky převážně *statického* charakteru, tzn., že jejich obsah se měnil jenom občas. Webové stránky dnešní jsou *dynamické*. Znamená to, že zobrazená stránka je sestavena na základě podmínek ve chvíli, kdy je vznešen požadavek na její zobrazení. Tím jsou stránky stále aktuální, stále se měnící a uzpůsobené konkrétnímu uživateli. Dynamické webové aplikace se tvoří v různých programátorských prostředích. Kromě jazyka HTML se nejčastěji využívá jazyk JavaScript³⁷⁵, PHP³⁷⁶ a také prostředí NET³⁷⁷. Využívání mnoha služeb webových stránek uživateli, kde je nutné používání citlivých dat, vyžaduje mj. též kooperaci s databázovými systémy.³⁷⁸

6.2 Praktická východiska

Statické webové stránky o základní škole v Dolním Újezdě v době socialismu jsou tvořeny v editoru PSPad, což je volně šiřitelný (freeware) univerzální editor, určený MS Windows. Jeho využití je všude, kde se například pracuje s prostým textem, protože nabízí velké možnosti jeho formátování. Uplatní se i tam, kde se vytvářejí webové stránky - řada unikátních funkcí ušetří mnoho času.³⁷⁹

³⁷⁴ Technologie umožňující běh programů napsaných v C/C++ v prohlížeči (ZDROJÁK, *Beta Chrome 14 přináší možnost spouštění binárních aplikací*, dostupné z: <http://www.zdrojak.cz/zpravicky/beta-chrome-14-prinasi-moznost-spousteni-binarnich-aplikaci/>).

³⁷⁵ Interpretovaný programovací jazyk s kódem často vkládaným do HTML (PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012, s. 65).

³⁷⁶ Personal Home Pages, HyperText preprocessor. Programovací jazyk, kterým se tvoří hlavně dynamické webové stránky (PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012, s. 65).

³⁷⁷ Prostedí pro tvorbu a vývoj dynamických webových stránek společnosti Microsoft (PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012, s. 66).

³⁷⁸ PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012, s. 65-66.

³⁷⁹ PSPAD, *Textový editor PSPad*. Dostupné z: <http://www.pspad.com/cz/>

Stránky jsou vyhotoveny v programovacím jazyce HTML, v Doctype HTML 5. Značka `<!DOCTYPE HTML>` je vždy uvedena na začátku stránky a určuje jakému DTD³⁸⁰ použitý dokument odpovídá. Nazývá se prolog.³⁸¹

Hlavička dokumentu obsahuje meta tagy. Jeden z nich slouží např. vyhledávačům a zahrnuje popis obsahu stránky: `<meta name="description" content="Vývoj areálu školy v Dolním Újezdě" />`.

Znakovou sadu dokumentu udává další z meta tagů. Ten zajišťuje správné kódování češtiny: `<meta http-equiv="content-type" content="text/html; charset=utf-8" />`.

Mezi značkami `<title>` a `</title>` se nachází text, který bude chápán jako titulek: `<title>Prezentace bakalářské práce</title>`.

Link se užívá pro propojení stránky s externím CSS stylem: `<link rel="stylesheet" href="style.css" type="text/css" />`.

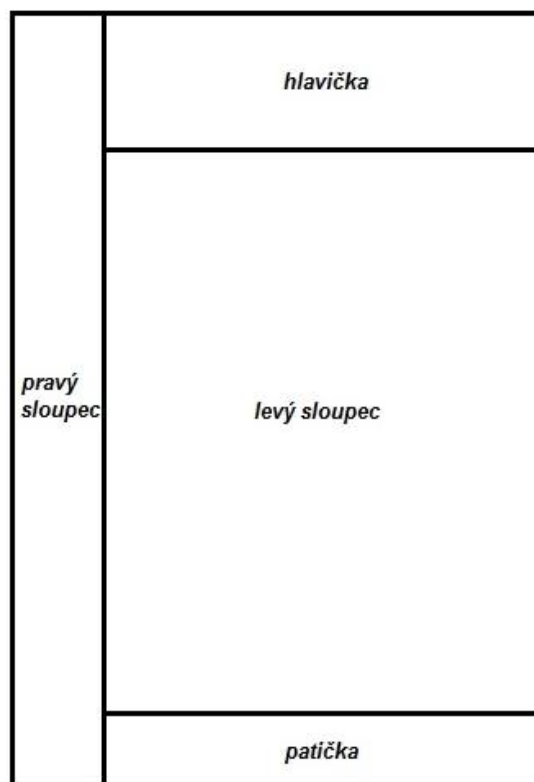
V hlavičce se dále vyskytují tagy obsahující zápis skriptu. Jedním je tag s atributem `src`, který určuje cestu k externímu skriptu. V tomto případě se jedná o tag realizující vložení Google maps na konkrétní webovou stránku: `<script src="https://maps.googleapis.com/maps/api/js"></script>`.

Veškeré formátování je umístěné v externím kaskádovém stylu, jehož součástí jsou i použité selektory. Určují, kterých prvků se užitá pravidla týká a v důsledku tedy, která pravidla na něj budou uplatněna. Následující příklad obsahuje selektor – identifikátor, který předepisuje barvu, tučnost písma a žádné podtržení písma u prvků nečíslovaných seznamů první úrovně v patičce (`` uvnitř ``): `#footBox ul li a{color: #D35F5F;font-weight:bold;text-decoration:none;}`.

V html souboru stránek je pouze obsah uzavřený v blokových elementech, které tvoří layout stránky. Rozvržení stránek je zpracováno do dvousloupcového layoutu, který zahrnuje levý sloupec s neměnným obsahem (logem) a sloupec pravý s textem a obrázky. Nahoře je umístěna hlavička s menu, dole na stránkách je patička.

³⁸⁰ Definice značkovacího jazyku.

³⁸¹ WWW.KOSEK.CZ, *Záhadné doctype*. Dostupné z: <http://www.kosek.cz/clanky/tipy/qa02.html>

Obrázek 2 - Schéma stránek

Z technologií jsou využity zmíněné jednoduché kaskádové styly, z důvodů implementace Google maps a colorboxu³⁸² také objektově orientovaný skriptovací jazyk JavaScript. Pro představu dnešní podoby školního areálu v Dolním Újezdě je na jednu ze stránek vsazena aktivní letecká mapa.

Na speciální stránce „Multimédia“ jsou vloženy videa z portálu *Youtube* věnující se mj. újezdskému školnímu areálu a dále poválečné situaci v Československu. K účelu zobrazení videa je použitý tzv. inline rám, který udává jeho umístění na internetu a určuje také výšku a šířku průhledu: „...na stránce se inline rám zobrazí jako obdélníkový prostor. V tomto prostoru pak může být zobrazena jiná stránka. Inline rámy se do stránky vkládají pomocí elementu *iframe*.“³⁸³ Na stejné stránce jsou rovněž umístěny dva zvukové záznamy z archívu *Českého rozhlasu Plus* mapující

³⁸² Prohlížeč obrázků v galerii.

³⁸³ HTML GURU, *Inline rámy*. Dostupné z: <http://htmlguru.cz/ramy-inline.html>

československé učitelství a také socialistické vysílání pro školy. Potřebný link se zmíněným atributem *iframe* lze získat přímo na stránkách obou provozovatelů videí, respektive audio záznamů.

Vložené fotografie jsou ve formátu JPEG, převážně naskenované, jen malá část z nich je zachycena digitálním fotoaparátem. Upraveny jsou v programech Windows Life Fotogalerie a Microsoft Picture Office Manager. Čtyři obrázky, které jsou zakomponované do textu, jsou upravené v programu Photofiltre³⁸⁴. Logo s názvem stránek je vytvořeno za pomoci grafického vektorového programu Inkscape³⁸⁵ a uloženo ve formátu PNG.

Po zprovoznění prošly stránky úspěšně validací³⁸⁶.

K umístění webových stránek o újezdské škole za socialismu na internet jsem využil webhostingových služeb na stránkách www.endora.cz.³⁸⁷ Zde jsem založil doménu <http://www.zsdu1945-1989.hys.cz/>. Pomocí odkazu umístěného na oficiální web základní školy v Dolním Újezdě³⁸⁸, který uživatele přesměruje na zmíněnou [www](http://www.zsdu.cz) adresu, si může stránky o historii školy za socialismu prohlédnout veškerá veřejnost.

³⁸⁴ <http://www.photofiltre-studio.com/pf7-en.htm>

³⁸⁵ <https://inkscape.org/cs/>

³⁸⁶ <http://validator.w3.org/>

³⁸⁷ Tarif *Hosting Plus*, roční poplatek 232,- Kč.

³⁸⁸ www.zsdu.cz

Závěr

Cílem mé práce bylo zmapovat historii školy v Dolním Újezdě v období socialistického školství, tzn. v letech 1945–1989. Zaměřil jsem se na vývoj československého školství obecně, na vydané školské zákony, sledoval jsem vývoj metodiky výuky a zjišťoval jsem, jak se toto všechno projevilo v újezdské škole. Také mne zajímaly projevy komunistické ideologie ve školství - zda a případně jak se promítly do výchovy dětí v Dolním Újezdě.

Školství v dobách socialismu se všeobecně věnuje velké množství literatury. Vyzdvihnul bych například knihu Miroslava Somra *Dějiny školství a pedagogiky*, kde lze přehledně získat podrobnosti o přijatých školních zákonech za dobu socialistického školství. Přehled o historii pedagogiky u nás potom nabízí *Stručné dějiny pedagogiky* od Vladimíra Jůvy. Pro tvorbu jakýchkoliv prací vztahujících se k době socialismu bych rozhodně doporučil šestisvazkovou *Malou československou encyklopedii*. V ní jsem našel mnoho potřebných výrazů, její nevýhodou je však částečná poplatnost době.

Práce je rozdělena do šesti kapitol, které obsahují pokud možno témata se společnými prvky. Kapitola první zahrnuje obecné dějiny Dolního Újezdu a místní školy do konce 2. světové války. K ní je připojen vznik a vývoj školního areálu, školního stravování a družiny v době socialismu.

Druhá kapitola pojednává o historii pedagogiky a školství v českých zemích a také o vývoji názvů újezdských škol v odrazu let 1945-1989.

Třetí část práce rozebírá podmínky ve škole na konci války coby startovní čáry pro následný rozvoj socialistického školství, jehož průběh je zde zmapován informacemi o výuce do roku 1968.

V další kapitole jsou ze školních pramenů zaznamenány nejdůležitější poznámky o projevech pražského jara na škole v Dolním Újezdě, o normalizačních opatřeních ve škole a také o tom, jak uvedené podmínky ovlivnily další výuku. Demografické údaje věnující se celkovému počtu žáků ve škole a jejich prospěchu v jednotlivých letech jsou zpracovány v přílohách 10–15. Na uvedeném místě je také přiložena tabulka zahrnující

množství přespolních žáků ze spádových obcí za školní roky 1945-1974 (viz příloha 17).

Kapitola o zájmové činnosti a nepovinných předmětech je zpracována v závěrečné části práce.

Šestou část práce tvoří webové stránky zpracované za účelem prezentace zjištěných údajů na internetu. V textové části jsou uvedena teoretická i praktická východiska, která souvisí s tvorbou stránek o újezdské škole.

Jedním z okruhů, kterým jsem se v práci zabýval, bylo studium vývoje prostředí, do něhož žáci za výukou docházeli. Problematika zahrnuje hlavně proměny samotné školní budovy v průběhu let, nezbytné rozšiřování prostor, veškerou modernizaci a faktickou přeměnu budovy školy v areál. Nechybí také informace o zřizování školní jídelny, školní družiny, o prostorách určených k výuce tělesné výchovy nebo k pracím pěstitelským, ale například i o přilehlém školním parku. V kapitole o stavebních proměnách školy se mi však nepodařilo zjistit důvod, proč nebyla realizována plánovaná přístavba školy z roku 1960 a to ani za pomoci pamětníků. Výstavbu školního areálu v průběhu období socialismu lze celkově hodnotit jako rozsáhlou a přínosnou.³⁸⁹

Komunistický vliv na újezdské školství se podle záznamů ve školních pramenech nejsilněji projevoval zásahy tehdejší moci do vyučování náboženské výchovy. Zde je evidentní a nepokrytá snaha postupně snižovat množství zúčastněných dětí na tomto vyučování, pokud možno až na nulový stav. V souvislosti s tím je ve školních materiálech možné spatřit i vnější tlaky na školu a na snižování religiozity v ní. Jako kontrast k předrevolučním aktivitám školy v oblasti náboženství lze uvést, že dnes se v ní o zmíněnou výuku stará 5 externích pracovníků.³⁹⁰ Účast žáků na výuce náboženství znázorňují v přílohách tabulky 12 a 14 spolu s grafem 16.

Projevy tehdejší normalizace ve škole v Dolním Újezdě jsou dobře patrné na kádrování jejích zaměstnanců po roce 1968, ale také na pravidelně konaných politických školeních pedagogických pracovníků. Komunistická strana Československa

³⁸⁹ I po roce 1989 se areál rozvíjel. Například v červnu 1993 bylo otevřeno moderní školní hřiště (ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 103).

Významný počín v souvislosti s vytápěním školních prostor byl uskutečněn školního roku 1996–1997, kdy se přešlo z centrálního vytápění školní budovy tuhými palivy na vytápění palivy plynými. Tento projekt nastal v rámci plynofikace celé obce (ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 129).

³⁹⁰ *Almanach*, Litomyšl 2010, s. 7.

svými závěry ze sjezdů určuje směr vývoje vyučovací metodiky nejen v újezdské instituci.

Nutné je ovšem zmínit i kladné okamžiky, které se v období socialismu staly nepochybným přínosem pro újezdskou školu. Především bych uvedl rozsáhlou výstavbu areálu školy, která byla v té době realizována. Obecně je možné také konstatovat, že bez ohledu na výsledek těchto pokusů, se socialistické školství neustále snažilo zdokonalovat výukovou metodiku a v tomto směru tedy nijak nestagnovalo.

S ohledem na vyhledávání pramenů vztahujících se ke sledovanému období od 2. světové války do revoluce roku 1989 je nutno zmínit, že archívní fond související se školou v Dolním Újezdě, jež je k dispozici ve Státním okresním archívu Svitavy se sídlem v Litomyšli, neobsahuje většinu školních kronik k tomuto období se vztahujících. Protože se materiály, které mi laskavě vedení školy zapůjčilo, nachází stále ještě v újezdské škole, nemají kroniky přidělenou ani žádnou signaturu. Stejná situace je i u zápisů z pedagogických rad z let 1975–1987.

Mnoho dalších cenných materiálů, ale i vzpomínky, vztahující se ke škole a jejím zaměstnancům, jsem získal od pamětníka Zdeňka Holuba, jednatele místního *Klubu oživení historie obce*.

Základní škola v Dolním Újezdě je v současnosti jednou z největších venkovských škol v kraji. Počet tříd se dnes pohybuje okolo 17 a žáků kolem 300. Je školou spádovou a navštěvují ji žáci z okolních obcí: Horní Újezd, Jiříkov, Václavky, Desná, Poříčí, Zrnětín, Mladočov, Budislav a Osík (viz mapa v příloze 24). Celkově je ve škole zaměstnáno cca 40 osob, z toho 25 je pedagogů. Areál školy je pavilónového typu a skládá se z 5 budov. Rozvoj u svých žáků v oblasti hudebních a pěveckých dovedností, výuky angličtiny, sportovních her, ale i například v lidových tradicích škola podporuje svou pestrou nabídkou mimoškolních činností a zájmových kroužků.³⁹¹

³⁹¹ *Almanach*, Litomyšl 2010, s. 7–8.

Seznam použitých pramenů, literatury a dalších zdrojů

Prameny:

1) Základní škola v Dolním Újezdě

- ZŠ Dolní Újezd, Korespondence a neinventarizované dokumenty školy
- ZŠ Dolní Újezd, školní kronika 1940–1965, inventární číslo 1–Ae–z
- ZŠ Dolní Újezd, školní kronika 1965–1985, inventární číslo A–e–45
- ZŠ Dolní Újezd, školní kronika 1985–2006
- ZŠ Dolní Újezd, zápisy z pedagogických rad 1975–1987
- ZŠ Dolní Újezd, *Zprávy ze školy*, noviny Osmileté střední školy Dolní Újezd, 1955–1957

2) Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli

- Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (dále jen SOkA S), Mezifondový soubor kronik, pořadové číslo (dále poř. č.) 39 – Pamětní kniha obce Dolní Újezd 1922–1939, signatura (dále sig.) KR 227.
- SOkA S, Mezifondový soubor kronik, poř. č. 40 – Kronika obce Dolní Újezd 1940–1966, sig. KR 157.
- SOkA S, Mezifondový soubor kronik, poř. č. 44 – Kronika měšťanské školy v Dolním Újezdě 1920–1940, sig. KR 76.
- SOkA S, Mezifondový soubor kronik, poř. č. 46 – Kronika obecné a měšťanské školy v Dolním Újezdě V. 1929–1940, sig. KR 75.
- SOkA S, Mezifondový soubor kronik, poř. č. 47 – Kronika národní školy v Dolním Újezdě 1948–1953, sig. KR 187.

3) Ostatní

- JANČAROVÁ, Markéta, *Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století*, Praha 2007. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/dtdownload/>

8800020568/?lang=cs

- KNOTKOVÁ, Pavla, *Trendy ve výskytu virových hepatitid v ČR a ve světě*. Praha 2014. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/128950/>
- Soukromý archiv pana Zdeňka Holuba.
- ZDENĚK HOLUB, *rozhovor z 10. 9. 2014*, muzeum obce Dolní Újezd.

Literatura:

- *Almanach: Základní škola Dolní Újezd 1910–2010*, Litomyšl 2010.
- BARTOŠOVÁ, Drahomíra, *Dětské infekční nemoci*, Praha 2003.
- BRETT, Simon – BREWER, Sarah, *Hypochondrův slovník nemocí*, Praha 1996.
- ČESKO. Zákon č. 29 ze dne 22. března 1984 o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1984, částka 5, s. 110-128.
- DOMES, Martin, *333 tipů a triků pro CSS*, Brno 2011.
- DRŠKA, Václav, *Encyklopedie osobností Evropy: od starověku do současnosti*. Praha 1993.
- GASSTON, Peter, *Moderní web*, Brno 2015.
- GLOSER, Jaroslav – NEPRAŠ, Jan Jaromír – RŮŽIČKA, Jindřich, *Přísaha na chléb: k 300. výročí povstání poddaného lidu na Litomyšlsku*. Dolní Újezd 1980.
- HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, sv. 2., Praha 1992-1994.
- HOLUB, Zdeněk, *Ochotnické divadlo a sokolovna v Dolním Újezdě u Litomyše*, Litomyšl 1994.
- JŮVA, Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 1995.
- KRÁTKÝ, Karel, *Branná výchova v PO SSM: metodika odborné specializace pro přípravu pionýrských pracovníků*, Praha 1986.
- KRAUS, Jiří – PETRÁČKOVÁ, Věra, *Akademický slovník cizích slov*, Praha 1998.
- KRAUS, Jiří, *Nový akademický slovník cizích slov: A-Ž*, Praha 2005.
- *Malá československá encyklopedie*, sv. 1-6, Praha 1984-1987.

- NEJEDLÝ, Zdeněk, *Dějiny města Litomyšle a okolí*, Litomyšl 1903.
- PAVLÍČEK, Antonín — GALBA, Alexander, *Moderní informatika*, Praha 2012.
- *Pionýrská encyklopedie*, sv. 1., Praha 1978.
- PROFOUS, Antonín – SVOBODA, Jan, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*, Praha 1957.
- PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří, *Pedagogický slovník*, Praha 2013.
- *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: Počet obyvatelů a domů podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970*, Praha 1978.
- RŮŽIČKA, Jindřich, *Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli: Průvodce po archivních fondech a sbírkách*, Hradec Králové 1972.
- SOMR, Miroslav, *Dějiny školství a pedagogiky*, Praha 1987.
- TOMEŠ, Josef, *Český biografický slovník XX. století*, sv. 1-2, Praha 1999.
- *Třicet let socialistického školství v Československé socialistické republice: 1945-1975*, sv. 1., Praha 1975.
- UNIVERZITA KARLOVA, Pedagogická Fakulta, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, sv. 1, Praha 1982.
- WINKLER, Peter, *Velký počítačový lexikon: co je co ve světě počítačů*, Brno 2009.
- ZELENÝ, Jaroslav – MANNOVÁ, Božena, *Historie výpočetní techniky*, Praha 2006.

Periodika:

- HOLUB, Zdeněk, *Jak se v roce 1870 bourala stará škola*, *Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd*, č. 9, 1997, s. 5.
- HOLUB, Zdeněk, *Nová škola v letech 1908–1920*, *Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd*, č. 11, 1997, s. 9.
- HOLUB, Zdeněk, *Počátky školy v Dolním Újezdě*, *Obecní noviny: noviny obce*

Dolní Újezd, č. 9, 1996, s. 7.

- HOLUB, Zdeněk, *Škola v Dolním Újezdě v letech 1870–1908*, Obecní noviny: noviny obce Dolní Újezd, č. 10, 1997, s. 7.
- VITOUŠ Pavel, *Běh Mladé fronty a Smeny s novou tváří*, Metodické listy pro tělovýchovně brannou činnost, 1985, č. 1, s. 9-11.

Webografie:

- CSS prakticky. JANOVSKEÝ, Dušan. *Jak psát web: o tvorbě internetových stránek* [online]. 23. května 2015 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/css/css-prakticky.html>
- CSS styly — úvod. JANOVSKEÝ, Dušan. *Jak psát web: o tvorbě internetových stránek* [online]. Slaný, 23. května 2015 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/css/css-uvod.html>
- ČESKO. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2014*. In: *Český statistický úřad*. [online]. 30. 4. 2014 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20556283/1300721403.pdf/cbf58cfc-65ed-4d7b-ab41-f13024e09fcf?version=1.0>
- Design pomocí tabulek: a proč ho nepoužívat. JANOVSKEÝ, Dušan. *Jak psát web: o tvorbě internetových stránek* [online]. 23. května 2015 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/tabulky-design.html>
- DVOŘÁK, Ladislav. *Vítejte do školy*. In: *Historie Plus*. Rádio, ČRo Plus. [online]. 21. 09. 2013 [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2971251>
- HTML: Co je HTML. STOHWASSER, Petr. *Pěstujeme web: aneb návody, jak tvořit www stránky* [online]. 24. 3. 2010 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.pestujemeweb.cz/obsah/html/html-tagy-struktura.php>
- Inline rámy. KOSEK, Jiří. *Html guru: HTML5* [online]. ©1997-2013 [cit. 2015-09-25]. Dostupné z: <http://htmlguru.cz/ramy-inline.html>

- KLUB PŘÁTEL PARDUBICKA. *Medaile města Pardubic*. In: *Parpedie: Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka* [online]. ©2014 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Medaile_mesta_Pardubic&rozc=v%9Ae
- KOSEK, Jiří. *Skriptování na straně serveru a klienta*. In: *www.kosek.cz* [online]. Poslední modifikace: \$Date: 2012/03/29 21:34:27 \$ Copyright © 2000-2012 Jiří Kosek [cit. 2015-09-05]. Dostupné z: <http://www.kosek.cz/vyuka/4iz228/prednasky/skriptovani.pdf>
- MALÝ, Martin. Beta Chrome 14 přináší možnost spouštění binárních aplikací. HASSMAN, Martin. *Zdroják* [online]. Devel.cz Lab s.r.o., 2011 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.zdrojak.cz/zpravicky/beta-chrome-14-prinasi-moznost-spousteni-binarnich-aplikaci/>
- Použití CSS pozicování: Příklad se sloupcovou úpravou. JANOVSKEÝ, Dušan. *Jak psát web: o tvorbě internetových stránek* [online]. 23. května 2015 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/css/css-design-position.html>
- Textový editor PSPad. FIALA, Jan. *PSPad: Freeware editor* [online]. Slavkov u Brna, ©2001-2015 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.pspad.com/cz/>
- TIŠNOVSKÝ, Pavel. *Československé osmibitové počítače 2–PMD 85*. In: *Root.cz* [online]. 16. 3. 2010 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www.root.cz/clanky/ceskoslovenske-osmibitove-pocitace-2-ndash-pmd-85/>
- UNIVERZITA PALACKÉHO. Pedagogická fakulta. *Dějiny Československa (1918-1992)*. In: *Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd*. [online]. 13. 2. 2013 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>
- Úvod do JavaScriptu. JANOVSKEÝ, Dušan. *Jak psát web: o tvorbě internetových stránek* [online]. 23. května 2015 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.jakpsatweb.cz/javascript/javascript-uvod.html>
- Úvod: Jak to vlastně funguje. STOHWASSER, Petr. *Pěstujeme web: aneb návody, jak tvořit www stránky* [online]. 24. 3. 2010 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.pestujemeweb.cz/jak-to-funguje.php>
- Záhadné doctype. KOSEK, Jiří. *Www.kosek.cz* [online]. ©1999-2013 [cit. 2015-09-25]. Dostupné z: <http://www.kosek.cz/clanky/tipy/qa02.html>

Seznam příloh

Příloha 1: Historické foto budovy školy (zdroj Zdeněk Holub)

Příloha 2: Výuka počátkem dvacátých let (*Almanach*, 2010, s. 92)

Příloha 3: Školní divadlo 1949-1950 (ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 335)

Příloha 4: Učitelství sbor v roce 1960 (*Almanach*, 2010, s. 99)

Příloha 5: Návštěva finské delegace na ZŠ Dolní Újezd v školním roce 1986-1987
(ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 32)

Příloha 6: Setkání újezdských pedagogů v osmdesátých letech (*Almanach*, 2010, s. 100)

Příloha 7: Budování přístavby v roce 1984 (*Almanach*, 2010, s. 103)

Příloha 8: Historická část budovy školy v roce 2015 (foto autor)

Příloha 9: Pomník Lukáše Pakosty (foto autor)

Příloha 10: Tabulka – Celkový počet žáků a jejich prospěch v obecné, později národní škole od roku 1945 do sloučení se školou měšťanskou, později střední, ve školním roce 1953-1954

Příloha 11: Tabulka – Celkový počet žáků a jejich prospěch v měšťanské, později střední škole, od roku 1945 do sloučení se školou obecnou, později národní, ve školním roce 1953-1954

Příloha 12: Tabulka – Celkový počet žáků a jejich prospěch na osmileté střední, později základní devítileté škole, v období od jejího vzniku do roku 1968

Příloha 13: Graf – Celkový počet žáků a jejich prospěch na osmileté střední, později základní devítileté škole, v období od jejího vzniku do roku 1968

Příloha 14: Tabulka - Celkový počet žáků, jejich prospěch a účast na výuce náboženství na základní devítileté, později základní škole, v období od roku 1968 do června 1990

Příloha 15: Graf - Celkový počet žáků a jejich prospěch na základní devítileté, později základní škole, v období od roku 1968 do června 1990

Příloha 16: Graf – Množství přihlášených žáků na náboženství v období let 1954-1987

Příloha 17: Tabulka – Přespolní žáci v újezdské škole v období let 1945-1974

Příloha 18: Epidemie žloutenky v Československu v roce 1979 (KNOTKOVÁ, P., *Trendy ve výskytu virových hepatitid v ČR a ve světě*, 2014, s. 27)

Příloha 19: Titulní strana školních novin z roku 1956 (zdroj Zdeněk Holub)

Příloha 20: Děkovný dopis škole z OV KSČ Svitavy (ZŠ Dolní Újezd, Korespondence a neinventarizované dokumenty školy)

Příloha 21: Pamětný list (zdroj Zdeněk Holub)

Příloha 22: Vysvědčení z konce 19. století (zdroj Zdeněk Holub)

Příloha 23: Region litomyšlska (zdroj www.mapy.cz)

Příloha 24: Spádové obce újezdské školy (zdroj www.mapy.cz)

Příloha 1:

Historické foto budovy školy
(zdroj Zdeněk Holub)

Příloha 2

Výuka počátkem dvacátých let
(*Almanach*, 2010, s. 92.)

Příloha 3:

Školní divadlo 1949-1950
(ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1940-1965, s. 335.)

Příloha 4:

Rok 1960: 1. řada zleva – Alois Kašpar, Jana Vytlačilová, Miroslav Švec, Marie Hyblová, Jan Valný – ředitel. 2. řada zleva – Josef Vodstrčil, Josef Dubišar – zástupce ředitele, Marie Radimecká, Jana Křemenáková, Marie Jandová, Eva Minářová, Jana Vaníčková, Bohuslav Šváb. 3. řada zleva – Stanislav Radimecký, Pravoslava Valná, Věra Capoušková, Marie Kodytková.

Učitelský sbor v roce 1960 (*Almanach*, 2010, s. 99.)

Finští hosté navštívili Východočeský kraj UŽITEČNÁ VÝMĚNA ZKUŠENOSTÍ

Do Východočeského kraje včera zavítala delegace Sociálně demokratické strany Finska, vedená jejím generálním tajemníkem Erkki Liikanenem. Jejimi členy dále byli vedoucí tajemník KV SDSF Markku Jääskeläinen a členka ÚV SDSF Terttu Tuomi Koskelinová. Delegaci přivítal člen ÚV KSČ a vedoucí tajemník KV KSČ soudruh František Tesař. Hosty doprovázel zástupce ÚV KSČ soudruh Jaromír Vitásek.

V besedě se členy sekretariátu KV KSČ poděkoval generální tajemník ÚV SDSF Erkki Liikanen za přijetí a možnost seznámit se s životem pracujících našeho kraje. Soudruh František Tesař seznámil finské hosty se základními geografickými údaji, sociální a ekonomickou strukturou kraje, věkovým a sociálním složením a strukturou výstavby krajské stranické organizace. Finští hosté se zajímali o hlavní problémy, které nyní v naší společnosti řešíme, pozornost věnovali práci v zemědělství, především pak hodnocení zemědělských podniků, které se vyrovnaly s plánovanými úkoly, jak se nám daří zabezpečovat soběstačnost zemědělské produkce. Členové delegace se rovněž zajímali o sociální složení členské základny a vnitřní výstavbu komunistické strany. V závěru besedy zdůraznil soudruh František Tesař sociální jistoty našich pracujících a vyjádřil přesvědčení, že jejich návštěva přispěje k hlubšímu poznání života našeho lidu.

Členové delegace spolu s tajemníkem KV KSČ soudruhem Alešem Novotným a ředitelem krajské zemědělské správy soudruhem Janem Voděhnalem zavítali do Dolního Újezda na Svitavsku, kde je přivítali před-

stavitelé stranických a státních orgánů okresu a obce. Předseda MNV soudruh Vlastimil Stříteský seznámil hosty s historií i současným rozvojem obce, podílem JZD na investiční výstavbě. Předseda JZD Obránců míru soudruh Václav Lenoč, informoval finské hosty o ekonomickém programu družstva, sociálním zabezpečení družstevníků. Hosté si pak prohlédli základní školu střediskové obce Dolní Újezd, mateřskou školu v Desné, zdravotní rehabi-

litační středisko, bytovou výstavbu a navštívili rodinu Bisoových a Šimkových, kde si prohlédli vnitřní interiéry bytů. Navštívili rovněž síň tradic JZD a další družstevní objekty. V besedě s představiteli družstva a obce, které se zúčastnil soudruh František Tesař, se hovořilo o životě a práci lidí v Dolním Újezdě, pracovních a sociálních podmínkách. Ve večerních hodinách odcestovali členové delegace SDSF zpět do Prahy.

Návštěva finské delegace na ZŠ Dolní Újezd v školním roce 1986-1987
(ZŠ Dolní Újezd, Kronika 1985-2006, s. 32.)

Příloha 6:

Setkání újezdských pedagogů v osmdesátých letech

První řada zleva: Stanislav Radimecký, Marie Radimecká, Marie Kodytková, Miroslav Švec, Josef Vodstrčil, ředitel školy Zdeněk Galatík, Jana Vaníčková
(*Almanach*, 2010, s. 100)

Příloha 7:

Budování přístavby v roce 1984
(*Almanach*, 2010, s. 103)

Příloha 8:

Historická část budovy školy v roce 2015
(foto autor)

Příloha 9:

Pomník Lukáše Pakosty
(foto autor)

Příloha 10:

Tabulka – Celkový počet žáků a jejich prospěch v obecné, později národní škole od roku 1945 do sloučení se školou měšťanskou, později střední, ve školním roce 1953-1954 (chybějící údaje nebyly v pramenech k dispozici; procenta neprospívajících jsou spočtena z celkového počtu žáků na konci školního roku)

1945 - 1953					
Obecná (národní) škola					
Školní rok	Žáků na počátku školního roku	Prospěch na konci školního roku			Náboženství - přihlášených žáků (%)
		žáků s vyznamenáním	neprospělo		
			žáků	%	
1945-1946	202	.	8	4,4%	.
1946-1947	186	.	.	10,9%	.
1947-1948	183	.	.	6,9%	.
1948-1949	173	.	10	5,8%	.
1949-1950	174	.	7	4,0%	.
1950-1951	160	.	5	2,3%	.
1951-1952	143	.	1	0,6%	.
1952-1953	145	.	5	3,3%	.

Příloha 11:

Tabulka – Celkový počet žáků a jejich prospěch v měšťanské, později střední škole, od roku 1945 do sloučení se školou obecnou, později národní, ve školním roce 1953-1954 (chybějící údaje nebyly v pramenech k dispozici; procenta neprospívajících jsou spočtena z celkového počtu žáků na konci školního roku)

1945 - 1953					
Měšťanská (střední) škola					
Školní rok	Žáků na počátku školního roku	Prospěch na konci školního roku			Náboženství - přihlášených žáků (%)
		žáků s vyznamenáním	neprospělo		
			žáků	%	
1945-1946	247	.	9	7,7%	.
1946-1947	196	.	.	4,2%	.
1947-1948	177	.	.	5,6%	.
1948-1949	207	.	9	3,9%	.
1949-1950	212	.	6	2,8%	.
1950-1951	245	27	12	4,9%	.
1951-1952	247	27	.	7,7%	.
1952-1953	246	32	6	2,4%	.

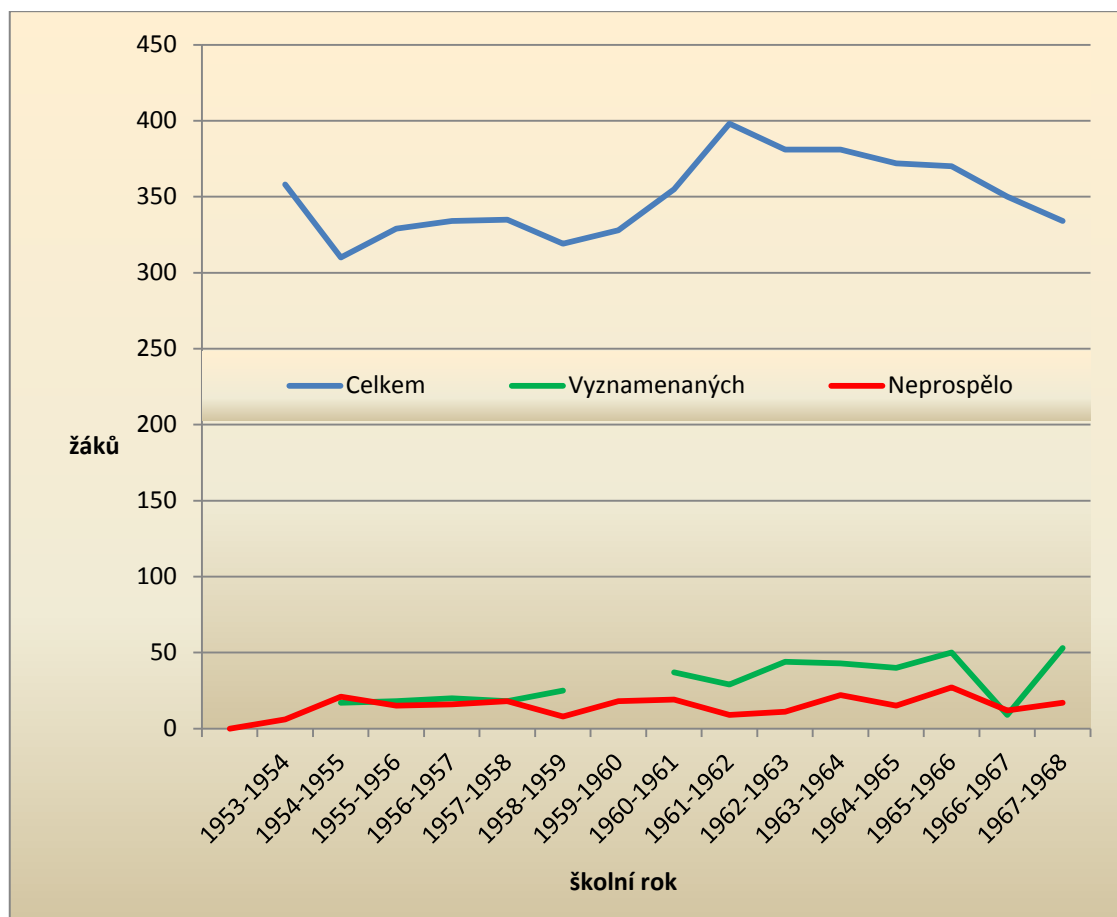
Příloha 12:

Tabulka – Celkový počet žáků a jejich prospěch na osmileté střední, později základní devítileté škole, v období od jejího vzniku do roku 1968 (chybějící údaje nebyly v pramenech k dispozici, procenta neprospívajících jsou spočtena z celkového počtu žáků na konci školního roku, uvedené procento žáků přihlášených na náboženství je spočteno z celkového počtu žáků ve škole na začátku školních let)

1953-1968					
Osmiletá střední škola (základní devítiletá škola)					
Školní rok	Žáků na počátku školního roku	Prospěch na konci školního roku			Náboženství - přihlášených žáků (%)
		žáků s vyznamenáním	neprospělo		
			žáků	%	
1953-1954	358	.	6	.	.
1954-1955	310	17	21	.	77,0%
1955-1956	329	18	15	4,4%	73,2%
1956-1957	334	20	16	4,8%	72,5%
1957-1958	335	18	18	5,4%	69,7%
1958-1959	319	25	8	2,5%	50,2%
1959-1960	328	.	18	5,2%	48,0%
1960-1961	355	37	19	4,4%	40,9%
1961-1962	398	29	9	2,3%	45,6%
1962-1963	381	44	11	3,1%	20,0%
1963-1964	381	43	22	4,9%	48,0%
1964-1965	372	40	15	3,9%	39,5%
1965-1966	370	50	27	6,4%	39,8%
1966-1967	350	9	12	4,3%	44,0%
1967-1968	334	53	17	5,3%	42,0%

Příloha 13:

Graf – Celkový počet žáků a jejich prospěch na osmileté střední, později základní devítileté škole, v období od jejího vzniku do roku 1968 (chybějící údaje nebyly v pramenech k dispozici)

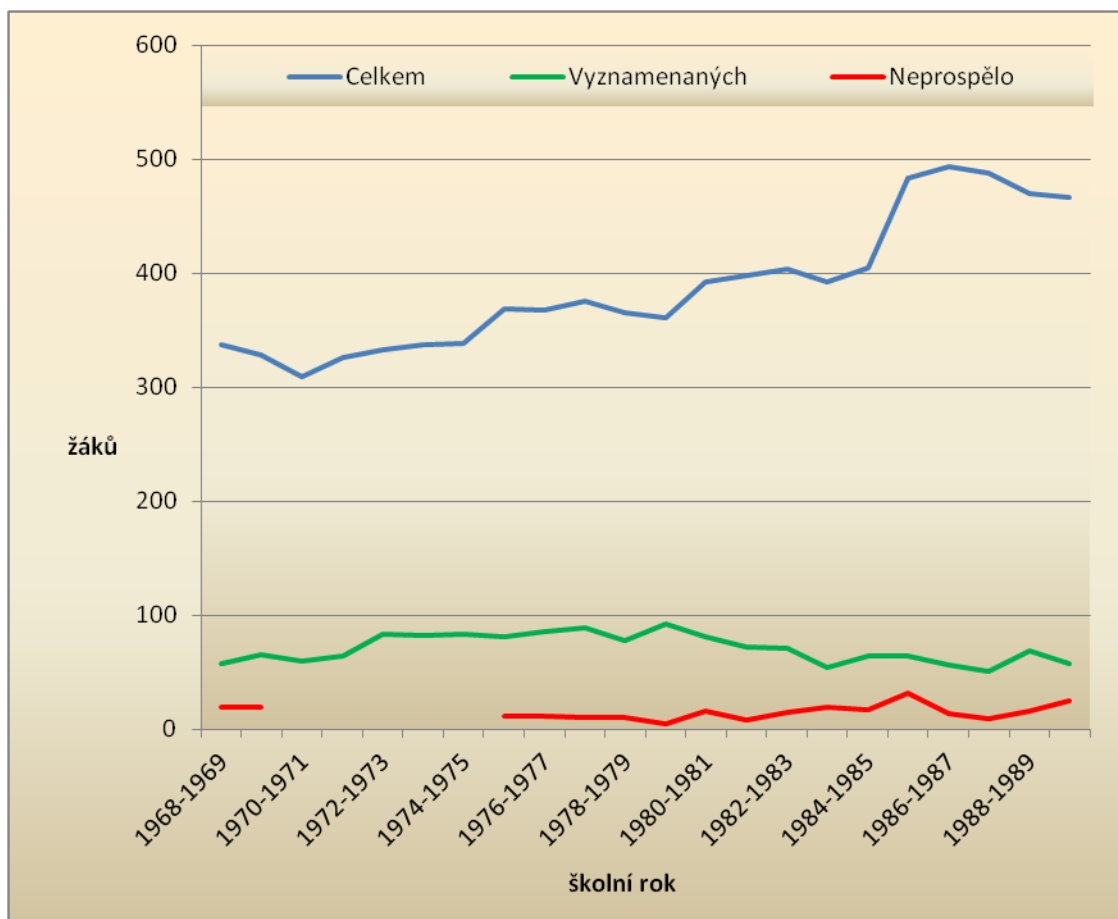
Příloha 14:

Tabulka - Celkový počet žáků, jejich prospěch a účast na výuce náboženství na základní devítileté, později základní škole, v období od roku 1968 do června 1990 (chybějící údaje nebyly v pramenech k dispozici; procenta neprospívajících jsou spočtena z celkového počtu žáků na konci školního roku; uvedené procento žáků přihlášených na náboženství je spočteno z celkového počtu žáků ve škole na začátku školních let)

1968 - 1990					
Základní devítiletá škola (základní škola)					
Školní rok	Žáků na počátku školního roku	Prospěch na konci školního roku			Náboženství - přihlášených žáků (%)
		žáků s vyznamenáním	neprospělo		
			žáků	%	
1968-1969	337	58	19	4,8%	.
1969-1970	328	65	.	5,3%	.
1970-1971	309	60	.	2,7%	.
1971-1972	326	64	.	3,7%	.
1972-1973	333	83	.	2,1%	.
1973-1974	337	82	.	0,9%	34,0%
1974-1975	338	84	.	2,0%	.
1975-1976	369	81	11	.	snížení o 5,8%
1976-1977	368	86	11	2,9%	21,0%
1977-1978	376	89	10	2,4%	17,7%
1978-1979	365	78	10	.	17,3%
1979-1980	361	93	5	.	17,0%
1980-1981	392	81	16	.	17,5%
1981-1982	398	72	8	.	18,6%
1982-1983	404	71	15	.	18,7%
1983-1984	393	54	19	.	17,4%
1984-1985	405	64	17	.	.
1985-1986	484	64	32	.	18,9%
1986-1987	494	57	14	.	18,2%
1987-1988	488	51	9	.	.
1988-1989	470	69	16	.	.
1989-1990	467	58	25	.	.

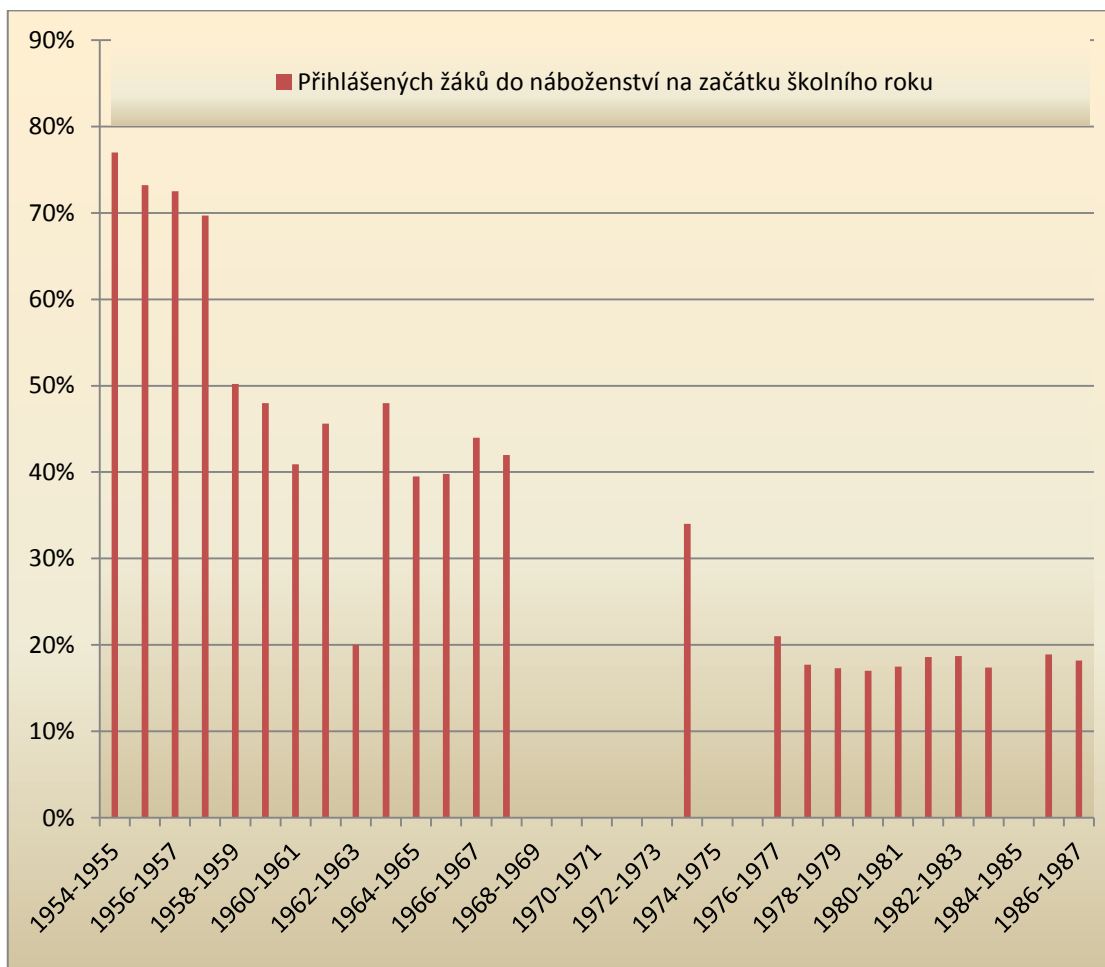
Příloha 15:

Graf - Celkový počet žáků a jejich prospěch na základní devítileté, později základní škole, v období od roku 1968 do června 1990 (chybějící údaje nebyly v pramenech k dispozici)

Příloha 16:

Graf – Množství přihlášených žáků na náboženství v období let 1954-1987 (chybějící údaje a údaje mimo uvedený rozsah let nebyly v pramenech k dispozici; uvedené procento žáků přihlášených na náboženství je spočteno z celkového počtu žáků ve škole na začátku školních let)

Příloha 17:

Tabulka – Přespolní žáci v újezdské škole v období let 1945-1974 (z období 1945-1947 jsou do tabulky započítáni žáci obecné a měšťanské školy; z let 1948-1953 jsou do tabulky započítáni pouze žáci střední, dříve měšťanské školy, údaje ze školy národní, dříve obecné, v tomto období nejsou k dispozici; v září 1953 se národní a střední škola slučují a od tohoto školního roku jsou do tabulky započítáni žáci z celé školy)

1945-1974										
Počet přespolních žáků										
Na počátku školního roku	Jířkov	Václavky	Osík	Horní Újezd	Desná	Mladočov	Poříčí	Zrnětín	Vysoký les	Celkem
1945	19	3	18	48	24	7	22	7	-	148
1946	20	1	13	40	20	4	16	8	1	123
1947	18	1	9	26	10	2	13	6	-	85
1948	6	1	15	44	21	2	17	8	-	114
1949	6	-	11	42	23	4	15	11	-	112
1950	7	1	18	43	27	4	16	9	-	125
1951	8	2	18	41	31	9	16	8	-	133
1952	9	3	15	34	32	9	23	11	-	136
1953	19	5	13	31	18	9	22	7	-	124
1954
1955	.	.	10	34	14	7	16	7	-	.
1956	16	4	10	34	16	5	15	7	-	107
1957	15	3	12	38	12	2	14	5	-	101
1958	15	4	15	29	10	3	11	4	-	91
1959	16	4	20	31	13	3	14	3	-	104
1960	17	5	20	38	16	2	16	5	-	119
1961	15	5	24	43	23	1	22	6	-	139
1962	13	5	13	44	26	2	24	6	-	133
1963	12	5	13	39	26	2	22	12	-	131
1964	11	3	17	38	24	3	20	16	-	132
1965	13	5	13	36	22	6	16	20	-	131
1966	11	4	14	29	22	7	16	21	-	124
1967	13	3	12	31	18	-	29	12	-	118
1968	14	3	16	23	18	-	27	8	-	109
1969	10	3	17	26	17	-	26	6	-	105
1970	15	2	17	32	20	2	19	7	-	114
1971	18	1	20	28	24	3	13	8	-	115
1972	17	1	21	35	21	1	16	11	-	123
1973	19	-	20	33	16	1	16	11	-	116
1974	17	1	24	27	21	2	20	12	-	124

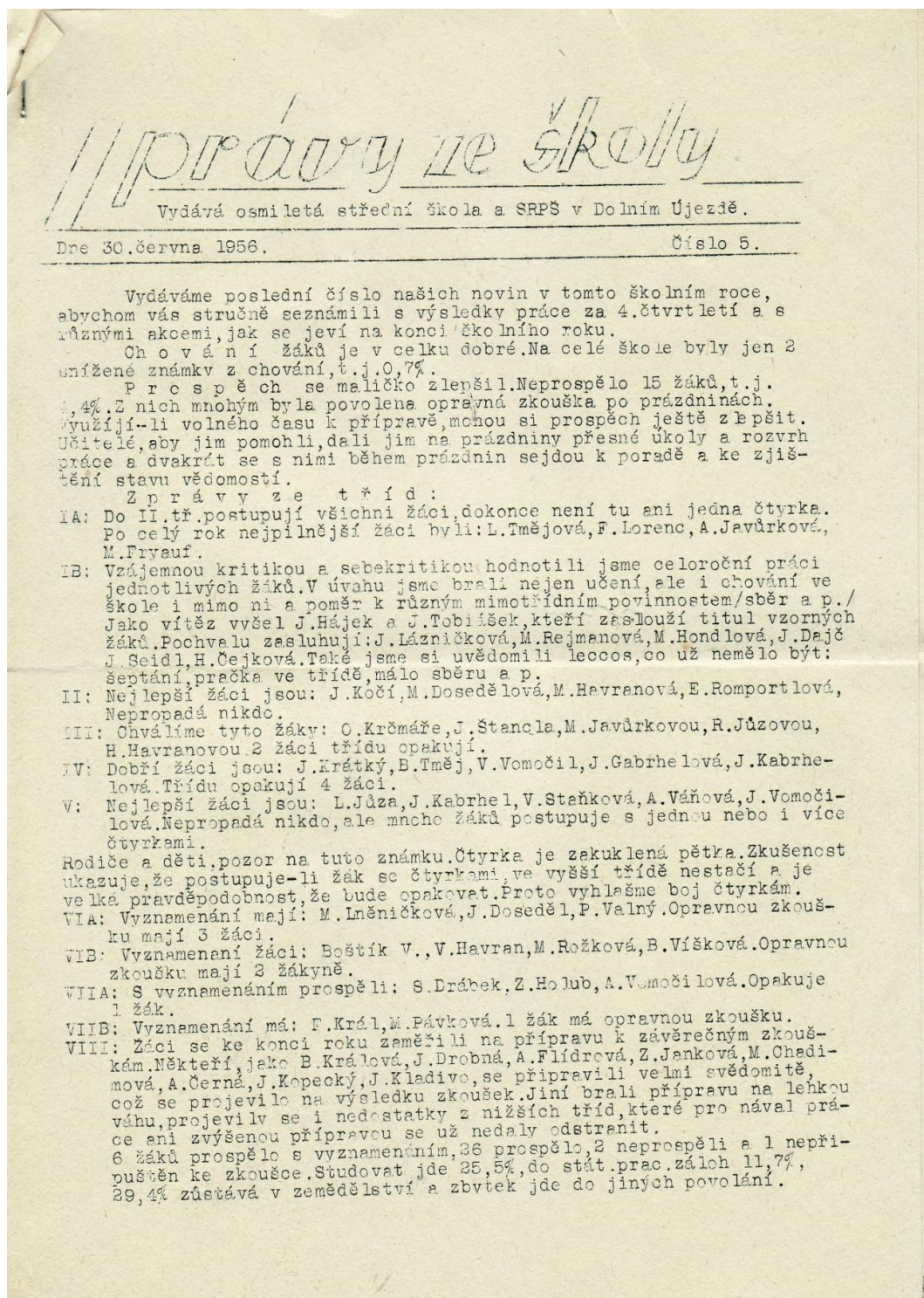
Příloha 18:

Epidemie žloutenky v Československu v roce 1979

Největší epidemie žloutenky novodobých dějin utrpělo Československo v roce 1979, kdy následkem této nemoci bylo zasaženo 40 000 osob. Příčinou této epidemie byly kontaminované zmrazené polské jahody. Při hledání příčiny se postupně došlo k tomu, že by za vznikem nemoci mohla být nějaká potravina. Protože byla nápadná vysoká nemocnost mezi školáky, tak se úvahy přenesly na potraviny, jež nejčastěji požívají děti a jsou pro ně finančně dostupné. Postupným šetřením se podařilo zjistit souvislost mezi jahodovými nanuky z Opavských mrazírenských závodů a výskytem tohoto onemocnění. Mrazírny nakupovaly k výrobě nanuků ve zmíněné době jahody dovážené pouze z jedné oblasti Polska, ve které epidemie žloutenky proběhla o rok dříve. Bylo potvrzeno, že se jahody pěstovaly na polích hnojených lidskými fekáliemi. Stroje natrhané jahody při sběru čistily pouze proudem vzduchu a hned je zmrazovaly. Jahody se k nám poté dovážely vlakem a to v chladiřenských vozech. Výroba nanuků probíhala tak, že se pytle jahod v den výroby rozmrazily, vysypaly do kádí, tam se přidalo mléko a další ingredience. V kádi se vše promíchalo a výsledná směs se nalila do tvářecího stroje, kde po zmrazení vznikl hotový nanuk, který se strojově balil. Tento postup bez tepelného ošetření byl zcela ideální pro přežívání virů v jahodách. Po zkušenosti s tímto případem se zavedl pasterace ovocných příměsí do mražených výrobků, která byla povinná.³⁹²

³⁹² KNOTKOVÁ, P., *Trendy ve výskytu virových hepatitid v ČR a ve světě*, 2014, s. 27. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/128950/>

Příloha 19:

Titulní strana školních novin z roku 1956
(zdroj Zdeněk Holub)

Příloha 20:

KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA
OKRESNÍ VÝBOR SVITAVY, TR. J. FUČIKA 25 — TELEFON 921, 922, 923

Č. j.:
Věc:

SVITAVY dne **13. 12. 1964**

Vážení soudruzi!

Předsednictvo OV KSČ ve Svitavách děkuje všem školským pracovníkům a žákům za obětavou práci, kterou jste vykonali v zajišťování brigádnické výpomoci v zemědělských závodech při vybírání brambor.

Vaše výsledky svědčí o dobré organizační práci a pochopení nutnosti v současné době pomoci našemu zemědělství. Vaši žáci mají velký podíl na tom, že zemědělské závody úspěšně sklídily bohatou úrodu brambor, za což jim jménem POV KSČ na nejbližší Vaší schůzi poděkujte.

Věříme soudruzi, že učiníte vše, aby zameškané učební hodiny byly Vaší další svědomitou prací nahrazeny.

Vyslovujeme Vám přání mnoho úspěchů v příštím roce.

Se soudružským pozdravem "Práci čest"!

OKRESNÍ VÝBOR
KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA
Svitavy

Předsednictvo OV KSČ
Svitavy

MTZ 410 902-64

Děkovný dopis škole z OV KSČ Svitavy
(ZŠ Dolní Újezd, Korespondence a neinventarizované dokumenty školy)

Příloha 21:

P A M Ě T N Ý L I S T

Titl. *Karel Lunička*
v *Dolním Újezdě* čís. *245*
daroval o 1. výročí našeho osvobození z vděčnosti za
šťastné přežití těžké doby okupace na stavbu

M Ě Š Ť A N S K É Š K O L Y V D O L N Í M Ú J E Z D Ě

Kčs *200.-*

V Dolním Újezdě dne 9. května 1946.

<i>JOSEF ZAVORAL,</i> předseda MNV.	<i>MUDr. MIL. ŽIVNÝ,</i> předseda školní rady.
<i>JOSEF BENEŠ,</i> předseda rodič. sdružení.	<i>JAN VALNÝ,</i> ředitel školy.

Josef Dostál, Litomyšl

Pamětný list
(zdroj Zdeněk Holub)

Příloha 22:

Školní okres Staroměstský Číslo 41
 Školní rok 1895-96

Vysvědčení na propuštěnou ze školy.

František Doseděl

narozený dne 11. prosince l. 1882 v Jiřkově, náboženství katol.,
 chodil do školy od 16. září 1889 do 31. července 1896,
 posledně do prvního oddělení páté třídy
páté třídní školy obecné v Polním Újezdě,
 choval se velmi mravně,
 učil se pilně

prospěl:

v náboženství	<u>sotva dostatečně</u>
ve	<u>dobře</u>
vynucovacím jazyce	v mluvnici a pravopise <u>dobře</u>
	v písemném prosovění <u>velmi dobře</u>
v psaní	<u>dobře</u>
v počtech a v nauce o tvarech měrických	<u>dobře</u>
v přírodopise a přírodopytě	<u>velmi dobře</u>
v zeměpise a dějepise	<u>velmi dobře</u>
v kreslení	<u>dobře</u>
ve zpěvu	<u>velmi dobře</u>
v tělocviku	<u>velmi dobře</u>

Vnější úprava písemných prací úhledná.

Protože žák ten školním zákonem (§ 21. říšského zákona o školách obecných ze dne 2. m. května l. 1883.) zadost učinil, propouští se vysvědčením tímto ze školy a zprostuje se povinnosti nadále do školy choditi.

Na obecné škole v Polním Újezdě
 dne 11. m. září l. 18 96.

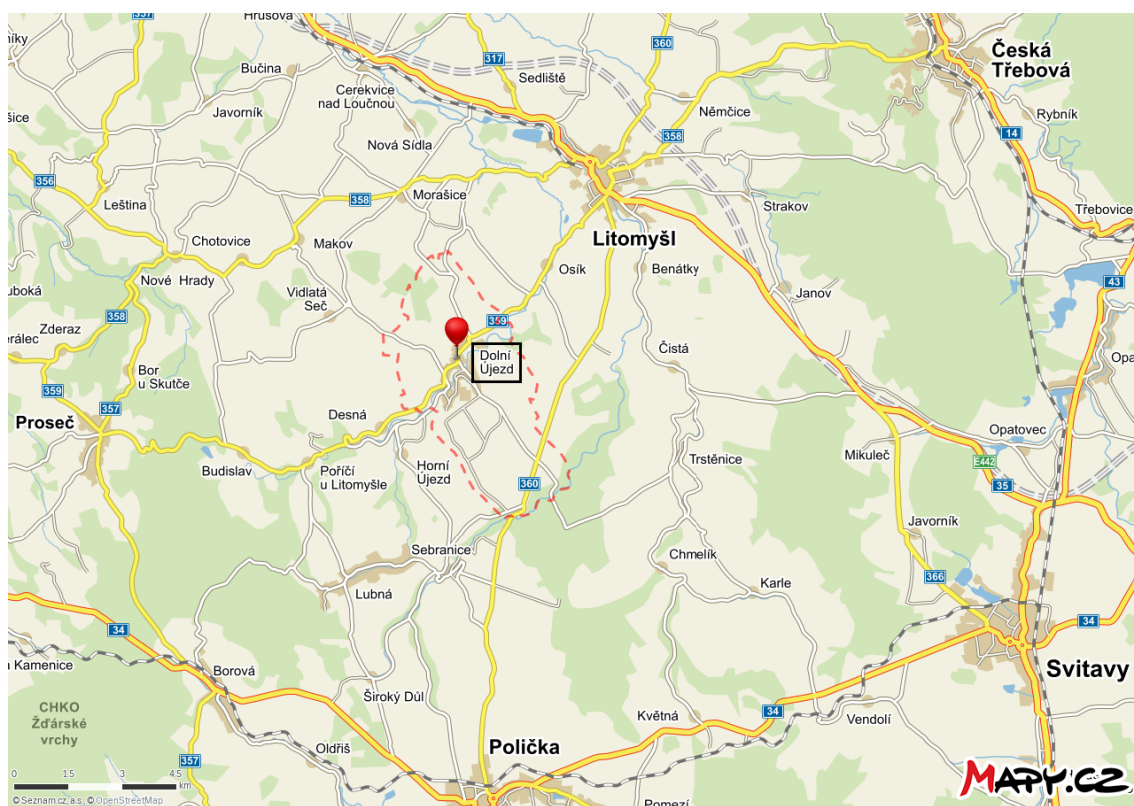
Jaroslav Holub správce školy. Jaroslav Holub ředitel. J. Pšek třídní učitel.

Stupnice známek.

Zámky	1	2	3	4	5
Choval se	velmi mravně	mravně	nedostatečně	nebezpečně	nebezpečně
Prospěl	velmi dobře	dobře	nedostatečně	nebezpečně	nebezpečně
Učil se	velmi pilně	pilně	nedostatečně	nebezpečně	nebezpečně
Vnější úprava písemných prací	velmi úhledná	úhledná	nedostatečně	nebezpečně	nebezpečně

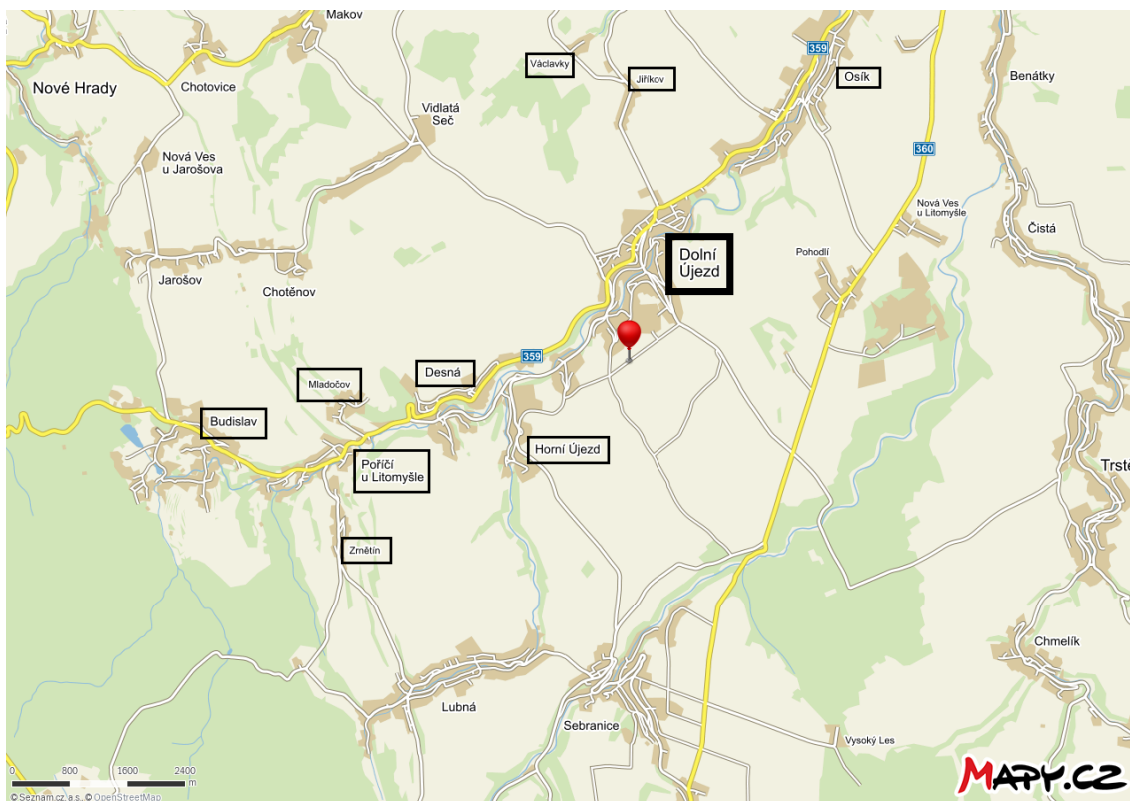
Vysvědčení z konce 19. století
 (zdroj Zdeněk Holub)

Příloha 23:

Region litomyšlska
(zdroj www.mapy.cz)

Příloha 24:

Spádové obce újezdské školy
(zdroj www.mapy.cz)

Seznam použitých zkratek

ČAPV	Česká asociace pedagogického výzkumu
ČR	Česká republika
ČSAV	Československá akademie věd
ČSFR	Česko-Slovenská federativní republika
ČSM	Československý svaz mládeže
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
Ha	hektar
HZDS	Hnutie za demokratické Slovensko
IPVU	Ideologicko-politické vzdělávání učitelů
JUK	Jednoroční učební kurs
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
Kčs	Koruna československá
Kg	kilogram
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
MNV	Místní národní výbor
NF	Národní fronta
ODPM	Okresní dům pionýrů a mládeže
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum
ONV	Okresní národní výbor
OPS	Okresní pedagogické středisko
OV ČSM	Okresní výbor Československého svazu mládeže
PMD	Piešťanský Mikropočítač Displejový
PO SSM	Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže
ROH	Revoluční odborové hnutí
SOKA	Státní okresní archiv

SRPŠ	Sdružení rodičů a přátel školy
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UNNRA	United Nations Relief and Rehabilitation on Administration (Správa spojených národů pro pomoc a obnovu)
USA	United States of America (Spojené státy americké)
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VO KSČ	Vesnická organizace Komunistické strany Československa
VPN	Verejnosť proti násiliu
VŠ	Večerní škola
VUML	Večerní univerzita marxismu-leninismu
ZDŠ	Základní devítiletá škola
ZO KSČ	Základní organizace Komunistické strany Československa
ZPA	Závod Průmyslové Automatizace
ZŠ	Základní škola
ZV ROH	Závodní výbor Revolučního odborového hnutí
WWW	World–Wide Web
HTTP	HyperText Transfer Protocol
HTML	HyperText Markup Language
XHTML	eXtensible HyperText Markup Language
W3C	World Wide Web Consortium
URL	Uniform Resource Locator
XML	Extensible Markup Language
CSS	Cascading Style Sheets
AJAX	Asynchronous Javascript and XML
PHP	Personal Home Pages
MS	Microsoft
DTD	Document Type Definition
JPEG	Joint Photographic Experts Group
PNG	Portable Network Graphics

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Pravidlo stylu CSS	60
Obrázek 2 – Schéma stránek	65

Jmenný rejstřík

- Amerling Karel Slavoj - 15
Beneš Edvard - 17
Beniš Bernard - 5, 6
Bezruč Petr - 49
Bolzano Bernard - 15
Brauner Jiří - 4
Brežněv Leonid Iljič - 22
Caska Jaroslav - 47
Darebníková Jarmila - 38
Dubček Alexander - 21
Duchan Josef - 27
Felbiger Johann Ignaz - 15
Fierlinger Zdeněk - 18
Fučík Julius - 52
Fuksová - 52
Galatík Zdeněk - 37, 38, 40, 55, 82
Gorbačov Michail Sergejevič - 22
Gottwald Klement - 17
Habart Čeněk - 48
Habrman Gustav - 16
Halas František - 49
Havel Václav - 23
Havíř - 10
Hendrich Josef - 17
Hitler Adolf - 18, 28
Holub Jaroslav - 5
Holub Zdeněk - 1, 69
Hrbek Jaromír - 22
Husák Gustáv - 22, 23, 39
Jilemnický Petr - 49
Jiskra František - 30
Juliš Karel - 44, 45
Jůva Vladimír - 19, 67
Kádner Otakar - 17
Kašpar Alois - 36
Klaus Václav - 23
Kodytková Marie - 82
Kolářová Amálie - 27
Komenský Jan Amos - 15
Křička Petr - 49
Kutová Pavla - 31
Liikanen Erkki - 44
Lindner Adolf - 15
Mareš Jiří - 24
Masaryk Tomáš Garrigue - 16, 17
Mečiar Vladimír - 24
Mičurin Ivan Vladimirovič - 48
Mittenhauser (generál) - 6
Nádvorník Jan - 5
Nejedlý Zdeněk - 18, 20
Novotný Antonín - 53
Pakosta Lukáš - 5
Pešina Vlastimil - 46
Peterka Václav - 31
Piřha Petr - 16, 23
Průcha Jan - 24
Příbyl Josef - 5
Příbyl Josef ml. - 5

Příhoda Václav - 17
Racek Jindřich - 5
Radimecká Marie - 82
Radimecký Stanislav - 27, 29, 31, 32
48, 82
Róhrich Jan - 27
Seifert Jaroslav - 49
Somr Miroslav - 67
Stalin Josif Visarionovič - 21
Staňková Jana - 44
Synková Jana - 45
Šilhavý Václav - 6
Švec Josef - 6
Švec Miroslav - 47, 82
Udržal František - 6
Valný Jan - 27, 29, 31, 36, 40
Vaničková Jana - 82
Vaňásek Jaroslav - 27, 31
Vavřínová Vlasta - 29
Vodstrčil Josef - 82
Vokoun Bohumil - 6
Walterová Eliška - 24
Weinhauerová Jiřina - 36
Wilson Thomas Woodrow - 15
Zavoral Josef - 7
Žák Vlastimil - 44